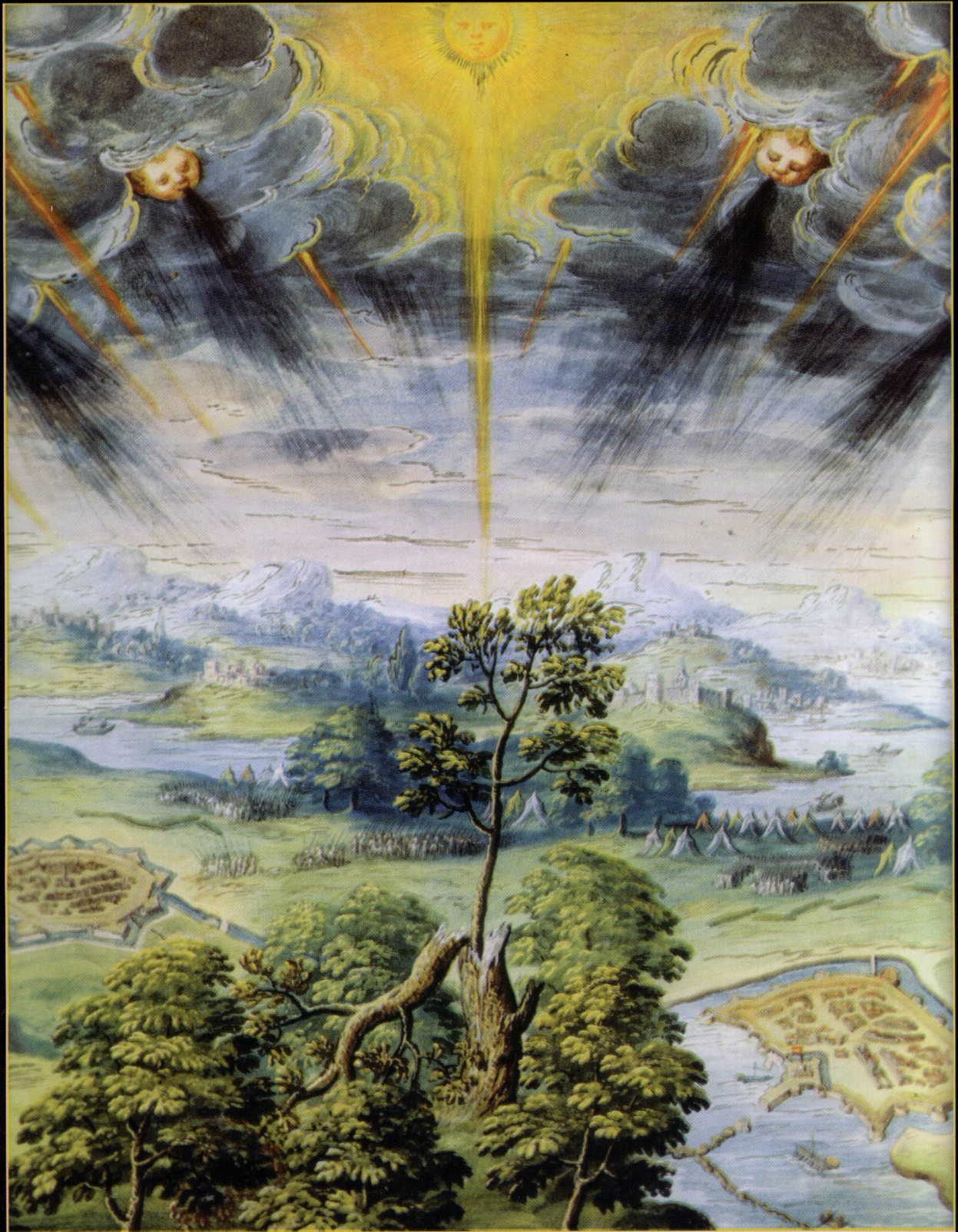

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Μηνιαία Έπιθεώρηση • Ιούνιος 2007 • τεύχος 156 • € 5

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ
Μηνιαία Έπιθεώρηση
Ιούνιος 2007
τεύχος 156 • 5 €

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ελλάδα

Έτήσια (12 τεύχη): 40 €
Έξαμηνιαία (6 τεύχη): 20 €
Φοιτητική (12 τεύχη): 30 €
Όργανισμοί, τράπεζες κλπ.: 60 €

Ευρώπη, Κύπρος

Έτήσια (12 τεύχη): 60 €

Άλλες χώρες

Έτήσια (12 τεύχη): 70 €

Τραπεζικός Λογαριασμός:

Άγγελος Έλεφάντης
Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
ύποκ. 132 άριθ. λογαριασμοῦ
401740-48 (παρακαλοῦμε νά
αναγράφεται τό όνομα τοῦ
καταθέτη)

ἢ

μέ ταχυδρομική έπιταγή
στή διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ

Γιά τούς συνδρομητές
τοῦ έξωτερικοῦ:

IBAN: GR06 0110 1320 0000 1324
0174 048
SWIFT CODE (BIC): ETHNGRAA

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

Άγγελος Έλεφάντης
Ζωναρά 10, Αθήνα 11472
τηλ. 210-6470079 &
fax: 210-6470696
e-mail: poliths@otenet.gr

Κωδικός: 1572

Έκτύπωση: Δεκάλογος Ε.Π.Ε.
Άγαθίου 3, τηλ. 210-6460338
Αθήνα

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Άγγελος Έλεφάντης, Ένας προαναγγελθείς
θάνατος.....5
Γιάννης Παπαθεοδώρου, Η Ώραία Κοιμωμένη:
τό τελευταίο (;) γαλάζιο παραμῦθι 7
Σταῦρος Λιβαδάς, Πάρτε κάρβουνα από τ' άποκαΐδια
καί μαυρίστε τους!.....8

Άγγελος Έλεφάντης, Για τό ρόλο τῆς Άριστερᾶς
(ένῶ καί ἡ Όλυμπία καίγεται).....10

Νίκος Θεοτοκάς, Η Άριστερά μπροστά
στίς έκλογές μέ τούς πολίτες, τά κινήματα
καί τόν προγραμματικό της λόγο.....15

Άντώνης Μανιτάκης, Η προοπτική τῆς ἄλλης
Ευρώπης καί ἡ «μεταρρυθμιστική συνθήκη».....19

Σταῦρος Τομπάζος, Τό πολιτικό διακύβευμα τῶν
κυπριακῶν έκλογῶν.....25

Henri Tincq, Ο διωγμός τῶν Έβραίων από τήν
Ίσπανία στό όνομα τῆς καθαρότητας
τοῦ αἵματος..... 28

Κώστα Βάρναλη, Φείγ Βολάν τῆς Κατοχῆς
(προδημοσίευση)..... σ. 34-49

Λάχανα καί παλτά, Ο ἄφρων μανραγορίτης, Η
ἀλληλεγγύη τῶν ζῶων, Η ἀγάπη τῆς πόλεως, Τά
ἀγαθά ζῶα, Τό μείδιωμα, Βολέματα, Χρυσά δόντια,
Έμπορίνες κλπ., Τό μικρό έμπόριο, Καφενές, Ο μήνας
τοῦ μέλιτος, Νερόοο!., Μετά από τή ζωή

Έξώφυλλο: Η όχύρωση τῆς Λευκωσίας, τέλος 16ου αιώ-
να. Σχέδιο τοῦ κώδικα τοῦ Carlo Magi.

Καί στήν κόμη στεφάνι φορεῖ
Καμωμένο ἀπό λίγα ἀγκάθια
Πού εἶχαν μείνει στήν ἔρημη γῆ

Ἕνας προαναγγελθεῖς θάνατος

Τί ἔγινε φέτος τό καλοκαίρι; Μέ τή θεομηνία τῶν πυρκαγιῶν ἐπῆλθε ὁ προαναγγελθεῖς θάνατος. Βόρειος Πελοπόννησος, Πάρνηθα, Πεντέλη, Ἰμηττός, Εὐβοία, Κεφαλλονία, Ρέθυμνο, Γράμμιο, Πήλιο, Ταΰγετος, Ἡλεία, Μεγαλόπολη, καί πάλι ὀλόκληρη ἡ Πελοπόννησος, ἑκατομμύρια καμένα στρέμματα δάσους, χορτολιβάδικῶν ἐκτάσεων, καλλιεργειῶν, ἑκατοντάδες καμένα σπίτια, αὐτοκίνητα, ἀπανθρακωμένοι πυροσβέστες καί κάτοικοι. Καί τό κακό δέν μοιάζει νά τελειώνει. Ὁ Ὀκτώβριος μέ τίς βροχές του ἀκόμα ἀργεῖ.

Ἄλλεπάλληλοι καύσωνες, ἡ θερμοκρασία σταματημένη στούς 40 βαθμούς καί ἄνω, ἰσχυρότατοι ἄνεμοι νά μεταφέρουν ἀστραπιαῖα τή φωτιά ἀπό τόπο σέ τόπο, ἡ γῆς πυρακτωμένη, οὔτε ἴχνος ὑγρότητας, τά πράσινα ἀκόμα φύλλα τῶν δένδρων (ρητινοφόρα κατά κανόνα) πιό ξεραμένα ἀπ' τά ξερά. Ἄνθρωποι ἀλασμένοι, πανικόβλητοι, πυροσβέστες νά ἔχουν ξεπεράσει τά ὅρια τῆς ἀνθρώπινης ἀντοχῆς, τά μέσα πυρόσβεσης ἀνεπαρκῆ μπροστά στό μέγεθος τῆς θεομηνίας, οἱ κρατικές ὑπηρεσίες ἀποδιοργανωμένες, ξεπερασμένες ἀπ' τά γεγονότα, οἱ ἄνθρωποι φρικαρισμένοι, ὀργισμένοι, πονεμένοι.

Κι ὡστόσο τό κακό ἦταν ἀναμενόμενο. Ὅλες οἱ μελέτες καί οἱ ἐπιστημονικές ἐπισημάνσεις προέβλεπαν τόν ὄλεθρο, πού ἐπληξε μέ τόν ἴδιο ἄγριο τρόπο καί ἄλλες μεσογειακές χῶρες: Μαυροβούνιο, Ἀλβανία, Μακεδονία, Ρουμανία, Κάτω Ἰταλία, Σικελία, Πορτογαλία. Ἀλλά ἐμεῖς συνεχίζαμε ἀνέμελοι νά καταναλώνουμε τόν τόπο, τά λιβάδια, τά περιαστικά, τά ἴδια τά δάση, χτίζοντας καί ξαναχτίζοντας παντοῦ ὅπου τό τοπίο μᾶς ὑπόσχεται τήν καλοκαιρινή εὐτυχία. Περιφλεγῶς. Χωρίς ν' ἀλλάξουμε τίποτα ἀπό τίς συμπεριφορές μας, ἀπό τόν τρόπο ζωῆς πού υἰοθετήσαμε, χωρίς νά παίρνομε ὑπόψη ὅτι ἡ χώρα εἶχε γίνει μπαρουταποθήκη, πού μιά σπιθα ἀρκοῦσε νά τήν ἀναφλέξει. Καί ἡ ἀνάφλεξη ἐπῆλθε, δείχνοντας πόσο ἀνέτομοι κι ἀδύναμοι εἴμαστε ἀπέναντι στή φωτιά. Δέν ἐπιστρατευτήκαμε γιά νά τήν ἀντιμετωπίσουμε παρά ὅταν ἦταν πιά ἀργά.

Πρῶτος φταίχτης ἡ Πολιτεία (κυβέρνηση, ἀντιπολίτευση, κρατικός μηχανισμός, τοπική αὐτοδιοίκηση) πού ἄφησε ἀπροστάτευτη τή χώρα. Ὁ προϋπολογισμός γιά τήν πυρασφάλεια καί τή δασοπροστασία ἀνεπαρκέστατος. Οἱ ὑπηρεσίες ἀνεπερκέστατες. Κανείς δέν σκέφτηκε ὅτι τά τρομακτικά ποσά γιά τίς στρατιωτικές δαπάνες ἔπρεπε νά διοχευτοῦν ὄχι σέ φάντομ καί τάνκς ἀλλά σέ μέσα δασοπροστασίας, ἐκεῖ νά πᾶνε τά λεφτά, ἀφοῦ ὁ ἐχθρός εἰσέβαλε στή χώρα.

Πρῶτος ὑπαίτιος τά ἐκ τοῦ πονηροῦ νομοσχέδια πού προστατεύουν τούς ἀποχαρακτηρισμούς δασικῶν ἐκτάσεων, πού ἐπιτρέπουν τά δημόσια ἀγαθὰ νά γίνονται νομίμως ἢ παρανόμως ἰδιωτικά γαργαλώντας τή βουλιά τοῦ καθενός. Ἕνα σπιτάκι ὀνειρεύομαι νά χτίσω καί τό ὄνειρο γίνεται πραγματικότητα. Ἀλλά προκήρυξε ἐκλογές ἡ κυβέρνηση μέσα στόν Αὐγούστο γιατί ἔτσι θεώρησε ὅτι μπορεῖ νά ξανακερδίσει, ὥστε νά συνεχίσει τό ἔργο της, ἀπό τή μιά πολιτική ἰδιοτέλεια κι' ἀπ' τήν ἄλλη πλήρης ἀνικανότητα.

Καί ἐμεῖς ἐπίσης πᾶμε γιά ἐκλογές. Ἐπίκεντρο τῆς ἐκστρατείας μας δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι ὁ πόλεμος ἐναντία στήν οἰκολογική καταστροφή πού ἔγινε κι ἐκεῖνες πού σίγουρα θά γίνουν, ἂν δέν προστατέψουμε τή χώρα. Ὅπως συνόψισε τό ζήτημα ὁ Μιχάλης Παπαγιαννάκης, ὑποψήφιος βουλευτῆς τοῦ ΣΥΡΙΖΑ στήν Β' Αθηνῶν: «[...] Γιά ἑκατοστή φορά: Θά δημοσιευτοῦν οἱ δασικοί χάρτες; Θά ἀρχίσει ἡ σύνταξη δασολογίου; Θά ἀπαγορευτεῖ ἡ δόμηση ἐκτός σχεδίου πόλεως; Θά κοπεῖ ἡ φόρα τῶν οἰκοδομικῶν συνεταιρισμῶν; Θά ξεκοπεῖ στήν Ἐκκλησία ἡ διάθεση γιά ἀποχαρακτηρισμούς δασῶν; Θά ἀποσυρθεῖ ἡ πρόταση ἀναθεώρησης τοῦ ἄρθρου 24 τοῦ Συντάγματος; Θά θεσμοθετηθεῖ ἡ δήμευση κάθε ἀποδεδειγμένα αὐθαίρετου κτίσματος; Λυπᾶμαι γιά τήν μονότονη ἐπανάληψη, καί λυπᾶμαι δύο φορές, γιατί φαίνεται πῶς στή συγκεκριμένη περίπτωση ἡ ἐπανάληψη δέν εἶναι ἡ μήτηρ σοφίας». Ὅμως χρειάζεται. Εἶναι ἡ μόνη δυνατότητα ἀπότισης φόρου τιμῆς στά θύματα τῶν καταστροφῶν πού γνωρίσαμε.»

Ἄγγελος Ἐλεφάντης

Ἡ Ὠραία Κοιμωμένη: τό τελευταῖο (;) γαλάζιο παραμῦθι

Ἐδῶ καί μερικούς μῆνες, μετά ἀπό μιά ἄστοχη πρόταση μομφῆς κατά τῆς κυβέρνησης καί μετά ἀπό τό ἐπιτακτικό αἴτημα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης γιά τήν ἄμεση διεξαγωγή ἐκλογῶν, ὁ πρωθυπουργός δήλωσε πῶς «οἱ ἐκλογές θά γίνουν στήν ὥρα τους». Ἐκτοτε, τό πολιτικό σκηνικό καί ἡ τρέχουσα ἐπικαιρότητα ἔμοιαζαν μέ ἕναν διαρκή καί ἄσκοπο τζόγο στό καζίνο των ἐκλογῶν. Ὅλα αἴφνης ἔγιναν «προεκλογικά»: τά συνέδρια τῶν δύο μεγάλων κομμάτων, οἱ δηλώσεις τῶν βουλευτῶν, οἱ λίστες τῶν κομμάτων, τά νομοσχέδια τῆς Βουλῆς, οἱ προσλήψεις, τά σκάνδαλα, οἱ περιοδεῖες στήν ἐπαρχία, τά ὁμόλογα, οἱ φωτιές, οἱ ἀποζημιώσεις. Στά τρεισήμισι χρόνια τῆς κυβερνητικῆς της παρουσίας, ἡ ΝΔ ἐτοίμαζε ἤδη τήν ἐπόμενη μέρα τῆς ἐξουσίας, ἀφήνοντας τά βρόμικα νερά τῆς πολιτικῆς γιά νά ἐπιδοθεῖ στά ἐπικοινωνιακά τεχνάσματα πού ὑποδείκνυαν τά κομματικά της ἐπιτελεῖα. Οἱ πυρκαγιές του Ἰουλίου ἦταν μιά καλή εὐκαιρία γιά τήν παραγωγή εὐκολων ἐντυπώσεων. Τοῦ λόγου τό ἀληθές ἐπιβεβαίωσε, ἄλλωστε, καί ἡ ἀπευθείας τηλεφωνική ἐπικοινωνία τοῦ κ. Καραμανλῆ μέ τόν Πούτιν γιά τήν ἐνίσχυση τῆς δασοπυρόσβεσης μέ τά ρωσικά ἀεροπλάνα. Τό ὑπηρεσιακό τηλεφώνημα πού ὄφειλε νά κάνει ὁ ἀρμόδιος ὑπάλληλος ἢ ὁ γραμματέας ἐνός ὑπουργείου, τό ἀνέλαβε προσωπικά καί μέ περισσή ἐπίδειξη εὐαισθησίας ὁ ἴδιος ὁ πρωθυπουργός, τήν ἴδια ὥρα, μάλιστα, πού τά δημοσιεύματα τῶν ἐφημερίδων κατέγραφαν τό «ἰσχυρό ἐνδιαφέρον» τῆς κ. Παπακώστα γιά τούς γαλάζιους διορισμούς καί τίς προαγωγές στήν πυροσβεστική ὑπηρεσία. Φαίνεται πῶς ἡ περίφημη «ἐπανάδρωση τοῦ κράτους» μπορούσε ἀκόμα νά φιλοτεχνεῖ τήν εἰκόνα της μέσα ἀπό διακριτικά τηλεφωνήματα καί ἀδιάκριτα μιλιετικά.

Τό ἐνδιαφέρον, ὡστόσο, στοιχεῖο των τελευταίων μηνῶν ἦταν πῶς αὐτή ἡ «ἐξ ἀποστάσεως» διακυβέρνηση ἐξελίχθηκε σέ ἕνα ἰδιάζον «πολιτικό στῦλ», μιά πολιτική ἔξη προσαρμοσμένη καί προσαρμόσιμη στίς ἐπιταγές τοῦ ἐπικοινωνιακοῦ μάρκετινγκ, μέ τίς καθησυχαστικές μετρήσεις τοῦ «καταλληλότερου» πρωθυπουργοῦ νά ἐμφανίζονται κάθε τόσο ὡς μόνιμο καί μοναδικό ἐχέγγυο τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τήν κυβερνώσα πλειοψηφία. Σάν ἐκεῖνο τό παραμῦθι, στό ὁποῖο ἡ βασίλισσα ρωτάει διαρκῶς «καθρέφτη, καθρεφτάκι μου, πές μου ποιά εἶναι ἡ πιό ὀμορφή», ἔτσι καί ἡ ΝΔ ἔμοιαζε νά ἀπολαμβάνει ναρκισσιστικά τήν ἐξουσία της, γοητευμένη ἀπό τόν ἀντικατοπτρισμό τῆς νίκης της στά γκάλοπ. Ἦταν κοινό μυστικό: τό κρυφὸ ὄπλο της κυβέρνησης ἦταν οἱ δημοσκοπήσεις, ἢ πιό σωστά, ὁ ἐθισμός του πολιτικοῦ μας πολιτισμοῦ στό σήριαλ τῶν δημοσκοπήσεων, ἡ πληθωρική ἐκλογολογία, ἡ μιντιακή ὑποβάθμιση τοῦ κοινοβουλίου ἀ μέ ἄλλα λόγια, ἡ ἀπορρόφηση τῆς πολιτικῆς ἀπό τήν ἐπικοινωνιακή σφαῖρα. Οἱ ἐκλογές θά γίνονταν, λοιπόν, στήν ὥρα τους αὐτό ἐπαναλάμβαναν, ἄλλωστε, καί οἱ ὑπουργοί τῆς κυβέρνησης χαμογελῶντας μέ νόημα στους ἐπίμονους δημοσιογράφους. Μόνο πού μέχρι νά ἐρχόταν ἐκεῖνη ἡ ὥρα, ἡ χώρα ἔπρεπε νά ὑποστεῖ ἕνα πρωτοφανές θεσμικό ἔλλειμμα: τήν ἄρνηση τῆς ἐκλεγμένης κυβέρνησης νά κυβερνήσει, τήν παραίτησή της ἀπό κάθε δραστηριότητα πρῶτοβουλία γιά τήν ἐπίλυση των σοβαρῶν προβλημάτων, τήν ψυχρὴ ἀδράνεια τῶν «ἀγγαρεμένων» ὑπουργῶν της.

Ἡ τελευταία παρτίδα τοῦ πολιτικοῦ τζόγου τῶν ἐκλογῶν παίχτηκε μέσα στόν Δεκαπενταύγουστο. Στήνοντας κάλπες μέσα στίς πυρκαγιές, ὁ πρωθυπουργός ἄφησε «τά νομοσχέδια τῶν παροχῶν» ἀψήφιστα στή Βουλή καί προκήρυξε «ἐκλογές-ἐξπρές» μέ βασικό θέμα τόν προϋπολογισμό, μετατρέποντας ἔτσι τό αὐτονόητο θεσμικό καθήκον τῆς δημοσιονομικῆς διακυβέρνησης σέ πολιτικό ἐκβιασμό γιά τήν ἀνανέωση τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ψηφοφόρων πρὸς τό κυβερνῶν κόμμα. Δέ χρειάστηκε καν νά δώσει στοιχεῖα γιά τόν ἐπερχόμενο προϋπολογισμό. Οἱ συνεχιζόμενες κρυφές καί φανερές δημοσκοπήσεις, πού ἔδειχναν μιά ὀριακή,

ἔστω, νίκη γιά τή Ν.Δ. ἦταν ἀρκετές γιά νά συνεχίσει μέ σιγουριά τό γαλάζιο παραμῦθι τῶν «μεταρρυθμίσεων» καί τῆς «ἐπανίδρυσης τοῦ κράτους». Σάν ὅλα τά καλά παραμῦθια, τό παραμῦθι τῆς ΝΔ, ἔμοιαζε νά εἶναι πετυχημένο, γιατί εἶχε ἀπλή πλοκή καί εὐκόλα κλισέ. Ξεκίνησε μέ τήν περίφημη «ἀπογραφή» μιά θεαματική ἀπόπειρα κατάδειξης τῆς ἀσυνέχειας τοῦ κράτους. Τό ἐπόμενο βῆμα ἦταν ἡ ἠθικοποίηση τῆς πολιτικῆς ζωῆς μέ τό σύνθημα «σεμνά καί ταπεινά» νά δεσπόζει στήν ἀπέραντη σκανδαλολογία τῶν τελευταίων χρόνων, μέ τίς κάμερες νά ζουμάρουν στίς χειροπέδες τῶν «γαλάζιων κουμπάρων», μέ τήν παραπομπή τῶν «ὑποκλοπῶν» στό ἀρχεῖο καί μέ τό «πόρισμα Ζορμπᾶ» στό ψυγεῖο. Τό παραμῦθι, τώρα, ἔκλεινε μέ τίς νέες ὑποσχέσεις γιά μιά «ίσχυρή Ἑλλάδα» μέ τόν «καταλληλότερο» πρωθυπουργό στό τιμῶν τοῦ κράτους.

Τά παραμῦθια ὅμως - ὅσο καλά κι ἄν εἶναι - δέν ἀντέχουν στή σκληρή πραγματικότητα. Μέσα στήν παρατεταμένη κρίση ὅλων αὐτῶν των μηνῶν, καί παρ' ὅλες τίς προειδοποιήσεις γιά τό ὑψηλό ρίσκο πυρκαγιῶν μέχρι καί τά μέσα Ὀκτωβρίου, ὁ πρωθυπουργός ἀποφάσισε νά δοκιμάσει τά ὄρια τοῦ πολιτικοῦ μας συστήματος παίζοντας μέ τίς ἐκλογές. Τά ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἀνευθυνότητας δέν ἄργησαν δυστυχῶς νά φανοῦν. Ἡ πρόσφατη καί συνεχιζόμενη τραγωδία τῶν πυρκαγιῶν τοῦ Αὐγούστου ἀπέδειξε πῶς ἡ ἀνύπαρκτη κρατική μηχανή, ἔρμαιο κι αὐτή στό βωμό τῆς προεκλογικῆς ἀκυβερνησίας, στάθηκε ἀνίκανη νά ἐξασφαλίζει ἀκόμη καί τή στοιχειώδη πολιτική προστασία γιά τή σωτηρία τῆς ζωῆς καί των περιουσιῶν τῶν πολιτῶν. Τά ἀκραῖα καιρικά φαινόμενα, ἡ βιαιότητα τῆς φύσης, ἡ συνωμοσία γιά τό σχέδιο τῶν ἐμπρηστῶν, ἡ ἄνιση μάχη καί οἱ «ἀσύμμετρες ἀπειλές», τίποτε ἀπό ὅλα αὐτά δέν φτάνει γιά νά δικαιολογήσει τήν πρωτοφανή διάλυση τοῦ κράτους μπροστά στή μεγαλύτερη ἐθνική καί οἰκολογική καταστροφή πού γνώρισε ἡ χώρα στά μεταπολεμικά χρόνια. Κανένα ὀργανωμένο σχέδιο δέν μπορεῖ νά κρύψει μιά ἀνοργάνωτη κυβέρνηση, πού προτίμησε τόν τζόγο στό καζίνο των ἐκλογῶν ἀπό τήν ὑπεύθυνα ἀσκηση πολιτικῆς καί τῆς δημοκρατικῆς καταφυγῆς στίς κάλπες σέ ὠριμότερο καί εὐθετότερο χρόνο. Ἡ κήρυξη «ἐθνικοῦ πένθους», δέ φτάνει γιά νά ἀποσείσει τίς κυβερνητικές εὐθύνες. Καί πάντως, τά δάκρυα αὐτά δέν ταιριάζουν στή ΝΔ, πού ἐπιχείρησε μέ τά γνωστά «κόλπα» νά ψηφίσει τό ἄρθρο 24, μέ τό ὅποιο ὁ ἀποχαρκτηρισμός δασῶν καί δασικῶν ἐκτάσεων θά γινόταν πλέον γενικευμένη πρακτική, προβλεπόμενη καί ἀπό τό Σύνταγμα. Ἀκόμα καί ἄν βρισκόμαστε μπροστά σέ ὀργανωμένο σχέδιο ἐμπρηστῶν, κάποιος τούς ἄνοιξε τήν ὄρεξη.

Ἡ κυβέρνηση τῆς ΝΔ εἶναι ἡ πρώτη μεταπολιτευτική κυβέρνηση πού ἐπένδυσε τόσο πολύ στό «φαίνεσθαι» τῆς ἐξουσίας, ἀφήνοντας τό «εἶναι» τῆς πολιτικῆς στά ἀζήτητα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ μας βίου. Ἐφτιαξε τό παραμῦθι τῆς «ἐπανίδρυσης τοῦ κράτους» καί μέ αὐτό πορεύτηκε τρεισήμισι χρόνια. Τό παραμῦθι τελειώνει μέ μιά «ἔρημη χώρα» νά βαδίζει τυφλά πρὸς τίς «ἐκλογές τῆς πυρκαγιᾶς». Τό ξέρουμε ὅλοι: ἔχει περάσει πολὺς καιρός ἀπό τότε πού τό βασιλόπουλο τοῦ παραμυθιοῦ ἔλυνε τά μάγια. Γιά τήν καθ' ἡμᾶς ἀριστερά, ἡ ἐκλογική μάχη ὀφείλει νά ξεκινήσει ἀπό τήν ἴδια τήν πραγματικότητα καί τήν «ἀπομάγευση» τῆς πολιτικῆς. Κι αὐτό δέν μπορεῖ νά γίνει παρά μέ τή σταθερή ἀνάδειξη τῶν προβλημάτων πού σκέπασε ὁ τζόγος τῶν ἐκλογῶν καί οἱ στάχτες τοῦ ἐθνικοῦ πένθους. Σήμερα, ὁ μόνος τρόπος γιά νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τήν Ὠραία Κοιμωμένη, εἶναι τό σπάσιμο τοῦ καθρέφτη τῆς: ἡ ἐξοδος ἀπό τό μιντιακό σύμπαν τῶν δημοσκοπήσεων, ἡ διάλυση τοῦ μύθου τῆς «καταλληλότητας», ἡ ἐπαναφορά τῆς πολιτικῆς στό προσκήνιο.

Γιάννης Παπαθεοδώρου

Πάρτε κάρβουνα ἀπό τ' ἀποκαΐδια καί μαυρίστε τους!

Εἶχα τήν πρόθεση νά ἐκθέσω κι ἐγώ κάποιες σκέψεις μου μέ ἀφορμή τίς ἐκλογές, καθώς αὐτές συνιστοῦν κορυφαία στιγμή στήν πολιτική μας ζωή. Ἀπό τή στιγμή μάλιστα πού ἡ ἔφοδος ἔπαψε νά πείθει ὡς μέθοδος γιά νά καταληφθοῦν τά «χειμερινά ἀνάκτορα», οἱ ἐκλογές συνιστοῦν καί τή μόνη προσφερόμενη στούς πολίτες θεσμική διαδικασία γιά νά ἐκφράσουν τήν προτίμησή τους σχετικά μέ τήν πολιτική διεύθυνση τῆς κοινωνίας μας.

Αἰφνιδιαστικά ἔγινε ἡ προκήρυξη τῶν ἐκλογῶν. Ἀπολιτική καί «ἀντιεκλογική» εἶναι ἡ χρονική περίοδος διεξαγωγῆς τους. Βρῆκε τή συντριπτική πλειοψηφία τοῦ λαοῦ στά «μπάνια» του, σέ φάση θερινῆς ραστώνης, καθώς μάλιστα προηγήθηκε ἕνα τετράμηνο μπαράζ πολιτικῆς ἀποδόμησής του μέ «δομημένα ὁμόλογα» καί ἕνας μαῦρος Ἰούλιος μέ καταστρεπτικές πυρκαϊές.

Ἐλάχιστος εἶναι κι ὁ χρόνος πού ἀπομένει ὡς τήν ὥρα τῆς κάλπης. Δέν ἐπαρκεῖ γιά τήν ὁμαλή «μετάβαση» ἀπό τή θερινή «φυγή» πρὸς χαλαρές ἀναζητήσεις στίς συνθήκες ἐγρήγορης καί ὑπευθυνότητας πού προϋποθέτει ὁ ρόλος τοῦ πολίτη.

Γιά ἕνα τμήμα τῶν ψηφοφόρων, μάλιστα, δέν διατίθεται κἀν ὁ ἐλάχιστος αὐτός «πολιτικός» χρόνος, ἀφοῦ ἀπό στιγμή σέ στιγμή ὑποχρεωτικά θά μποῦν στήν ἀτμόσφαιρα τῶν ἀνάμικτων καί ἀντιθετικῶν συναισθημάτων πού ἀναπόφευκτα θά τοὺς προκαλέσουν τά ἐπικείμενα (ὅταν γράφονται αὐτές οἱ γραμμές καί ἤδη δημοσιοποιηθέντα πρὶν τήν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ) ἀποτελέσματα τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων στά Α-ΕΙ. Ὁ, πού τή χαρά τῆς ἐπιτυχίας, τή θλίψη τῆς ἀποτυχίας καί τή διλημματική περίσκεψη πού δημιουργεῖ στούς πολλοὺς ἡ ἀκουσα εἰσαγωγή σέ σχολή ὄχι τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ὑποψηφίου, ἀλλά τῆς ἀποκλειστικῆς ἀρεσκείας τῆς βαθμολογικῆς λίστας τῶν πανελλαδικῶν, θά διαδεχθεῖ ἡ ὑποχρεωτική «περιπέτεια» γονέων καί εἰσαχθέντων γιά τήν ὀργάνωση τῆς νέας φοιτητικῆς ζωῆς στόν τόπο πού βρέθηκε ὁ καθένας νά σπουδάσει εἴτε νά πάρει πτυχίο, ἢ στή χώρα πού θ' ἀναζητήσει τήν ἀναπλήρωση τῆς ἐν Ἑλλάδι χαμένης σχετικῆς εὐκαιρίας.

Εἶχα τήν πρόθεση, ξεκινώντας ἀπό τά «θεσμικά», νά ἀναφερθῶ στήν περιφρόνηση πρὸς τό Σύνταγμα, τήν ἰσοπέδια ἀποπνέει ἡ ἐπίκληση τῆς (ἐτήσιας κυβερνητικῆς ὑποχρέωσης) σύνταξης τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὡς ἐθνικοῦ λόγου γιά τήν ἐπίσπευση τῶν ἐκλογῶν. Ἐνός προϋπολογισμοῦ, μάλιστα, πού σύμφωνα μέ τίς σχετικές προθεσμίες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως, πρέπει νά εἶναι ἤδη ἔτοιμος πρὶν τίς ἐκλογές!

Θά σχολιάζα, ἐπίσης, τήν πελατειακῆς ἐμπνεύσεως καί φαλκιδευτικῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας διάταξη πού ἐνυπάρχει στό Σύνταγμα, ὅταν ἀκόμα καί ἡ ὑπέρτατη διαδικασία ἔκφρασης τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας, οἱ ἐκλογές, προβλεπόμενες τύποις νά διεξάγονται ἀνά τετραετία, μετατρέπονται σέ προνόμιο τῆς ἐκάστοτε κυβέρνησης καί πραγματοποιοῦνται ὅποτε καί ὅταν, ἐντός τῆς τετραετίας, τή συμφέρει.

Τούτη ἡ θεσμική «ἰδιορρυθμία» δέν συνιστᾷ τή μοναδική ἀντιδημοκρατική ἀπόκλιση στήν ἑλληνική πολιτική ζωή. Συνυπάρχει μέ τή συστηματική ὑποβάθμιση τῆς Βουλῆς. Μέ τήν ἐνίσχυση τῆς ἀνεξέλεγκτης λειτουργίας τῶν πάσης φύσεως μηχανισμῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καί τή συρρίκνωση καί περιθωριοποίηση τῶν θεσμῶν καί τῶν διαδικασιῶν ἀσκησης δημοκρατικοῦ-λαϊκοῦ ἐλέγχου. Μέ τήν προσαρμογή τῆς πολιτικῆς καί τῶν πολιτικῶν στό «φαίνεσθαι» καί τήν ἀδιαφορία τους γιά τό πραγματικῶς «γίγνεσθαι» καί τό «εἶναι». Μέ τή σταδιακή μετάβαση ἀπό τήν ἀντιπροσωπευτική στήν «ἐπικοινωνιακή» δημοκρατία.

Αὐτή ἡ δημοκρατική ἀνεπάρκεια σέ πρώτη ματιά δείχνει ἀντιφατική, ὡστόσο συνταιριάζεται ἀπόλυτα πρὸς τήν πρακτική μιᾶς ἀνοχῆς στήν αὐθαιρέσια, πού σκόπιμα ἐπιτρέπεται καί τήν αἴσθησή τῆς ἀτιμωρησίας πού

ἐντεχνα καλλιεργεῖται σέ πολλές πλευρές τῆς δημόσιας ζωῆς. Αὐτή ἡ δημοκρατικοφάνεια εἶναι πού ἐπιτρέπει στό κράτος νά συγκαλύπτει τίς ἀδυναμίες καί τήν ἀνυπαρξία του. Δίνει στήν πολιτική ἐξουσία τήν εὐχέρεια ἐπιλεκτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων. Θεσπίζει τήν εὐνοιοκρατία ὡς πάγιο κανόνα στά δημόσια πράγματα. Ἐπιτρέπει τή συναλλαγή, παρέχει στούς οικονομικά ἰσχυρούς, τούς τυχοδιῶκτες καί τούς ἀδίστακτους, λαμπρό πεδίο δόξης καί ἄνομου πλουτισμοῦ. Καλλιεργεῖ στούς πολλούς τήν προσδοκία τῆς δικῆς τους αὐθαιρεσίας. Συγκαλύπτει τή μεταλλαγή τοῦ κράτους ἀπό κράτος δικαίου σέ πελατειακό. Ἐξασφαλίζει στό «σύστημα» εὐνοϊκές προϋποθέσεις γιά τήν ἀναπαραγωγή του.

Αὐτή ἡ «ἐκτροπή» ἀθροίζεται μέ τόν κομματισμό τῆς δημόσιας διοίκησης καί τήν ἐξάρτησή της ἀπό τήν ἐκάστοτε κυβέρνηση. Εὐνοεῖ ἀντιλήψεις μεταξύ τῶν ἐκάστοτε κρατούντων γιά κράτος-φέουδο, γιά κράτος-λάφυρο πρὸς οἰκειοποίηση καί διανομή, γιά κράτος-ἐργαλεῖο στήν ὑπηρεσία ἰδιοτελῶν συμφερόντων.

Αὐτή ἡ κατάσταση συμπλέει μέ τήν ἐκτεταμμένη διαφθορά, πού τείνει νά γίνει κοινό σημεῖο σύγκλισης, ἐγγενές χαρακτηριστικό, τῶν πάσης φύσεως μηχανισμῶν ἄσκησης τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Μέ τό «πολιτικό χρῆμα», πού συνιστᾷ τόν ἕτερο πόλο τῆς διαφθορᾶς στή δυναμική ἰσορροπία μεταξύ κρατικῆς γραφειοκρατίας καί πολιτικῶν. Συμβαδίζει μέ τήν ἐνιαία ἀντίληψη καί πρακτική τῆς ὅποιας, μεγάλης ἢ μικρῆς, ἐξουσίας, ἀνεξαρτήτως χρώματος, ἀπανταχοῦ τῆς κοινωνικῆς καί οικονομικῆς μας ζωῆς, νά πριμοδοτοῦνται οἱ «δικοί» μας, οἱ «κουμπάροι», οἱ «κολλητοί» καί νά περιφρονεῖται ἡ ἀξιοκρατία, ἡ ἰσονομία καί ἡ διαφάνεια. Μέ τήν προσδοκία τῶν χαμένων, ὄχι ν' ἀλλάξουν τά πράγματα, ἀλλά νά ρθει κι ἡ δική τους σειρά. Μέ τήν ἀποδοχή ἀπό μεγάλα τμήματα τῆς κοινωνίας αὐτῶν τῶν κανόνων τοῦ «παιχνιδιοῦ» καί τήν προσαρμογή τῶν ὅρων κοινωνικῆς τους ἐνταξῆς καί παρέμβασης σ' αὐτές τίς ἀντιλήψεις. Μέ τή γενίκευση τῶν ἀντιλήψεων «ὁ καθείς γιά τήν ἀρτή του».

Ἦθελα ἐπίσης νά μιλήσω γιά τίς δυσόινες προοπτικές πού διαφαίνονται γιά τόν τόπο, ἀπό αὐτή τήν κατάσταση. Δέν εἶναι μόνο τά πολιτικά καί κοινωνικά προβλήματα πού συσσωρεύονται καί διογκώνονται: τό ἄλυτο ἀσφαλιστικό, τό μὴ ἐγγυούμενο ἀπό τήν πολιτεία ἐλάχιστο εἰσόδημα, τό πολύπαθο κτηματολόγιο, τό ἀνυπαρκτο δασολόγιο. Δέν εἶναι μόνο ἡ πρώτη θέση πού κατέχομε στήν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσὴ ὅσον ἀφορᾷ τό εὖρος τῆς φτώχειας, τίς κοινωνικὲς ἀνισότητες, ἀλλά καί τήν οἰκοπεδοποίηση, τήν αὐθαίρετη δόμηση καί τίς ἀνεξέλεγκτες πυριτιδαποθῆκες-χωματερές. Δέν εἶναι μόνο ἡ τελευταία θέση πού κατέχομε μεταξύ τῶν Εὐρωπαίων ἐταίρων, σέ κοινωνικὲς δαπάνες γιά τήν παιδεία, τήν ἔρευνα καί τήν υγεία, γιά τήν προστασία τῶν δασῶν καί τοῦ περιβάλλοντος. Δέν εἶναι μόνο τό γεγονός πὺς οἱ τύχες μας σήμερα καθορίζονται ἀπὸ σεμνοὺς καί ταπεινοὺς, μέχρις ἀνυπαρξίας, πρωθυπουργοὺς καί ὑπουργοὺς. Δέν εἶναι μόνο ἡ μαζικὴ ἀνασφάλεια πού δημιουργεῖται ἀπὸ τό γεγονός πὺς ἐναποτίθεται ἡ ἀσφάλεια τοῦ τόπου σέ ἰδιόρρυθμους καί γραφικούς κρατικούς λειτουργοὺς, πού θεωροῦν πὺς ἡ προβολὴ τῆς φιγούρας τους στά κανάλια, δίκην νέου Μπρανκαλέονε ἔτοιμου νά κατατροπώσει ὅλους τούς ἐχθρούς, εἶναι τό ἀποτελεσματικότερο μέτρο γιά τήν ἐπιχειρησιακὴ ἐτοιμότητα τῶν σωμάτων ἀσφαλείας καί καθίσταται περιττὴ ἢ περαιτέρω σύνταξη σχεδίων ἐτοιμότητας τῆς κρατικῆς μηχανῆς, γιά τήν ἀντιμετώπιση ἐκτάκτων ἀναγκῶν. Δέν εἶναι μόνο ἡ ἀνυπαρκτὴ ἀντιπολίτευση, πού δέν παρέχει καμιά ἐλπίδα διεξόδου.

Εἶναι κυρίως τό γεγονός πὺς αὐτὴ ἡ πολιτεία, δείχνει ἰκανὴ νά ὑπάρχει μόνο σέ συνθῆκες νηνεμίας καί ἡπίων καιρικῶν φαινομένων, καθὼς ὁ κοινωνικὸς της ἰσθὸς βρίσκεται σέ κατάσταση διάλυσης. Δυστυχῶς, ὅμως, βρισκόμαστε σέ μιά ἐποχὴ ἀκραίων καιρικῶν φαινομένων...

Αὐτὰ ἐτοιμαζόμενα νά γράψω καί νά τὰ συνδέσω μέ τίς ἐκλογές.

Σ' αὐτό τό σημεῖο ἔγινε ἡ κόλαση. Ἡ φρίκη. Τὸ ὄλοκαύτωμα. Στήν ἀκυβέρνητη πολιτεία μας ἄνοιξαν ἀκόμα καί κρεματόρια...

Διακόπτω. Δεν ἀντέχω ἄλλο νά σᾶς βασανίζω μέ τίς ἐκλογές.

Μόνο μιά τελευταία λέξη τοῦ θυμοῦ: πάρτε κάρβουνο ἀπὸ τ' ἀποκαῖδια καί μαυρίστε τους.

Σταῦρος Λιβαδάς

ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

(ένῳ καί ἡ Ὀλυμπία καίγεται)

τοῦ Ἄγγελου Ἐλεφάντη

Ο πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής, καθώς τό 2004 ανέβαινε τά σκαλοπάτια τῆς ἐξουσίας δήλωνε ὅτι πρώτη του προτεραιότητα θά ἦταν ἡ «ἐπανίδρυση τοῦ κράτους». Σκοπός του δέν ἦταν νά μιλήσει μεταφορικά, ποιητικά· τό ἐννοοῦσε κυριολεκτικά: τό κράτος ἦταν ἀποθεμελιωμένο, σωρός ἐρειπίων ὕστερα ἀπό τήν πολυετή πασοκική διακυβέρνηση. Δέν ὑπῆρχε στρατός, ἀστυνομία, βουλή, οἱ βασικοί μηχανισμοί τοῦ κράτους, ὁ οἰκονομικός θεσμός, ὁ ἐκπαιδευτικός, ὁ δικαστικός, ὁ σωφρονιστικός, ὁ ἐκκλησιαστικός κ.λπ. Κατά τήν ἀποψη τοῦ πρωθυπουργοῦ ὅλα αὐτά ἤθελαν ἀναθεμελίωση ἀκόμα καί τά χωράφια εἶχαν μείνει ἀφύλακτα καί γι' αὐτό ξέθαψαν τήν ἀγροφυλακή γιά νά σταματήσει ἡ ἀδέσποτη καρποσυλλογή στήν ὁποία εἶχαν ἐπιδοθεῖ οἱ Νεοέλληνες κατακλύβοντας ὁ ἕνας τά καρπούζια καί τά ἀμπέλια τοῦ ἄλλου, ἐνῳ ἡ ζωοκλοπή εἶχε πάρει διαστάσεις σάν κι ἐκεῖνες τοῦ 19ου αἰώνα, ἐπί ληστοκρατίας. Φαίνεται ὅτι τόν πρωθυπουργό στοιχειώνει ἡ ρήση τοῦ θεοῦ του Κωνσταντίνου Καραμανλή πού εἶχε πει θγαίνοντας ἀπό τή δικτατορία «παραλάβαμε χάος καί φτιάξαμε κράτος».

Δέν εἶχε ὅμως πρόθεση νά μιλήσει «ποιητικά» ὁ κ. Καραμανλής. Μέ τή μεταφορά τῆς «ἐπανίδρυσης τοῦ κράτους», μ' αὐτή τή μνημειώδη ἀκυριολεξία, καθόσον κράτος εἶχαμε καί μέ τό παραπάνω, ἐννοοῦσε κυριολεκτικότερα τήν ἀντικατάσταση τοῦ πολιτικοῦ-διευθυντικοῦ προσωπικοῦ τῶν κρατικῶν μηχανισμῶν μέ στελέχη νεοδημοκρατικά. Νά φύγουν οἱ Δεληγιάννηδες καί νάρθουν οἱ Δεληγιώργηδες, νά ἀποθεμελιωθοῦν οἱ πασοκτοῆδες πού εἶχαν ριζώσει γιά τά καλά, τή θέση τους νά πάρουν οἱ νεοδημοκράτες. Τό πρόβλημα δέν ἦταν βέβαια ἡ αὐτονόητη σέ κάθε κυβερνητική ἀλλαγή ἐπιλογή νέων ὑπουργῶν, γραμματέων τῶν ὑπουργείων καί τῶν ἄλλων κυβερνητικῶν στελεχῶν πού κάθε κυβέρνηση ἔχει δικαίωμα νά ἀλλάζει, διότι οἱ θέσεις αὐτές

εἶναι «θέσεις πολιτικῆς εὐθύνης». Ἐπρεπε ὅμως νά πάει τό μαχαίρι στό κόκκαλο, μέσα σέ ὅλα τά ὄργανα καί τοῦς ἀρμούς τοῦ κράτους, τοῦ αὐταρχικοῦ κράτους πού μέ τήν ἴδια συνταγή τῆς κομματοκρατίας εἶχε θεμελιώσει τό ΠΑΣΟΚ. Ἔτσι οἱ λέξεις πολὺ γρήγορα ἀπέκτησαν τό νόημά τους. Δέν χρειάστηκε καμιά περίπλοκη ἀποδόμηση πρὸς τοῦτο. Στό νεοδημοκρατικό «ἀφήγημα» τά ἴδια τά πράγματα ἦρθαν καί κόλλησαν μέ τίς λέξεις. Ἀκόμη κι ἐκεῖνη ἡ θωμιστικῆς προέλευσης ἐννοια τῆς ἐπικουρικότητας, πού ὑποτίθεται ὅτι δεσπάζει στό κοινοτικό κεκτημένο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης –δέν εἶναι ἄγιο, ἔλεγε ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτης τόν 13ο αἰώνα, μιά ἐξουσία πού μπορεῖ νά ἀσκηθεῖ ἀπό μιά κατώτερη στήν ἱεραρχία ἀρχή νά παραμένει στήν ἀρμοδιότητα τῆς ἀνώτατης– ἀκόμη κι αὐτή ἡ ἀρχή παρέμεινε μιά εὐκαιριακή ρητορική φράση μέσα στήν ταχυβολία τοῦ λόγου τοῦ καί διοικητολόγου ὑπουργοῦ ἐσωτερικῶν Παυλόπουλου.

«Τί διαβάζετε, κύριέ μου;» ρώταγε ὁ Πολώνιος τόν ἀνταριασμένο Ἄμλετ: «Λόγια, λόγια, λόγια», ἦταν ἡ ἀπάντηση τοῦ πρίγκηπος τῆς Δανιμαρκίας.

Λόγια, λόγια, λόγια. Ἔτσι, στήν πολιτική σκηνή, πού ἐγκαταλείπει ἡ παρούσα κυβέρνηση διεκδικώντας νά σκηνοθετήσει ἐπ' αὐτῆς τό ἴδιο, ἀλλά σέ ἀνώτερο ἐπίπεδο, ἔργο, ἐκεῖνο πού ἐδέσποσε ἦταν τά κενά περιεχομένου λόγια, ἡ ταχύβολη λογοκρατία. Ἀλλά ἀπό κάτω, λίγο νά ξεφλουδισθεῖ ἡ ἐπιφάνεια, τρυπώνουν στό μάτι τά ἔργα ἢ τά μὴ ἔργα, πού ὅσο καί νά τά γυαλίσουν οἱ λέξεις εἶναι αὐτά πού εἶναι. Ἀκόμα καί ὁ κύριος λόγος πού σοφίστηκε ὁ Κώστας Καραμανλής γιά νά δικαιολογήσει τίς πρόωρες ἐκλογές δέν ἦταν παρά ἡ μεταβάπτιση τοῦ κομματικοῦ συμφέροντος τῆς Ν.Δ. σέ «ἐθνικό θέμα». Ὁ προϋπολογισμός, πού κάθε κυβέρνηση ἔχει ὑποχρέωση κάθε χρόνο νά ὑποβάλει στή Βουλή πρὸς συζήτηση καί ἐγκριση, θεωρήθηκε «ἐθνικό θέμα» γιά νά καλυφθεῖ ἡ ἐπιταγή τοῦ Συντάγματος.

Θά ἔπρεπε τότε, κατά λογική συνεπαγωγή, κάθε χρόνο νά ἔχουμε ἐκλογές, ἢ πολιτική τάξη ἀλλά καί τό σῶμα τῶν πολιτῶν νά ἐκλογολογοῦν ἀκατάπαυστα. Κι ἐκεῖνη «ἢ ἐπανίδρυση τοῦ κράτους» ξεχάστηκε μέσα στόν ἀμητό τῆς κυβερνητικῆς ἀδολεσχίας. Οὔτε ἓνα μέτρο, αὐτούς τούς 42 μήνες τῆς νεοδημοκρατικῆς διακυβέρνησης πού θά θωράκιζε τό κοινωνικό κράτος οὔτε μία πρωτοβουλία πού θά καθιστοῦσε ἀξιόπιστο τόν κρατικό μηχανισμό οὔτε μία ἰδέα πού θά καθιστοῦσε τούς πολίτες ἀπαρασάλευτο βάθρο τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καί τῆς δημοκρατίας. Ἀκόμα καί τό μέγα πρόβλημα ὄλων τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἢ ἔγκριση ἢ ἢ ἀπόρριψη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συνθήκης, παραπέμφθηκε σέ μία ρουτινιερική συνεδρία τῆς Βουλῆς ὅπου τό ἀποτέλεσμα τῆς χειροανατάσεως ἦταν βέβαιο, συναινούντων γάρ τῶν δύο «μεγάλων» κομμάτων ὑπέρ τοῦ ναί. Ἐδῶ δέν ἔγινε τῆς Γαλλίας, οὔτε τῆς Ὁλλανδίας, καθόσον νήπιος ὁ λαός. Ὁ Δῆμος δέν ἔχει δημότες ἢ οἱ δημότες ἔμειναν χωρίς Δῆμο. Καλό πρᾶγμα ἢ δημοκρατία ἀλλά νά ᾗχαμε καί μεῖς λίγο.

Γιά τίς ἀνάγκες αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ προεκλογικοῦ ἀναγκαστικά κειμένου δέν προτίθεται νά ὑπενθυμίσω ἀναλυτικά τά ἔργα καί τίς ἡμέρες τῆς νεοδημοκρατικῆς θητείας. Λίγα μόνο ἐπιγραμματικά, μόλις γιά νά φανεῖ τό ἄγριο δούλεμα πού μᾶς ἔχει γίνει καί τό ὅποιο ἢ Ν.Δ., ὡς «μεγάλο» κόμμα, προτίθεται νά συνεχίσει, ἂν ἐπανελεγεῖ.

Γιά τό Εὐρωσύνταγμα εἶπα παραπάνω. Γιά τήν Ν.Δ. δέν χρειαζόταν ν' ἀποφανθεῖ μέ δημοψήφισμα ὁ ἴδιος ὁ λαός, δέν χρειαζόταν ν' ἀποφανθεῖ ὁ ἴδιος γιά τό μέλλον του μέσα στή μεγάλη εὐρωπαϊκή οἰκογένεια. Καί τελικά ἢ Ἑλλάδα συνέπλευσε μέ τή «μικρή συνθήκη» πού ἐπέβαλε ὁ Σαρκοζί.

— Δέν προστάτεψε τά δάση. Θά συνεχίσει τό ἔργο της μέσα στά ἀποκαῖδια, καί μεῖς θά ζοῦμε στερημένοι ἀπό μία ἀνασσασιά ζωογόνου ἀέρα πού ἐξασφαλίζει, χάρη καί στά δάση, ἢ εὐκρασία τῶν ἀνέμων τῆς γῆς.

— Ἡ ἀνεργία ἦταν, εἶναι καί θά εἶναι ὁ κοινωνικός διάκοσμος τῆς χώρας μας, ιδιαίτερα γιά τή νέα γενιά. Οἱ ἀνεργοί, ἂν θέλουν δουλειά, ἄς γίνουν ἐπιχειρηματίες.

— Δέν ἔκανε κανένα βῆμα γιά τήν ἐπίλυση τοῦ ἀσφαλιστικοῦ. Θά τό λύσει τήν ἐπόμενη τετραετία, λέει. Θά τό λύσει ἔχοντας κατά νοῦ ὡς στερεάν καί εἰλημμένη ἀπόφαση τή διάλυση τῆς τριμεροῦς χρηματοδότησης τῆς ἀσφάλισης. Γιατί τό μέγα σκάνδαλο μέ τά ὀνομασθέντα δομημένα ὁμόλογα καί τίς ἀπόκρυφες μίζες εἶναι πρᾶγματι τό σκάνδαλο τῶν σκανδάλων, κυρίως γιατί ὑποχρεώθηκαν τά ἀσφαλιστικά ταμεῖα νά τζογάρουν τά λεφτά τους ὡστε νά ἀυξήσουν τά ἐσοδά τους. Ἀσφάλιση γιά τούς φιλελεύθερους σημαίνει τζόγος στό Σουήπ-στέηκ τοῦ Ἄλογοσκούφι.

— Ξεκίνησε τήν ἐκπαιδευτική μεταρρύθμιση γιά μία ἐκπαίδευση πού δέν ἐκπαιδεύει. Καί ἐπειδή οἱ φοιτητές, οἱ ἐκπαιδευτικοί καί οἱ πανεπιστημιακοί, σύσσωμοί, ἀντιστάθηκαν Πολύδωρας καί Γιαννάκου σέ συνδυασμένες ὁδομαχίες ἀπάντησαν μέ τό μόνο ἐπιχείρημα πού διαθέτουν: τά ΜΑΤ καί τό γκάζωμα, ἐμμένοντας ἐπιπλέον στήν ὑποχρηματοδότηση. Τελευταῖοι στήν Εὐρώπη.

— Τό πρόγραμμα γιά τίς ἐναλλακτικές μορφές ἐνέργειας καρκινοβατεῖ καί μένουμε προσκολλημένοι ὅσο ποτέ ἄλλοτε στή βενζίνη καί στούς γαϊάνθρακες. Πόση βρώμα χωράει ἀκόμα τό στομάχι καί τά πνευμόνια τῆς ἐντίμου Ἑλλάδος; Ἡ Ἑλλάδα εἶναι μία ἀπό τίς χῶρες πού τῆς χαρίστηκε τό εὐκρατο κλίμα: ἄς ἐτοιμάζεται νά ζήσει σέ συνθήκες Λιβύης.

— Οἱ πόλεις μας καί κυρίως ἢ μεγαλόπολη, τό Λεκανοπέδιο, βρίσκονται στό χάλι τους. Οἱ χειρότερες ὑπηρεσίες, οἱ χειρότεροι δρόμοι, οἱ καύσωνες χέρι χέρι μέ τά μποτιλιαρίσματα, ἢ αἰσθητική τῶν μπιλντινγκ σέ συνδυασμό μέ τά real estate, τό πολεοδομικό χάος. Μιά ζωή τώρα, δέν μπόρεσε νά βρεθεῖ κάποια λύση γιά τά σκουπίδια. Ἄς εἶναι καλά οἱ Γύφτοι, οἱ μόνοι πού ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἀποκομιδή τῶν ὀγκωδῶν ξύλινων καί μεταλλικῶν κατασκευῶν. Καί πολύ ἀποτελεσματικά μάλιστα. Μά εἶναι τόσο οὐτοπικό νά ἀπαιτεῖ κανεῖς χώρους ἐλεύθερους, χώρους πρασίνου, ἐλεύθερη πρόσβαση στίς θάλασσες, λιγότερη ἠχορύπανση;

— Στήν ἐξωτερική πολιτική, παραμένουμε στό ἐξωφρενικό καθεστῶς τῶν 10 ν.μ. ἐναερίου χώρου ἐναντι 6 ν.μ. χωρικών ὑδάτων, καθεστῶς δηλαδή συνεχῶν, σκληρῶν καί δαπανηρῶν συγκρούσεων μέ τήν Τουρκία. Γιά τό ὄνομα τῆς Δημοκρατίας τῆς Μακεδονίας, ὅπως πάντα, ἢ Ἑλλάς δέν ἀναγνωρίζει. Πραγματική ἀνάδελφος χώρα, ὅπως προεῖπε, πρό εἰκοσαετίας ὁ Σαρτζετάκης. Καί ἀδελφικούς δεσμούς ἢ Ντόρα μέ τήν Κοντολιζα.

— Καί ὡς ἀνάδελφος καί πανταχόθεν βαλλόμενοι συναγωνιζόμαστε τό Ἰσραήλ. Ὁ λογαριασμός γιά τήν ἀγορά νέων ἐξοπλιστικῶν συστημάτων, πού συσσωρεύονται πάνω στίς προηγούμενες ἀγορές τοῦ αἰῶνα, ὡς ποσοστό ἐπὶ τοῦ ΑΕΠ εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀπ' ὅλες τίς χῶρες τῆς Εὐρώπης. Εἶναι ἓνας λογαριασμός πού φαλκιδεύει ὅποιαδήποτε κοινωνική ἀναδιοργάνωση. Προετοιμαζόμαστε γιά πόλεμο, ἐπειδή θέλουμε τήν εἰρήνη; Ὁχι. Ἀναπαράγεται στά τυφλά τό δόγμα τοῦ ἀπό βορρᾶν κινδύνου, πάνω στό ὅποιο οἰκοδομήθηκε ἓνα πανίσχυρο ὑπερβατικό στρατιωτικό-διοικητικό-ἐπιχειρηματικό λόμπυ ἐκτός ἐλέγχου στό ὄνομα τῶν ὑπερβατικῶν «ἐθνικῶν θεμάτων». Μιά μείωση τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν τῆς τάξεως τοῦ 15% - 20% θά ἐξοικονομοῦσε χρηματικούς πόρους γιά τούς τομεῖς τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων, τῆς περιφερειακῆς ἀνάπτυξης, τῆς περιβαλλοντικῆς μέριμνας, τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρευνας,

τῶν ἀνανεώσιμων πηγῶν ἐνέργειας, παντοῦ ὅπου παραμονεύει τό κῆτος τῆς ἀδράνειας καί τῆς μιζέριας.

Κι ἓνα τελευταῖο, ἀπό τά πολλά καί σοβαρά πού θά μπορούσε κανεῖς νά προσθέσει, κάπως θεωρητικότερο αὐτό. Ἄς μοῦ συγχωρεθεῖ αὐτή ἡ ἀφαίρεση πού μέσα στήν προεκλογική ἀτμόσφαιρα μοιάζει παράταιρη.

Ἀπό τό 1974 ὡς σήμερα, ζοῦμε σέ μιά χώρα δημοκρατική, σέ μιά χώρα στήν ὁποία ἡ τυπική ἡ πολιτική δημοκρατία λειτουργεῖ ἀπρόσκοπτα. Ὡστόσο ἡ διαλεκτική ἔνταση, ἕως καί ἀντίφαση, μεταξύ τῶν συγκεκριμένων ἀνθρώπων καί τῶν πολιτῶν, τοῦ homme καί τοῦ citoyen, παραμένει, παρά τόν δημοκρατικό συνταγματισμό, παρά τό γεγονός ὅτι οἱ κοινωνίες μας εἶναι συμβολαϊκές. Ἀλλά, ὡς πρός τί εἶναι συμβολαϊκές, ποιό εἶναι τό κοινωνικό σύμβολο πού συνεχῶς ἀναπροσαρμόζεται ὥστε καλύτερα νά ἐκφράζονται οἱ βουλήσεις καί τά συμφέροντα τῶν συμβαλλομένων μερῶν; Τό κοινό σύμβολο πού προσυπέγραψαν οἱ ἀνθρωπο-πολίτες τῆς νεωτερικότητας καί πού μοιάζει, τουλάχιστον στίς ἀναπτυγμένες κοινωνίες μας, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ἡ δική μας, νά ἀποτελεῖ τό βᾶθρο πάνω στό ὁποῖο στηρίζονται εἶναι αὐτό πού κατοχυρώνουν ἀπαργάτως οἱ θεομοί τῆς ἰσότητας, τῆς ἐλευθερίας καί τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Ἡ ἀδελφότητα ἀναφέρεται κι αὐτή ἀλλά μᾶλλον ὑπάρχει γιά νά βασανίζει τούς μαθητές τῆς ΣΤ' Δημοτικοῦ, μιά καί τή διαβάσουν στό σχετικό ἐγχειρίδιο ὡς ἀδελφσύνη, τουτέστιν κάτι μεταξύ καρντάσηδων καί μπράτιμων. Ἰδίως τώρα τά τελευταῖα χρόνια, ὅταν ἐκεῖνο πού ὀνομάζουμε κοινωνικό κράτος καί κοινωνικά δικαιώματα ὀλοένα καί ἀπομειώνονται. Κοινωνική δημοκρατία δέν ὑπάρχει. Οἱ ὄχθες μεταξύ τῶν κοινωνικῶν ἐταίρων εἶναι ἀπρόσιτες· κάθε ἀπόπειρα ἀπό τή μιά μεριά στήν ἄλλη εἶναι σύγκρουση κι ἂν κάτι ἐπιτυγχάνεται ἀπό τή μεριά τοῦ κόσμου τῆς ἐργασίας δέν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀμοιβαίας συναίνεσης μέσα ἀπό δημοκρατική διαβούλευση ἀλλά καρπός σκληροῦ ἀγώνα, καρπός μιᾶς μικρῆς νίκης εἰς βάρος τοῦ κόσμου τοῦ κεφαλαίου πού ποτέ δέν εἶναι ἀμετάκλητη ἀλλά ἀκυρώνεται, ἐνίοτε ὀλοσχερῶς. Τά ὅποια κεκτημένα δέν εἶναι αἰώνια, κανένα σύμβολο αἰωνιότητας δέν προσυπογράφεται.

Οἱ παλαιοί μαρξιστές, καί κατ' ἐπέκταση ἡ πολιτική μας παράδοση, μᾶς δίδασκαν ὅτι, χωρίς τήν οὐσιαστική, τήν κοινωνική δημοκρατία, ἡ τυπική δημοκρατία δέν ἀρκεῖ. Μέ τή δημοκρατία πού σταματᾶ ἔξω ἀπό τίς πύλες τοῦ ἐργοστασίου, ἔλεγε ὁ Ἐνγκελς, στήν πραγματικότητα δέν ὑπάρχει δημοκρατία. Διότι, μολονότι ὅλοι εἴμαστε ἴσοι καί ἐλεύθεροι, ἡ κοινωνία ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἀνομοιογενής καί ἑτεροκαθοριζόμενη. Οἱ ἰσχυρότεροι μέσα στό κοινωνικό πλέγμα, ἡ ἄρχουσα τάξη ἐν προκειμένῳ, εἶναι αὐτή πού καθορίζει τήν, κατά τό συμ-

φέρον τῆς, διανομή τοῦ προϊόντος τῆς παραγωγῆς. Καί τότε δέν εἴμαστε ὅλοι ἴσοι. Ἡ ἐλευθερία μᾶς χρησιμεύει ἐλεύθερα νά ἀποδεχόμαστε ἢ νά μὴν ἀποδεχόμαστε τήν ἀνισότητά μας. Γι' αὐτό καί ἡ Ἀριστερά γιά ἓνα μεγάλο διάστημα θεωροῦσε ὅτι ἡ τυπική ἡ πολιτική δημοκρατία δέν εἶναι παρά ἓνας μῦθος ἢ τύπος χάρις στόν ὁποῖο οἱ κυρίαρχοι, οἱ ἐξουσιαστές καί κυρίως οἱ ἐκμεταλλεῖς, μέ τή συναίνεσή μας, ἐξακολουθοῦν νά ἐξουσιάζουν καί νά ρυθμίζουν τά τῆς διανομῆς τοῦ παραγόμενου προϊόντος. Καί ἡ τυπική δημοκρατία, αὐτή πού κατοχυρώνεται καί θεοπίζεται ἀπό τά συντάγματά μας δέν εἶναι παρά φενάκη.

Ἄν κάτι ἄλλαξε στίς παραδόσεις μας καί τή θεωρητική παράσταση τοῦ κόσμου ἀπό τά ρεύματα πού ὀνομάστηκαν ἀνανεωτική ἀριστερά καί εὐρωκομμουνισμός, εἶναι αὐτό πού συμπυκνώνεται στό σύνθημα ὅτι «ὁ σοσιαλισμός ἢ θά εἶναι δημοκρατικός ἢ δέν θά ὑπάρξει». Διεκδικούσαμε βέβαια τόν σοσιαλισμό (τήν κοινωνική δημοκρατία) ἀλλά τόν θεωρούσαμε ἄρρηκτα συνδεδεμένο μέ τήν τυπική δημοκρατία. Νά γίνω λίγο ἀναλυτικότερος.

Θεωροῦμε πιά ὅτι ἡ τυπική δημοκρατία, αὐτή πού ἔχουμε καί μέ τήν ὁποία ζοῦμε, βεβαίως δέν ἐγγυᾶται τήν εὐτυχία –ἀλλά καί γιατί νά τήν ἐγγυᾶται; Ἡ εὐτυχία, ὅ,τι κι ἂν σημαίνει αὐτό τό καθολικό ἀλλά ἀόριστο ζητούμενο, δέν εἶναι τῆς ἀρμοδιότητας τῆς πολιτικῆς–, βεβαίως δέν κατασφαλίζει τήν οὐσιαστική δημοκρατία τῆς κοινωνικῆς ἰσότητας καί τῆς ἀλληλεγγύης καί γι' αὐτό ἐξακολουθοῦμε νά πιστεύουμε στόν σοσιαλισμό καί νά εἴμαστε ἀντικαπιταλιστές. Ἀλλά, καί ἐν ταυτῶ, πιστεύουμε, ὅτι ἡ ὀνομαζόμενη τυπική δημοκρατία ὡς πολιτειακό καθεστῶς δέν εἶναι φενάκη ἀλλά ὁ μόνος τρόπος νά ἐπιλύεται τό πρόβλημα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας.

Πῶς καταφέρει ἡ τυπική δημοκρατία, –πού δέν εἶναι παρά τύπος, μέχρι ἐκλογική τελετουργία, μιά ἐπικοινωνιακή παράτα, καλλιστεία, ὀργανωμένη παραπλάνηση ἐκ μέρους τῶν ΜΜΕ λένε πολλοί– νά λύνει τό πρόβλημα τῆς ἐξουσίας; Πῶς μέσα ἀπό τήν κοινωνική ἀνομοιογένεια, δηλαδή τήν ταξική πολυσθένεια, βγαίνει μιά πολιτική δύναμη πού διατείνεται ὅτι ἐκφράζει τή *volonté générale* [τοῦ Ρουσό], ὅπου [καντιανῶ τῷ τρόπῳ] τό εἶναι ταυτίζεται μέ τό δέον εἶναι; [εἶπα θά μιλήσω λίγο «θεωρητικά», σγνώμη καί πάλι]. Χάθηκε ἡ διαλεκτική ἔνταση μεταξύ ἀνθρώπου καί πολίτη; Ὁ μηχανισμός εἶναι ἓνας καί ἀπλός. Ἡ *πλειοψηφία*. Αὐτά τά ἔργα τά ποσοστά γιά τά ὁποῖα κόπτονται οἱ δημοσκοπήσεις καί μεῖς μαζί τους. Τό πῶς διαμορφώνεται μιά πλειοψηφία, σύμμεκτη, συμμαχική, προσωρινή, καιροσκοπική, ἢ ὅ,τι ἄλλο εἶναι ἓνα συναρπαστικό θέμα πολιτικῆς πρακτικῆς καί πολιτικῆς ἀνάλυσης, ἀλλά τήν ὥρα πού βγαίνει ὁ λαγός ἀπ' τό μανίκι τοῦ ταχυδακτυλογροῦ οὐδόλως ἐνδιαφέρει. Εἶναι

λαγός. Κι φεύγει τρέχοντας, ὅπως κάθε λαγός, νά σχηματίσει κυβέρνηση, νά ἐκφράσει καί νά ρυθμίσει τή *volonté générale*, νά ταπώσει τόν οιονδήποτε αἰρεσιάρχη, μειοψηφικό, ἀντιφρονούντα. Μὲ ἐκείνη τὴν ἀγέρωχη, ἕως καί ἀλλαξονική ἀποστοματική ἀπάντηση: ἔχω τὴ λαϊκὴ ἐντολή νά πράξω ὅ,τι πράττω, ὅ,τι θά πράξω. Καί εἶναι νομιμοποιημένος. Διότι τό πλειοψηφικό ἀποτέλεσμα δέν εἶναι λαγός, ἢ κάλπη καί ἢ ὅλη διαδικασία τῆς ἐκλογῆς, ἢ ρίψη ψηφοδελτίου ἐντός τῆς κάλπης, ἀκόμη καί ἢ θεατρνίστικη τελετουργία μὲ τούς στάρ καί τούς ἐπικονωσιακούς ἐντυπωσιασμούς, εἶναι ἡ σκληρὴ στιγμή πού τό ἄτομο, ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζεται ὡς πολίτης. Καί ἔτσι τὰ μεγάλα σύνολα τῶν συγκαταριθμούμενων καί ὁμαδοποιημένων πολιτῶν διαμορφώνουν τὴν πλειοψηφία πού δικαιούται καί ὀφείλει νά κυβερνᾷ.

Ὅσοι ἔχουν μείνει ἔξω ἀπ' αὐτό τό παιχνίδι, δηλαδή οἱ μειοψηφίσαντες, ἔχουν συνήθως τὴν ἀπάντηση ὅτι γιὰ τὴ μειοψηφικὴ θέση τους φταῖνε οἱ ἄλλοι: φταίει τό καλπονοθευτικό σύστημα, φταίει ἡ βία καί ἡ νοθεία (καί πράγματι σέ ἄλλες, ἀνώμαλες, ἐποχές αὐτά ἴσχυαν), φταίει ἡ ἀλλοτριώση τῶν μαζῶν πού ἔξ' αἰτίας τῆς δέν μποροῦν νά ἀναχθοῦν στό ἐπίπεδο τῆς «γενικῆς βούλησης», φταίει ἡ «ἐκ φύσεως» φύση τοῦ κοψοχέρη Ἑλληνας, φταίει ὁ δικομματισμός, ἡ διαπλοκή, ἡ χειραγώγηση πού ἀσκοῦν τὰ ΜΜΕ καί ἡ προπαγάνδα, ἡ ἐξαγορά τῶν συνειδήσεων κ.λπ. Εἶναι πράγματι ἐντυπωσιακὴ ἢ εὐρηματικὴ ὡς πρὸς τὴν ἀνακάλυψη τοῦ φταίχτη. Ὅλες αὐτές οἱ ἐξηγήσεις δογματίζουν ὅτι ἡ συνείδηση τῶν ψηφοφόρων εἶναι ψευδῆς, κίβδηλη, ἐξαπατημένη. Θεωροῦν δηλαδή ὅτι ἡ ἐκκοινωνισμένη συνείδηση τοῦ ψηφοφόρου, ἂν δέν βρῆσκαται σέ ἀρμονία μὲ τόν ἐαυτό του ὡς κοινωνικοῦ ὄντος, εἶναι ψευδῆς συνείδηση, ἰδεολογηματοποιημένη. Καί ἰδοῦ ὁ χορός τῶν περὶ συνειδήσεως ἰδεολογιῶν καί ἀντιλήψεων περὶ ἰδεολογίας ὡς ψευδοῦς ἔξ ὀρισμοῦ. Ἀλλά, ἔλεος οἱ συνειδήσεις δέν εἶναι οὔτε ψευδεῖς οὔτε ἀληθεῖς. *Εἶναι αὐτές πού εἶναι.* Καί εἶναι συγκρουσιακές, δέν βγαίνουν ἴδιες κι ὅμοιες μέσα ἀπὸ τὰ καρμπόν κάποιος ψευδοῦς ἢ ἀληθοῦς μήτρας συνειδήσεων. Βεβαίως προκύπτουν καί διαμορφώνονται μέσα σέ ἕνα συν-εἰδέναι, μέσα ἀπὸ διαδικασίες κοινωνικῆς συνύπαρξης, συνομιλητικότητας, ἐπικοινωνίας, ἀνταλλαγῆς, μιμνήσεως, συναυτουργίας ἀλλὰ καί ἰσχυρῶν ἰδεολογικῶν ἐγκλήσεων. Δέν εἶναι ἐκλάμψεις τοῦ ἐγώ. Διατείνομαι δηλαδή ὅτι οἱ ψηφοφόροι στὴν ἐμπειρικὴ τους ὑπόσταση ὡς πολιτικῶς δρῶντες ἔχουν πλήρη ἐπίγνωση τοῦ τί πράττουν. Αὐτό τό ἤξερε πολὺ καλά ὁ Ἀριστείδης ὁ δίκαιος, ὅταν κάποιος ἀγράμματος χωριάτης τοῦ ζήτησε νά γράψει ἐπάνω στό ὄστρακο τό ὄνομα «Ἀριστείδης» ἵνα ἐξοστρακισθεῖ. Ξέρουν, λοιπόν, τί θέλουν καί τί δέν θέλουν οἱ ψηφοφόροι. Πολὺ ἀπλά: θέλουν νά νικήσει τό κόμμα τους, νά ἡττηθοῦν οἱ

ἄλλοι. Ἡ συνείδησή τους εἶναι πλήρης.

Ἐμεῖς, λοιπόν, τῆς ἀνανεωτικῆς ἀριστερᾶς, δέν καταφέραμε νά συλλογιστοῦμε τὰ πολιτικά πράγματα μὲ ὄρους ἡττας ἢ νίκης. Ἀκόμα καί γιὰ τὴ συντριπτικὴ ἡττα τοῦ ἐαμικοῦ κινήματος θεωροῦμε ὅτι φταῖνε αὐτοὶ πού νίκησαν. Τέλος πάντων. Ἐμεῖς τῆς ἀνανεωτικῆς ἀριστερᾶς ἐδῶ καί δεκαετίες ἔχουμε καθηλωθεῖ σέ μιὰ θέση μειοψηφίας. Δέν «παίζουμε» στό ἐπίπεδο τῆς πλειοψηφίας. «Ἀπλῶς» κατὰ καιροὺς κάποια στελέχη ἢ καί ἄτομα βάσης θέλγονται ἀπὸ τό ΠΑΣΟΚ προσχωρώντας ἔτσι στίς γραμμές μιᾶς πλειοψηφούσας πολιτικῆς δυνάμεις, ἐναλλακτικῆς ὡς πρὸς τὴ Ν.Δ. Γιατί, ἕνα ποσοστὸ ἄνω τοῦ 80% ἐδῶ καί δεκαετίες ψηφίζει τὰ μεγάλα κόμματα, εἶναι κάτι πού δέν θά τό συζητήσω ἐδῶ. Ἐκεῖνο πού τώρα ἐνδιαφέρει εἶναι ὅτι ὁ ὀνομαζόμενος δικομματισμός (πού δέν εἶναι θεσμικός ἀλλὰ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκκοινωνισμένης βούλησεως τοῦ 80% καί ἄνω τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων) συνεπάγεται τὴν πολιτικὴ περιθωριοποίησι τῆς Ἀριστερᾶς. Ἡ Ἀριστερά ὅμως εἶναι ἡ μόνη πολιτικὴ δύναμη πού ἀναδεικνύει τὴν ἀνάγκη τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας. Γιατί, ὄντως, ἡ τυπικὴ δημοκρατία δέν ἀρκεῖ γιὰ ν' ἀποκτήσει πλήρες νόημα ἢ δημοκρατία. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ν.Δ. καί τοῦ ΠΑΣΟΚ διατηρεῖ καί ἐπαυξάνει τὴν κοινωνικὴ ἀνομοιογένεια καί ἐπομένως τόν κοινωνικό ἐτεροκαθορισμό, τὴν κυριαρχία ἐνός τμήματος τοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Γι' αὐτό ἀκριβῶς, καί σέ τοῦτες τίς ἐκλογές τό κύριο πρόβλημα πού τίθεται εἶναι ν' ἀποκτήσει πολιτικὴ ἰσχύ μίαν νέα (καί πάντοτε πολὺ παλιά) κοινωνικὴ προοπτικὴ. Τό πλέγμα τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων πού προβάλλει ὡς κοινωνικό ὄραμα ἢ ἀνανεωτικὴ Ἀριστερά δοκιμάζεται ἀποφασιστικὰ καί μέσα σ' αὐτές τίς ἐκλογές: ὄχι ἀπλῶς καί μόνο νά συντηρηθεῖ ἡ τυπικὴ κοινοβουλευτικὴ ὑπαρξὴ τῆς ἀλλὰ νά μπορεῖ νά ἀντιπαλεῖ τις ὑπάρχουσες δυνάμεις τῆς πλειοψηφίας πού, μὲ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο, ἀναπαράγουν καί συντηροῦν τόν φαῦλο κύκλο τῆς συντήρησης.

Ὁ στόχος εἶναι κοινωνικά οὐσιώδης καί πολιτικά συναρπαστικός.

Υστερόγραφο I. Ὁ γράφων εἶναι ὑποψήφιος βουλευτῆς τοῦ ΣΥΡΙΖΑ στὸν νόμο Εὐρυτανίας, ἐκ μέρους τοῦ Συνασπισμοῦ, τοῦ ὁποῖου δέν εἶναι μέλος. Ὁ στόχος πού περιέγραφα πῶς ἀνω ἰσχύει καί στὰ ἄγρια κατσάβραχα τῶν βουνῶν μας, σ' αὐτὰ τὰ κατσάβραχα στὰ ὁποῖα, πρὶν μερικὲς δεκαετίες, εἶχε ἀναδειχθεῖ τό σημαντικότερο πολιτικο-ἀγωνιστικὸ κέντρο τῆς χώρας μας. Οἱ νεκροὶ πιά παπποῦδες καί γιαγιάδες μᾶς δείχνουν μὲ τό σκελετωμένο χέρι τους τό πεδίο τοῦ ἀγῶνα.

Υστερόγραφο II. Αὐτὴ τὴ στιγμή ἡ Πελοπόννησος καίγεται. Εἶναι δεκάδες οἱ νεκροί. Ἡ τραγωδία

είναι όντως έθνική και ανθρώπινη. Άπέναντι σ' αυτή τήν έθνική και ανθρώπινη τραγωδία οι έκλογές, μέσα στ' αποκαΐδια και τήν ανθρώπινη κνίσσα, είναι άναισθησία. Οι έκλογές πρέπει νά αναβληθοϋν για έναν μήνα νά προλάβουν οι άνθρωποι, τουλάχιστον νά κλάψουν τούς νεκρούς τους.

Όστόσο οι έκλογές δέν μποροϋν νά αναβληθοϋν γιατί υπάρχει άνυπέροβλητο συνταγματικό πρόβλημα. Μποροϋμε ώστόσο έμεις τής ανανεωτικής άριστερας νά θέσουμε στό επίκεντρο τής προεκλογικής περιόδου τό ζήτημα τής οικολογικής καταστροφής. Η κυβέρνηση είναι μιά κακοφωνία ανακοινώσεων. Οϋτε στό ελάχιστο κατανοεί τήν αίτία τής πυρκαγιάς και κυρίως είναι άνίκανη νά έπιστρατεύσει τούς έθνικούς πόρους για τήν προστασία τοϋ τόπου, τώρα τήν ώρα τής όδύνης αλλά και αύριο, για νά αντιμετωπισθοϋν

οι θύελλες πού έρχονται. Ποιός άλλος θά πάρει τό ζήτημα αυτό στά χέρια του, αν όχι η Άριστερά; Η Όλυμπία καίγεται.

Ύστερόγραφο ΙΙΙ. Δηλώνω ύπευθύνως και έν γνώσει τών συνεπειών τοϋ νόμου ότι δέν θά υπερέβω τά 18.000 ευρώ για τά έξοδα τής προεκλογικής μου δαπάνης πού προβλέπει ο νόμος. Καί ζητώ από τόν Συνασπισμό νά καταθέσει στό Ταμείο Δασοπροστασίας τό σύνολο τής προεκλογικής οικονομικής στηρίξεως πού κατά νόμον δικαιούται από τό κράτος. Δημαγωγικό; Καθόλου. Συμβολή στόν έθνικό έρανο για τή σωτηρία τής χώρας. Λεφτά για τίς ανάγκες τής προεκλογικής περιόδου θά βρεθοϋν. Είναι άνεξάντλητες οι δυνάμεις πού ο λαός κρύδει μέσα του.

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

μέ τούς πολίτες, τά κινήματα
καί τόν προγραμματικό της λόγο

τοῦ Νίκου Θεοτοκά

Πρίν ἀκόμη καλοσθήσουν τ' ἀποκαΐδια πού ἄφησαν στή χώρα οἱ καταστροφικές πυρκαγιές τοῦ καλοκαιριοῦ, βρισκόμαστε ἄξαφνα μισό θῆμα πρίν ἀπό τήν κάλπη. Ὁ πρωθυπουργός τῆς χώρας κ. Κ. Καραμανλῆς, λίγες μέρες μετά τήν ἐπανάληψη τῆς ἐπίσημης διαβεβαίωσης ὅτι «ἡ κυβέρνηση θά ἐξαντλήσει τήν τετραετία» κι ἀφήνοντας κατά μέρος τό «σεμνά καί ταπεινά» πού τοῦ ἀρέσει νά ἐπικαλεῖται, ἀποφάσισε νά ὀδηγήσει τή χώρα σέ πρόωρες ἐκλογές ἐπικαλούμενος «ἐθνικούς λόγους». Καί ὡς «ἐθνικούς λόγους» προέβαλε τήν πορεία τῶν περιφημῶν «μεταρρυθμίσεων», τήν ἀνάγκη τῆς κοινωνικῆς νομιμοποίησης πού ὑποτίθεται ὅτι ἀπαιτεῖ ἡ κατάρτιση τοῦ ἐπόμενου δημόσιου προϋπολογισμοῦ καί τή συνταγματική ἀναθεώρηση. Δηλαδή, τό πρόγραμμα τῶν προηγούμενων ἐκλογῶν, τίς μπαγιάτικες ὑποσχέσεις πού ἔμειναν στά χαρτιά καί μιᾶ ἀναθεώρηση πού ἀπαιτεῖ τόν ἀπληροῖστο ἀριθμό τῶν 180 βουλευτῶν. Ἄλλα λόγια νά ἀγαπιόμαστε. Καθότι ὁ μόνος «ἐθνικός λόγος» πού, ἐν προκειμένῳ, μπορεῖ νά ἐννοήσῃ κανεῖς δέν εἶναι παρὰ ἡ ἔγνοια τοῦ κ. Καραμανλῆ νά κρυφτοῦν κάτω ἀπό τό χαλί τά στοιχεῖα ἧ, ἔστω, οἱ ἐνδείξεις πού ἐπρόκειτο, δύο μέρες μετά τήν προκήρυξη τῶν ἐκλογῶν, νά κατατεθοῦν στή Βουλή σχετικά μέ τίς κυβερνητικές εὐθύνες τοῦ σκανδάλου τῶν ὁμολόγων καί τῆς κατά συρροήν καταλήστευσης τῶν ἀποθεματικῶν τῶν Ἀσφαλιστικῶν Ταμείων.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ πολιτικός κόσμος τῆς χώρας δέν αἰφνιδιάστηκε. Γιά ὅποιον δέν πετοῦσε στούς οὐρανούς, οἱ πρόωρες ἐκλογές ἦταν ἀναμενόμενες, τουλάχιστον ἀπό τόν καιρό πού κατάρρευσε ἡ δικομματική συναίνεση τῆς Νέας Δημοκρατίας καί τοῦ ΠΑΣΟΚ γιά τή συνταγματική ἀναθεώρηση, ἔπειτα ἀπό τήν ἀτακτη ὑποχώρηση τοῦ κόμματος τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης μπροστά στό μεγαλειῶδες κίνημα γιά τό ἄρθρο 16. Κι ὅταν, μέσα στό καλοκαίρι, φούντωσε τό σκάνδαλο τῶν ὁμολόγων, ἡ προκήρυξη τῶν ἐκλογῶν ἦταν ἀπλῶς θέμα ἐπιλογῆς τῆς κατάλληλης στιγμῆς. Κι ὡς ἡ «κατάλληλη στιγμή» ἐπελέγη ὁ Δεκαπενταῦγουστος.

Τό πρόβλημα δέν εἶναι οἱ διαμορφωμένοι προσανατολισμοί τῶν προτιμήσεων τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος ἀλλά ἡ ἀντιμετώπιση ἢ ἡ χειραγώγηση τῆς λαϊκῆς δυσφορίας. Ἡ «κατάλληλη στιγμή» ἀφορᾷ, λοιπόν, σέ μία καί μόνη μέριμνα πού, δυστυχῶς, τή συμερίζονται ἀπό κοινοῦ τόσο ἡ κυβέρνηση ὅσο καί τό κόμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης. Νά μὴν ὑπάρξουν οἱ ἐτοιμότητες τῶν πολιτῶν καί ὁ χρόνος γιά νά συζητηθοῦν σέ βάθος τά μεγάλα προβλήματα αὐτοῦ τοῦ τόπου. Οἱ πολίτες, δηλαδή, νά ψηφίσουν ὑπό τό βάρος τῆς συνήθειας ἢ τῶν ἐντυπώσεων πού θά κατασκευάσουν οἱ ἐπικοινωνιολόγοι. Μέ τά μάτια, τ' αὐτιά καί τά στόματά τους σφραγισμένα. Ὅσο εἶναι ἀκόμη καιρός, πρίν πάρει ἀνεξέλεγκτη μορφή πολιτική ὁ θυμός καί ἡ ἀπόγνωση τῶν πολιτῶν γιά τό ξεχαρβάλωμα τῶν θεσμῶν καί τῶν ὑπηρεσιῶν κοινῆς ωφέλειας καί γιά τήν ἐπιδεικτική ἀδιαφορία τῶν κομμάτων ἐξουσίας ἀπέναντι στά μεγάλα καθημερινά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν οἱ πολίτες.

Ἔτσι λοιπόν, ἡ μισή προεκλογική περίοδος συμπίπτει μέ τίς αὐγουστιάτικες διακοπές καί τά πανηγύρια καί ἡ ἄλλη μισή μέ τό ἄγχος τῆς ἐπιστροφῆς στίς πόλεις καί στήν ἐργασία, μέ τό ἄνοιγμα τῶν σχολείων, μέ τήν ἐξεταστική περίοδο τῶν Α.Ε.Ι. καί μέ ὅλα ὅσα σημαίνει γιά τά νοικοκυριά ἡ ἀνακοίνωση τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν πανελλαδικῶν ἐξετάσεων.

Ἐκλογές φάστ-φούντ. Τί εἶναι ὁ κάβουρας, τί εἶναι τό ζομί του. Αὐτή εἶναι ἡ ἐπιδίωξη. Πού, σέ συνδυασμό μέ τόν θόρυβο πού θά προκαλέσει ἡ τεχνητή ἀντιπαράθεση ἀνάμεσα στά δύο κόμματα ἐξουσίας, θά μετριάσει, ἐλπίζουν, τήν ἐγνωσμένη λαϊκή δυσφορία καί ἀμφισβήτηση ἀπέναντι στούς πυλώνες τοῦ δικομματισμοῦ. Ὁξυση, λοιπόν, μιᾶς κούφιας πόλωσης ἀνάμεσα στό ΠΑΣΟΚ καί τή Νέα Δημοκρατία, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι ἴσως ἡ φασαρία θά σκεπάσει τίς φωνές ὄσων θά ἐπιχειρήσουν νά ἀναδείξουν τά μεγάλα πολιτικά διακυβεύματα, νά ταράξουν τίς ἐγκαθιδρυμένες ἰσορροπίες καί θέσουν τά κρίσιμα ἐρωτήματα γιά τά αὐτόνοτητα πού συμερίζονται οἱ δύο «μονομάχοι».

Σήμερα, ὅλα δείχνουν ὅτι ὑπάρχει σοβαρότατο ζή-

τημα αξιοπιστίας των δύο κομμάτων εξουσίας. Κυβέρνηση και αξιωματική αντιπολίτευση ξαναυπόσχονται όσα δεν τήρησαν στα τρεισήμισι χρόνια που πέρασαν. Θυμάται κανείς τό περίφημο εκείνο 5% επί του ΑΕΠ για την παιδεία; Θυμάται κανείς τις υποσχέσεις περί διαφάνειας; Περί τόνωσης της αγοράς εργασίας; Οι πολίτες λοιπόν δυσπιστούν διότι, ενώ η «οικονομία πηγαίνει καλά», ενώ οι αριθμοί ευημερούν και ο πληθωρισμός ελέγχεται αποτελεσματικά, ο μισθός και η σύνταξη δεν καλύπτουν ούτε τα στοιχειώδη. Οι πολίτες, λοιπόν, δεν εμπιστεύονται, όπως, στο παρελθόν τα δύο κόμματα εξουσίας. Οι υποσχέσεις δεν πείθουν κανένα ούτε κι η αντιπαράθεση περί του ποιος από τους δύο είναι περισσότερο άχρηστος, ποιος είναι περισσότερο ψεύτης ή ποιος είναι περισσότερο κλέφτης. Κάτω απ' αυτά τα δεδομένα λοιπόν, οι επιδιώξεις τόσο της Νέας Δημοκρατίας όσο και του ΠΑΣΟΚ συγκλίνουν στην κοινή τους μέριμνα για την, έστω και τεχνητή, ανάσχεση αυτού του κλίματος. Έκλογές-άστραπή, μέ βαρελότα και στρακατρούκες, να μην φανεί η γύμνια των μονομάχων και, κυρίως, για να μην σπάσει η κοινωνική άνοχη στο δικομματικό σύστημα.

Νομίζω ότι όσα προανέφερα διαγράφουν, εξ αντιδιαστολής, και τη λογική των παρεμβάσεων της 'Ανανεωτικής και Ριζοσπαστικής 'Αριστεράς σ' αυτές τις εκλογές. Ο εκλογικός, δηλαδή, στόχος του ΣΥΡΙΖΑ δεν εξαντλείται στην εύχη «να τιμωρηθούν τα δύο μεγάλα κόμματα για την πολιτική και τις επιλογές τους» και να «εισπράξουμε» τις ψήφους διαμαρτυρίας. 'Επιδίωξη της 'Αριστεράς είναι να προβληθούν οι τακτικές και στρατηγικές της επιδιώξεις προς την κατεύθυνση ανασύνταξης του πολιτικού σκηνικού και, κυρίως, να κεφαλαιοποιηθεί κάθε θετικό εκλογικό αποτέλεσμα στην προοπτική της δημιουργίας ενός κοινωνικού και πολιτικού συνασπισμού ικανού να μετατοπίσει την πολιτική αντιπαράθεση στα ουσιαστικά προβλήματα και να διαμορφώσει νέους συσχετισμούς υπέρ της δημοκρατίας, υπέρ της εργασίας, υπέρ της μόρφωσης και της ενεργούς συμμετοχής των πολιτών στα του κοινού τους οικου.

Αυτό τό τελευταίο σημαίνει πώς ήρθε ο καιρός για την 'Αριστερά να ξαναφέρει στο επίκεντρο της πολιτικής διαμάχης τόν προγραμματικό της λόγο, να αναδείξει ως κεντρικό ζήτημα τις δικές της επεξεργασίες, τις δικές της προτάσεις. Όχι για τόν σοσιαλισμό και τή λαϊκή εξουσία, όχι για τή Δευτέρα Παρουσία του κομμουνισμού επί της γής αλλά για τώρα και για αύριο. Καλό πράγμα οι καταγγελίες της δεινής πραγματικότητας. Μόνο που δεν μ'ας π'ανε πολύ μακριά, δεν μ'ας οδηγούν στο αύριο. Και τό αύριο, τό μέλλον δηλαδή, διαρκεί πολύ.

Ο ΣΥΡΙΖΑ έχει ήδη στα πεπραγμένα του σημαντικές επιτυχίες και κεκτημένα. Έχουμε τό καλό παράδειγμα της «'Αλλης 'Αθήνας». Όπου, δηλαδή, τό εξαιρετικά θετικό εκλογικό αποτέλεσμα του συνδυασμού τροφοδότησε μετεκλογικές πρωτοβουλίες και συσπειρώσεις στις γειτονιές ενεργοποιώντας τους πολίτες, οι

όποιοι κλήθηκαν να πάρουν στις δικές τους πλάτες τις κινηματικές και, κυρίως, τις θεσμικές παρεμβάσεις της 'Ανανεωτικής και Ριζοσπαστικής 'Αριστεράς. Τόν ίδιο δρόμο ακολούθησαν με μεγάλη επιτυχία και άλλες δημοτικές κινήσεις σε όλη τή χώρα. Κι αφού έχουμε στα πεπραγμένα μας τόσα καλά παραδείγματα, ως τά διευρύνουμε, ως τά βελτιώσουμε ακόμα περισσότερο κι ως τά πολλαπλασιάσουμε και σε τούτες τις εκλογές.

Παρά τις μικρές της δυνάμεις και παρά τή σιωπή που έπέβαλαν τά ΜΜΕ για τις πρωτοβουλίες του, ο ΣΥΡΙΖΑ αποτέλεσε τή μόνη ουσιαστική αντιπολίτευση της Νέας Δημοκρατίας στην προηγούμενη Βουλή, διατυπώνοντας έναν μελετημένο προγραμματικό λόγο που θέτει στόχους εφικτούς σε τούτη κι όχι στην άλλη ζωή. Τό μικρότερο κόμμα της Βουλής ανέλαβε ουσιαστικά τόν ρόλο της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Τούτη ή πολιτική είναι που δημιουργεί τό αποφασιστικό ρήγμα στον δικομματισμό. 'Επιπλέον, κι αυτό είναι τό σημαντικότερο απ' όσα κατακτήσαμε τά τελευταία χρόνια, οι δυνάμεις του ΣΥΡΙΖΑ στην κοινωνία και στα κινήματα συνέβαλαν αποφασιστικά στην αλλαγή του πολιτικού σκηνικού και στην αντίληψη σημαντικού μέρους των πολιτών ότι τά καινούρια ρούχα τόσο του βασιλιά όσο και του αντίξηλου του δεν είναι παρά άερας κοπανιστός. Όπως και στο παραμύθι, τό φώναξαν αυτό τά παιδιά στα συλλαλητήρια και τις συγκεντρώσεις σε όλη τή χώρα. Τό φώναξαν τά παιδιά και οι μεγάλοι άρχισαν να πιστεύουν σ' ό,τι έβλεπαν τά ίδια τους τά μάτια.

Έτσι, για παράδειγμα, ήρθαν σάν ώριμο φρούτο οι απόλυτα ρεαλιστικές προτάσεις της Κοινοβουλευτικής 'Ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ για τήν 'Ανώτατη 'Εκπαίδευση ή για τήν πλήρη αποσύνδεση του Λυκείου από τό σύστημα πρόσβασης των νέων στα Α.Ε.Ι., για τό φορολογικό σύστημα, για τις εργασιακές σχέσεις και τό ασφαλιστικό, για τήν πυροπροστασία και τά δάση, για τις παραλίες, για τήν κατάσταση της άκτοπλοΐας, για τήν άγροτική πολιτική, για τήν οικολογική μέριμνα και για πολλά-πολλά ακόμη που θά ξανακουστούν, ελπίζω, σ' αυτήν τή σύντομη προεκλογική περίοδο.

Οι εκλογές είναι μπροστά μας. Τούτη τή φορά ή αλλαγή του πολιτικού σκηνικού δεν είναι ανέφικτη. Άς δώσουμε με όλα τά μέσα τόν άγώνα τόν καλό κι ως είμαστε έτοιμοι για τήν επόμενη μέρα, για τις επόμενες αντιπαραθέσεις, για τό επόμενο στοίχημα της ενότητας στη δράση και της παραγωγής ενός τεκμηριωμένου προγραμματικού λόγου. Ο ΣΥΡΙΖΑ, δυναμωμένος, θά είναι και στην επόμενη Βουλή ή ουσιαστική αντιπολίτευση στον νεοφιλελευθερισμό, στη δικομματική συναίνεση και στις αυθαιρεσίες της οποιας, όριακής ελπίζω, κυβερνητικής πλειοψηφίας.

Υ.Γ. Κι ένα σχόλιο, υπό μορφή ύστερογράφου, σχετικά με τή σεμνότητα, τήν ταπεινότητα, τό ήθος και τό επίπεδο της προεκλογικής αντιπαράθεσης. Μετά τήν

προκήρυξη των εκλογών τόσο ο πρωθυπουργός όσο και ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης επισκέφθηκαν τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών κ. Χριστόδουλο να του εκφράσουν τις ευχές τους εν όψει της κρίσιμης μεταμόσχευσης ύπατος στην οποία θα υποβληθεί στο Μαϊάμι. Τό γεγονός έγινε πρώτο θέμα στα δελτία ειδήσεων και οι «άνθρωπινες στιγμές» μετατράπηκαν τελικά, με φανφάρες και κωδωνοκρουσίες, σε εκλογικά χαρτιά. Και πάνω στην τσόχα του εκλογικού παιγνίου, ο Πρωθυπουργός έβγαλε τον άσο από το μανίκι του. Έβγαλε από τό φανελάκι του κι έδωσε στον Αρχιεπίσκοπο τό φυλακτό του, ένα σταυρουδάκι με μιά σκλίδα τίμιου ξύλου. Άστραψαν και θρόντησαν τά κανάλια και κορδώθηκαν οι επικοινωνιολόγοι πού τό σκέφτηκαν. Δέν έχουν ούτε ιερό ούτε όσιο οι άθεόφοβοι..

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

«Πρίν ακόμη καλοσθήσουν τ' αποκαΐδια πού άφησαν στη χώρα οι πυρκαγιές του καλοκαιριού [...], έγραφα, από τόν Γράμμο ως τήν Άττική κι από τή Χίο και τήν Κεφαλονιά ως τήν Κρήτη. Και νά πού, πρίν στεγνώσει τό μελάκι, ήρθαν οι επόμενες πυρκαγιές πού κατέκαψαν τήν Πελοπόννησο, τήν Εύβοια και, ξανά, τήν Άττική, τήν Αίτωλοακαρνανία, τήν Ξάνθη, τή Ροδόπη. Πάνω από έξήντα νεκρούς άφησε αυτό τό δεύτερο κύμα τής καταστροφής, πολλές δεκάδες τραυματίες και εκατοντάδες ξεσπιτωμένες και κατεστραμμένες οικογένειες. Και, τό κυριότερο, έγινε στάχτη ένα κομμάτι από τό μέλλον των παιδιών και των εγγονών μας.

Υπάρχουν άραγε πολιτικές ευθύνες γι' αυτόν τόν χαμό; Είναι νοητό νά διαλύεται ό κρατικός μηχανισμός μπροστά σ' έναν προαναγγελθέντα χαλασμό, νά χάνεται κάθε συντονισμός των υπηρεσιών, νά οδηγούνται νά καούν οι πανικόβλητοι κάτοικοι πού εγκατέλειψαν τά σπίτια και τούς τόπους τους; Είναι νοητό ν' αντιμετωπίζεται τό κακό δίχως κεντρική ευθύνη των μηχανισμών; Είναι νοητό νά υποκαθιστούν τό κράτος και νά υπονομεύουν τόν όποιον σχεδιασμό των επιχειρήσεων οι κατά τόπους πολιτικοί παράγοντες, πού δέν έχουν άλλη μέριμνα από τό νά φανεί προεκλογικά τό όνομά τους;

Στίς προηγούμενες μεγάλες φωτιές, ό πρωθυπουργός, κλείνοντας τό μάτι στους οικοπεδοφάγους μπάζ και πάρει τήν ψήφο τους γιά τό άρθρο 24, έριχνε τις ευθύνες στην άλλαγή του κλίματος. Σήμερα, άμήχανος, μιλά γιά έμπρησμούς. Και στίς δύο όμως περιπτώσεις τό μόνο πού κάνει είναι νά νίπτει τās χείρας του. Διότι, αν φταίνε τό κλίμα και οι έμπρηστές, τότε οι κυβερνήσεις δέν έχουν ευθύνη. Όστόσο, τόσο τά δεδομένα του κλίματος όσο και τά συμφέροντα των έμπρηστών τά γνωρίζουμε ήδη από καιρό.

Άν φταίνε οι έμπρηστές, τότε ή έμμονή τής Νέας Δημοκρατίας στην άναθεώρηση του άρθρου 24 (στό ψαλίδισμα δηλαδή των ήδη κουτσουρεμένων συνταγματικών εγγυήσεων γιά τήν προστασία των δασών) και στην νομιμοποίηση των άθαιρέτων τούς δείχνει τόν

δρόμο. Ό δαυλός στό έμβλημα του μέχρι προχθές κυβερνώντος κόμματος μπορεί νά έχει, δηλαδή, και δεύτερη ανάγνωση.

Άν πάλι φταίνε οι κλιματικές αλλαγές, τότε τί έκανε τό κράτος γιά τήν πρόληψη των συνεπειών; Όταν περιμένει ή πολιτεία τόν σεισμό δέν τόν αντιμετώπιζει με λιτανείες και φυλακτά αλλά με μέτρα, θεσμούς, νόμους, μέσα, ανθρώπινο δυναμικό και πόρους. Έτσι, όταν ή πολιτεία περιμένει τις πυρκαγιές, είναι έγκλημα νά περιορίζεται ή κυβέρνηση σε ευχολόγια ή καταγγελίες. Μέτρα χρειάζονται, θεσμοί, νόμοι, μέσα, ανθρώπινο δυναμικό και πόροι.

Τί έφτιαξαν οι κυβερνώντες προς αυτήν τήν κατεύθυνση; Άπολύτως τίποτα. Τί έκανε ό πρωθυπουργός πού κλαίει και όδύρεται μπροστά στίς τηλεοράσεις; Συνέβαλε με πράξεις και με συγγνωστές παραλείψεις στην δασοκτονία. Ό πλούσιος άπολογισμός τής διακυβέρνησής του είναι οι άνυπαρκτες αντιπυρικές ζώνες, ή εγκατάλειψη των δασών, οι άνοιχτές χωματερές, τά άθαιρέτα πού φύτρωσαν στα δάση, ή υποβάθμιση των καχεκτικών δασικών και πυροοβεστικών υπηρεσιών πού κληρονόμησε. Η κυβέρνηση έχει τήν ευθύνη γιά τις προβλέψιμες πυρκαγιές κι όχι τό κλίμα, οι έμπρηστές ή «οι προηγούμενοι πού έκαναν τά ίδια έκαναν και χειρότερα».

Η πραγματικότητα είναι δραματική. Τό ανθρώπινο δυναμικό πού ρίχνεται στην μάχη τής φωτιάς είναι αριθμητικά ανεπαρκέστατο, ανεκπαίδευτο στην πλειονότητά του και δίχως νά διαθέτει τά στοιχειώδη μέσα. Χρειάζεται ό πολλαπλασιασμός των πόρων, των μέσων και του προσωπικού γιά τήν προστασία των δασών. Η πολιτική έπιλογή όμως είναι νά παραγγέλνουμε και νά αγοράζουμε φάντομ και γιουροφάιτερ και υπερσύγχρονα άρματα μάχης κι όχι πυροοβεστικά όχηματα και αεροπλάνα. Πολιτική έπιλογή είναι οι ανεκπαίδευτοι έποχικοί δασοπυροσβέστες αντί μιās στρατηγικής έργων μακράς πνοής, πρόσληψης και εκπαίδευσης μόνιμου προσωπικών και εξασφάλισης των αναγκών υποδομών γιά τήν προστασία των δασών.

Είναι αλήθεια ότι ζούμε μιά ραγδαία και δραματική άλλαγή των κλιματικών δεδομένων σε όλόκληρο τόν πλανήτη. Είναι αλήθεια ότι φέτος, όπως και πέρσι και πρόπερσι, όπως και του χρόνου και του παράχρονου, ή ξηρασία και ή παρατεταμένη ζέστη των καλοκαιριών είναι δεδομένη. Οι δραματικές αλλαγές των τελευταίων ετών στο κλίμα, έργο άνθρώπου κι όχι έργο Θεού κι εκείνες, επιβάλλουν άλλες προτεραιότητες από εκείνες στίς οποίες είχαμε μάθει τά χρόνια τά παλιά. Δέν χρειάζεται διδακτορικό στην δασολογία γιά νά ξερεί κανείς ότι οι φωτιές είναι περισσότερο από άναμενόμενες στα άφυδατωμένα δάση των κωνοφόρων. Κι αν είναι άναμενόμενες, δέν υπάρχει καμία δικαιολογία ούτε γιά τήν άνοχή στα συμφέροντα των έμπρηστών ούτε, κυρίως, γιά τις παραλείψεις του κράτους στα αναγκαία έργα και τις υποδομές γιά τήν πρόληψη ή, έστω, γιά τήν αντιμετώπισή τους.

Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΛΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ καί ἡ «μεταρρυθμιστική συνθήκη»

τοῦ Ἀντώνη Μανιτάκη

Ἡ ἀποτυχία τοῦ σχεδίου τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτικῶν καί τεχνοκρατικῶν ἐλίτ γιά τή «συνταγματοποίηση» τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης, μᾶς ὑποχρεώνει νά ἀναστοχαστοῦμε τά θεμέλια καί τή διαδικασία τῆς πολιτικῆς ἐνοποίησης τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καί τῆς συγκρότησης μιᾶς δημοκρατικῆς καί κοινωνικῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐμπειρία πού ἀποκτήσαμε μᾶς δείχνει

ὅτι τά κοινωνικά κινήματα καί οἱ λαοί τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, μποροῦν καί ὀφείλουν νά συμμετέχουν ἐνεργά σέ αὐτήν τήν συντακτική διαδικασία, πού διανοίγεται γιά τήν Εὐρώπη καί πού σίγουρα πρόκειται νά διαρκέσει γιά ἕνα ἀπροσδιόριστο χρονικό διάστημα. Οἱ σκέψεις πού ἀκολουθοῦν ξεκινοῦν ἀπό αὐτή τήν ἀφετηρία.

Ἡ πολιτική Εὐρώπη δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό ἕνα τυπικό ἀλλά ἀπό ἕνα πραγματικό σύνταγμα

1. Τό ἄδοξο τέλος τοῦ εὐρωσυντάγματος μέ τήν ὀριστική ἐγκατάλειψή του ἀπό τό Εὐρωπαϊκό Συμβούλιο τοῦ Βερολίνου τῆς 23ης Ἰουνίου 2007, δείχνει, μεταξὺ τῶν ἄλλων, πόσο σαθρή καί ἐπίπλαστη ἦταν ἡ ἰδέα τῆς συνταγματοποίησης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης. Διαφορετικά δέν θά τήν ἐγκατέλειπαν μέ τόση εὐκολία οἱ κυβερνήσεις τῶν κρατῶν. Συνειδητοποιήθηκε σχετικά σύντομα φαίνεται ὅτι μέ ψέματα καί ἀπατηλές ἐτικέτες δέν κτίζεται τό πολιτικό μέλλον τῆς Εὐρώπης.

Ἡ πολιτική ἐνοποίηση τῆς Εὐρώπης εἶχε καί ἔχει, πράγματι, ἀνάγκη ἀπό ἕνα σύνταγμα, ἀπό ἕνα ὅμως πραγματικό σύνταγμα καί ὄχι ἀπό μιᾶ διεθνή συνθήκη, πού γιά λόγους καθαρᾶ ἰδεολογικούς βαφτίζεται, παραπλανητικά, σύνταγμα. Ἡ πολιτική Εὐρώπη εἶχε καί ἔχει ἀνάγκη κυρίως ἀπό ἕνα πολιτικό σύνταγμα, πού θά ὀργανώνει τήν κοινή κυριαρχία (ἢ συναρχία) τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καί θά ἐγγυᾶται τήν ἐνοποιημένη πολιτική διαβίωσή τους, καί ὄχι ὅπως συμβαίνει σήμερα μέ ὅλες τῆς εὐρωπαϊκῆς συνθήκες, τήν ἐξουσία ὀργάνων «διακυβερνητικοῦ χαρακτήρα», ὅπως εἶναι τά Συμβούλια τῶν Ὑπουργῶν, χωρίς νά λογοδοτοῦν γιά τίς ἀποφάσεις τους πουθενά καί χωρίς νά ἐλέγχονται πολιτικά ἀπό κανέναν.

Τό σύνταγμα πού ἔχει ἀνάγκη ἡ ἐνωμένη πολιτική Εὐρώπη δέν μπορεῖ, κατ' ἀρχήν νά εἶναι προϊόν μυστικῶν, διπλωματικῶν συμφωνιῶν τῶν ἐθνικῶν κυβερνήσεων οὔτε, βέβαια, τό ψευδελίγραφο δημιούργημα μιᾶς εἰκονικῆς «Συνέλευσης», μιᾶς μαριονέτας τῶν ἰσχυρῶν, ἐθνικῶν κυβερνήσεων. Θά εἶναι προϊόν ἀγῶνων, συζητήσεων, διαβουλεύσεων, ἀντιπαραθέσεων καί

κοινωνικῶν διεκδικήσεων, πολιτικῶν συμβιβασμῶν καί νομοθετικῶν καί νομολογιακῶν πρακτικῶν. Θά ἐπιβληθεῖ πρῶτα στήν πράξη ὡς «πραγματικό σύνταγμα» καί θά κατακτήσει κατ' ἀρχήν τίς συλλογικές συνειδήσεις τῶν λαῶν καί τῶν πολιτῶν, πρὶν ἔλθει ὡς «τυπικό Σύνταγμα» νά ἐπικυρώσει αὐτό πού κατακτήθηκε οὐσιαστικά ὡς ἕνα σύνολο θεμελιωδῶν ἀρχῶν καί δικαιωμάτων.

Μετά τήν πολύτιμη ἐμπειρία τοῦ θνησιγενοῦς εὐρωσυντάγματος πού ἀποκτήσαμε, μποροῦμε συνοψίζοντας νά ποῦμε ὅτι ἡ πολιτική Εὐρώπη δέν χρειάζεται ἄμεσα Σύνταγμα, μέ τήν τυπική τοῦ ὄρου ἔννοια. Ἐχει ἀνάγκη ὅμως μακροπρόθεσμα ἀπό ἕνα πραγματικό σύνταγμα, ὄχι γιά νά καθυποτάξει ἢ γιά νά ἀκυρώσει τά ἐθνικά συντάγματα οὔτε γιά νά ἀρνηθεῖ τήν πολιτική καί συνταγματική αὐτονομία τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἀλλά γιά νά ὀρίσει τίς θεμελιώδεις ἀρχές, πού θά διέπουν τήν κοινή πολιτική συμβίωση τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, τίς διαδικασίες συμμετοχῆς τους στή διοίκηση τῶν εὐρωπαϊκῶν ὑποθέσεων, καθῶς καί τά θεμελιώδη δικαιώματα τῶν ἀτόμων καί τῶν λαῶν.

**Οἱ λαοί τῆς Εὐρώπης κύριοι μιᾶς διαρκοῦς
συντακτικῆς ἐξουσίας**

2. Ἡ ἀποτυχία τοῦ εὐρωσυντάγματος ἔδειξε, περίτρανα, ὅτι μιᾶ συνταγματικά ὀργανωμένη καί δημοκρατικά νομιμοποιημένη πολιτική ἐξουσία στήν Εὐρώπη δέν μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ, ὅταν ἀπόλυτοι κύριοι τῆς διαδικασίας ἐξακολουθοῦν καί παραμένουν τά κράτη καί οἱ διακυβερνητικές διασκέψεις. Στήν ἐποχή τῆς παγκοσμιοποιημένης οἰκονομίας καί ἐπικοινωνίας καί τῆς ὑπέρβασης τῶν ἐθνικῶν κρατῶν δέν κατασκευάζεται μιᾶ νέα, πρωτόγνωρη, πολιτική κοι-

νότητα λαών, με αποκλειστικούς ή κύριους πρωταγωνιστές της ένοποιησης τὰ έθνικά κράτη. Καί αν στην άφετηρία της πολιτικής ένοποιησης της Εύρώπης θρίσκονται, άναγκαστικά, τὰ κράτη, στην πορεία της και στο τέρας της πρέπει νά θρίσκονται οι λαοί, άρματωμένοι με την κυριαρχία τους, όργανωμένοι πολιτικά σέ αυτόδύναμες πολιτικές κοινότητες, σέ έθνικές Δημοκρατίες.

Τό σύνταγμα της πολιτικά ένοποιημένης Εύρώπης θά 'ρθεί κάποτε, αλλά θά είναι ή κατάληξη μιās μακρᾶς και άργόσυρτης συντακτικής διαδικασίας, κύριοι της όποίας θά γίνουν οι λαοί, συνασπισμένοι, άφου πάσουν τὰ κράτη νά όχυρώνονται πίσω από την κυριαρχία τους και άναγκασθούν νά παραιτηθούν από αυτήν. Η υιοθέτησή του θά έπικυρώνει την ιστορική μετάβαση από την κυριαρχία των κρατών στην συγκυριαρχία των λαών, την όριστική μετάβαση από την Εύρώπη των κρατών στην Εύρώπη των έθνικών Δημοκρατιών. Όσο τὰ κράτη παραμένουν οι άφέντες του πολιτικού μέλλοντος της Εύρώπης, ή μετάβαση από τό καθεστώς των διεθνών συνθηκών σέ ένα συνταγματικό καθεστώς αυτόδύναμης και πρωτογενούς έξουσίας των λαών, όργανωμένων όμοσπονδιακά, είναι πολιτικά άνέφικτη.

Η μεγάλη ιστορική διαφορά μιās έθνικής συντακτικής έξουσίας από την εύρωπαϊκή είναι ότι ή πρώτη γεννιέται ξαφνικά και έπαναστατικά, μόνη της, συντάσσει ένα νέο κράτος ή ένα νέο πολίτευμα και μετά άποθνήσκει. Η εύρωπαϊκή συντακτική έξουσία είναι και αυτή άπρόδλεπτη, αλλά σέ αντίθεση με την προηγούμενη, δέν είναι στιγμιαία, αλλά διαρκής και πολυσύνθετη. Δέν σταματᾶ ούτε έξαρτάται από τή θέληση των έθνικών κυβερνήσεων. Δέν δημιουργείται κατά παραγγελία ούτε μπαίνει σέ δοκιμαστικό σωλήνα. Η συντακτική εύρωπαϊκή διαδικασία πού άνοιξε με τό εύρωσύνταγμα, προορίζεται νά διαρκέσει χωρίς νά γνωρίζουμε τίς φάσεις πού θά περάσει ούτε τό τέλος της. Οι λαοί και τὰ κοινωνικά κινήματα της Εύρώπης, πού στάθηκαν κριτικά ή άδιάφορα άπέναντι στην ιδέα του εύρωσύνταγματος και την άπερριψαν πολιτικά, έπειδή είδαν σέ αυτήν ένα κατασκευάσμα, πού δέν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες τους, έχουν κάθε λόγο νά πάρουν πάνω τους και νά κάνουν δική τους την συντακτική διαδικασία, πού άνοιξε χωρίς αυτούς αλλά για αυτούς και νά διεκδικήσουν τή διάπλαση ενός άλλου συντάγματος, άρχίζοντας από τή διαμόρφωση μέσα από συζητήσεις και δημόσιες άντιπαραθέσεις μιās Εύρωπαϊκής Χάρτας δικαιωμάτων και άρχών, πού θά ύποδεικνύει μιάν άλλη πολιτική προοπτική για τους λαούς της Εύρώπης.

Τό πρότυπο της αντιπροσωπευτικής-κοινοβουλευτικής δημοκρατίας δέν ταιριάζει στην Εύρώπη των Λαών

3. Σχετικά με τό πρότυπο δημοκρατίας πού ταιριάζει

ζει στην πολιτική Εύρώπη θά πρέπει νά γίνει άντιληπτό ότι ή συνταγματική όργάνωση της κοινής κυριαρχίας των λαών της Εύρώπης δέν μπορεί νά είναι μιá άπλή άναπαραγωγή των έθνικών συνταγμάτων ούτε άντιγραφή της έθνικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, άφου ή ένωμένη πολιτικά Εύρώπη δέν έχει και δέν μπορεί νά έχει δικό της λαό, διαφορετικό από τους λαούς της Εύρώπης.

Τό αίτημα της Δημοκρατίας στην Εύρώπη δέν μπορεί νά είναι αντίστοιχο μιās δημοκρατίας φτιαγμένης κατέικόνα και όμοίωση της έθνικής, αντιπροσωπευτικής ή κοινοβουλευτικής, δημοκρατίας. Τό κλασσικό σχήμα της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, ή όποία προϋποθέτει, και για την ακρίβεια συνεχπάγεται, την κατασκευή ενός λαού (με την έννοια του ενιαίου πολιτικά Δήμου) δέν άναπαράγεται σέ μιá Εύρώπη, πού είναι σήμερα συνένωση πολλών λαών και κρατών και θέλει νά μετεξελιχθεί σέ μιá Εύρώπη των πολλών έθνικών δήμων και των αντίστοιχα πολλών ή πολλαπλών δημοκρατιών. Η προοπτική οίκοδόμησης σέ εύρωπαϊκό επίπεδο μιās υπερεθνικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας με έναν ενιαίο λαό ή ένα Δήμο, πού θά άναγορευθεί σέ πηγή προέλευσης και νομιμοποίησης όλων των εύρωπαϊκών έξουσιών είναι άνέφικτη. Τό πρότυπο αυτό διακυβέρνησης σέ εύρωπαϊκό επίπεδο θά είναι άναγκαστικά, συγκεντρωτικό, άκρως γραφειοκρατικό και άυταρχικό

Άν οι εκλογές, ή πολιτική ευθύνη, ή δημοσιότητα και ή διαφάνεια, ό διάλογος, ή διαρκής λογοδοσία, ή διάκριση των λειτουργιών και τό κράτος δικαίου είναι άναπαλλοτρίωτα όργανωτικά κεκτημένα κάθε εύρωπαϊκού πολιτικού θεσμού, ή μέχρι σήμερα άπουσία ενός εύρωπαϊκού λαού ή ή άνυπαρξία ενός εύρωπαϊκού δήμου καθιστᾶ κάθε άπόπειρα άπομίμησης του έθνικού κοινοβουλευτισμού μιá καρικατούρα έπικίνδυνη και μάταιη. Άλλωστε, οι θεσμοί της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και ή γένεση ενός λαού ή ενός έθνους, με την πολιτική του όρου έννοια, συνδέονται με τή σύσταση και την ύπαρξη του Έθνικού Κράτους.

Άρρηκτα συνδεδεμένη με την προηγούμενη είναι και ή διαπίστωση ότι ή πολιτική ένοποίηση των εύρωπαϊκών χωρών δέν οδηγεί ιστορικά προς την διαμόρφωση ενός νέου υπερεθνικού κράτους, ή ενός όμοσπονδιακού ύπερ-Κράτους, πού θά δρᾶ ως μιá κρατική ύπερ-δύναμη, συγκεντρωτική, στρατιωτική και άστυνομική ή γραφειοκρατική και θά επιδιώκει νά ύποτάξει και έξουσιάσει τὰ έθνικά εύρωπαϊκά κράτη και νά άνταγωνιστεί τίς άλλες ύπερ-δυνάμεις του κόσμου. Άλλωστε και ή Εύρωπαϊκή Ένωση στή σημερινή της μορφή, δέν είναι Κράτος και δέν μπορεί νά έξελιχθεί σέ τέτοιο. Έμφανίζεται μάλλον ως ένα νέο είδος δημοκρατίας ύπό διαμόρφωση, πού ώστόσο δέν μπορεί νά άναπτυχθεί όσο παραμένει προσκολλημένη στο έθνικό κρατικό παράδειγμα.

Από την οικονομική ολοκλήρωση στην πολιτική ένοποιηση

4. Ένα πράγμα είναι οίγουρο ότι η διαδικασία της πολιτικής ένοποιησης της Ευρώπης βρίσκεται σε κρίσιμο σταυροδρόμο. Χρειάζεται να περάσει από την οικονομική ολοκλήρωση στην πολιτική. Τήν έχουν ανάγκη οι λαοί, τήν επιζητούν οι πολιτικές ηγεσίες και οι έλιτ, τό απαιτεί ή έναία ευρωπαϊκή αγορά, επιβάλλεται από την παγκοσμιοποίηση. Μόνο πού ή μετάβαση από την μία κατάσταση στην άλλη δέν είναι απλή. Σκοντάφτει σε ανυπέρβλητα εμπόδια, αντικειμενικά και υποκειμενικά. Η πολιτική ένοποιηση της Ευρώπης αντιμετώπιζει ένα τεράστιο πολιτικό άδιέξοδο, πού πηγάζει από μία ιστορική αντίφαση πού χρειάζεται να υπερβεί, αν θέλει να προχωρήσει: να ξεκινήσει από τά κράτη και να καταλήξει στή δημιουργία μιās διεθνικής κοινότητας λαών χωρίς ή μέ έξασθενημένα κράτη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σήμερα μία ένωση κρατών και ως τέτοια τήν αντιλαμβάνονται, τελικά, όσοι ορίζουν τίς τύχες της, πολιτικοί και τεχνοκράτες. Και όμως, ένωμένη πολιτικά Ευρώπη σημαίνει κάτι άρχην υπέρβαση των κρατών και συνένωση λαών. Συνεπάγεται τή δημιουργία μιās νέας πρωτότυπης πολιτικής κοινότητας πού δέν γνωρίζουμε μέν ακόμη τήν ακριβή μορφή της, αλλά θά αποτελεεί οίγουρα μιάν άγνωστη μέχρι σήμερα διεθνική πολιτική κοινότητα. Η μετάβαση από τό ένα καθεστώς στο άλλο προϋποθέτει και συνεπάγεται τήν υπέρβαση της κυριαρχίας των κρατών και τήν αντικατάστασή της από τήν συγκυριαρχία των λαών, τήν ειρηνική μετάβαση από τήν μοιρασμένη κυριαρχία των πρώτων στην κοινή κυριαρχία των δεύτερων. Πρόκειται για μία αντιφατική ιστορική διαδικασία, αφού ή πορεία της εξαρτάται από τή θέληση αυτών πού μοιραία πρόκειται να άπολέσουν τήν έξουσίαν τους, δηλαδή από τά εθνικά κράτη, ενώ ή αίτια έξβασή της συναρτάται μέ τήν ενεργό συμμετοχή και τήν συναίνεση αυτών στο όνομα και για λογαριασμό των οποίων γίνεται ή πολιτική ένοποιηση, δηλαδή των λαών της Ευρώπης. Τότε μόνο μπορούμε να μιλάμε για μία Δημοκρατική Ευρώπη όταν στο προοίμιο ενός άλλου συντάγματος για τήν Ευρώπη διακηρύξουμε: «Εμείς οι Λαοί της Ευρώπης» και όχι όπως γράφτηκε στο ευρωσύνταγμα «Εμείς τά κράτη και οι πολίτες της Ευρώπης».

Θά πρέπει εδώ να τονιστεί, παρεμπιπτόντως ότι ή λαϊκή κυριαρχία δέν μπορεί να αντικατασταθεί ούτε να υποκατασταθεί από κάποια υποτιθέμενη ευρωπαϊκή «κοινωνία των πολιτών», έννοια τόσο αγαπητή στις τεχνοκρατικές έλιτ. Η γενική αναφορά στους ευρωπαίους πολίτες στο ισχύον πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης - όπως αποτυπώθηκε στην συνταγματική συνθήκη- στερείται νοήματος ή είναι μία άπάτη, έφ' όσον οι πολίτες σήμερα εμφανίζονται και δρούν, ως τέτοιοι, αποκλειστικά και μόνο σε εθνικό επίπεδο και ή ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη είναι υπό δια-

μόρφωση. Οι πολιτικές συνέπειες μιās τέτοιας διακήρυξης θά είναι να έγκαταλειφθούν οι ευρωπαίοι πολίτες, μόνοι και άβοήθητοι στους τυφλούς και σκληρούς νόμους της αγοράς χωρίς τήν προστασία των εθνικών συνταγμάτων τους.

Δέν είναι, βέβαια, τυχαίο τό γεγονός ότι τό καλούμενο Σύνταγμα της Ευρώπης άγνοούσε εμφανώς τή βούληση των λαών, διακηρύσσοντας άνενδοίαστα ότι τό καθεστώς της Ένωσης είναι: «έμπνευσμένο από τή βούληση των πολιτών και των κρατών της Ευρώπης». Η άπουσία της λέξης «λαός» δέν αποτελεί μία συμπτωματική παράλειψη άποδεικνύει ότι οι «συμβαλλόμενοι» συνέλαβαν τήν πολιτικά ολοκληρωμένη Ευρώπη ως μία Ένωση Κρατών, θεμελιωμένη στή θολή, συγκεχυμένη και ακαθόριστη νομιμοποίηση της βούλησης των «πολιτών». Άποδυνάμωσαν τή λαϊκή κυριαρχία, δίχως να άπαρηγοούν τήν κρατική. Είναι έτοιμοι να θυσιάσουν, ακόμη και να έξαλείψουν, τό θεμέλιο της εθνικής δημοκρατίας, τήν έξουσία του λαού, προτιμώντας κάλλιστα να τηρήσουν αιγή γύρω από τά θεμέλια ή τίς άπώτατες άρχές της ευρωπαϊκής δημοκρατίας, παρά να συνδέσουν τήν ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μέ τήν αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Άποδέχονται να μεταφέρουν στην ΕΕ άρμοδιότητες της κρατικής κυριαρχίας, άπογυμνωμένες ώστόσο από τή δημοκρατική νομιμοποίησή τους.

Η μεταρρυθμιστική συνθήκη ως ή θεσμική έκδοχή του ευρωσυντάγματος

5. Αν, τώρα, κοιτάξουμε τό σχέδιο της συνθήκης του Βερολίνου μέσα από τήν ιστορική προοπτική πού μόλις διαγράψαμε, τότε ή νέα αυτή διεθνής συμφωνία, πού πρόκειται να αντικαταστήσει τό μεγαλομανές ευρωσύνταγμα δέν αποτελεί όπισθοδρόμηση, όπως ισχυρίζονται οι όπαδοί του. Τουτό διότι ή μινι-συνθήκη επαναλαμβάνει στο θεσμικό επίπεδο, δηλαδή στον τρόπο διακυβέρνησης (πλειοψηφίες, κατανομή άρμοδιοτήτων μεταξύ ΕΕ και κρατών, Προεδρεία, Υπουργό Έξωτερικών, αριθμό μελών της Ευρωπαϊκής Έπιτροπής κ.α.) αυτά πού πρόβλεπε τό ευρωσύνταγμα στο πρώτο μέρος του μέ άσήμαντες τροποποιήσεις. Άρα τό θεσμικό μέρος του ευρωσυντάγματος διασώζεται. Οι άδυναμίες της συνθήκης της Νίκαιας, πού αποτέλεσαν και μία από τίς πολιτικές δικαιολογίες των θεσμικών ρυθμίσεων του ευρωσυντάγματος αντιμετώπιζονται στην νέα συνθήκη μέ τόν ίδιο ακριβώς τρόπο πού πρόβλεπε και τό ευρω-σύνταγμα. Η πολιτική ένοποιηση άρα της Ευρώπης, προχωρά όπως ακριβώς τήν περιέγραφε και τό Ευρωσύνταγμα. Γιατί κλαίνε και οδύρονται οι προπαγανδιστές του; Τί παραπάνω ή τί διαφορετικό όριζε τό ίδιο ως προς τά θεσμικά όργανα και τίς άρμοδιότητές τους πού δέν έχουν περιληφθεί στην μινι-συνθήκη;

Άπό τή σκοπιά έπομένως των ευρωπαϊκών θεσμών και της λειτουργίας τους, ή νέα ευρωπαϊκή συνθήκη

δέν ισοδυναμεί, αν συγκριθεί με το εύρωσύνταγμα, με θεσμική όπισθοδρόμηση. Αντίθετα, επειδή δέν περιβάλλει τίς θεσμικές αλλαγές με το κύρος και τήν περιωπή ή τήν παγιότητα ενός Συντάγματος αλλά μιάς διεθνούς συμφωνίας, οι προβλέψεις τής νέας συνθήκης αφήνουν άνοιχτό τό πεδίο για νέες έν καιρῶ τροποποιήσεις. Καί τό κυριότερο δέν ύποθηκεύουν ούτε προδικάζουν μακροπρόθεσμα τό πολιτικό μέλλον τής Εύρώπης. Άρα ή συζήτηση και ή συντακτική διαδικασία για τήν πολιτική ένοποίηση τής Εύρώπης μετά τήν διδακτική έμπειρία του εύρωσύνταγματος μένουν άνοικτές. Καί αυτό είναι τεράστιο κέρδος για όσους άγωνίζονται για μίαν άλλη, πιό έλπιδοφόρα και ριζικά διαφορετική, αλλά έφικτή πορεία για τήν πολιτική ένοποίηση τής Εύρώπης. Διότι αυτό πού χρεοκόπησε, αυτό πού απέτυχε δέν είναι ή πολιτική ένοποίηση τής Εύρώπης γενικά ως προοπτική αλλά μιά συγκεκριμένη μέθοδος, μιά συγκεκριμένη διαδικασία τής ευρωπαϊκής πολιτικής ένοποίησης, εκείνη πού είχε ως βασικό της εργαλείο τό Δίκαιο και τή συνταγματοποίηση τών συνθηκών. Η ανάγκη τής πολιτικής Εύρώπης δέν εξαλείφτηκε, έγινε άκόμη πιό έπιτακτική. Συνειδητοποιήθηκε όμως ότι δέν μπορεί να προωθηθεί χωρίς τή θέληση, πρώτα από όλα, τών λαών τής Εύρώπης, χωρίς έξουσία δημοκρατικά νομιμοποιημένη. Άν κάτι χρεοκόπησε, -έλιξω όριστικά- είναι ή νέο-φιλελεύθερη αντίληψη τής καλούμενης «λειτουργικής» ολοκλήρωσης τής Εύρώπης, τής αυτόματης ένοποίησής της μέσα από τήν πραγματοποίηση στόχων οικονομικής πολιτικής. Χρεοκόπησε δηλαδή ή αντίληψη ότι ή οικονομική ολοκλήρωση θα έπιφέρει σταδιακά, σιγά-σιγά, και μάλιστα αυτόματα και τήν πολιτική ένοποίηση.

Η μεταρρυθμιστική-συνθήκη αφήνει άνοιχτό και διαπραγματεύσιμο τό θεσμικό μέλλον τής Εύρώπης

6. Μέ τή νέα «θεσμική» συνθήκη, μιά συνθήκη πού περιορίζεται στή ρύθμιση θεμάτων πού σχετίζονται με τίς άρμοδιότητες και τή λειτουργία τών κοινοτικών όργάνων, άποφεύχθηκε ή «συνταγματοποίηση» του τρίτου μέρους του καλούμενου εύρωσύνταγματος, πού άφορούσε τίς οικονομικές πολιτικές και δράσεις τής ευρωπαϊκής κοινότητας. Άποφεύχθηκε έτσι ή άναγωγή τών τεσσάρων οικονομικών ελευθεριών (ελεύθερη κυκλοφορία έμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών, και κεφαλαίου) και του άνταγωνισμού σε συνταγματικής περιωπής άρχές και στόχους, ισάξιους τών θεμελιωδών δικαιωμάτων. Μέ τή μίνι συνθήκη όχι μόνον δέν θα έχουν οι πολιτικές τής ελεύθερης οικονομίας και του άνταγωνισμού τήν ισχύ και τό κύρος ενός συντάγματος, αλλά επί πλέον δέν θα μπορούν να διεκδικήσουν, όπως συνέβη με τό εύρωσύνταγμα, θέση άνώτερη από τά συνταγματικά δικαιώματα τών ατόμων πού είναι κατοχυρωμένα στα έθνικά συντάγματα. Άκόμη και άνταγωνισμός και ή πλήρως άνταγωνιστική οικονομία τής άγοράς δέν θα άποτελούν πλέον «καταστατικό

σκοπό» τής ΕΕ αλλά ένα μέσο μεταξύ τών άλλων για τήν ευημερία τών λαών. Δέν είναι μικρή και άσημαντη ή ιδεολογική αυτή άπάλειψη, αν σκεφτεί κανείς ότι τά κοινωνικά δικαιώματα και τό κοινωνικό κράτος ήταν οι φτωχοί συγγενείς του φλύαρου σε νεοφιλελεύθερες διακηρύξεις εύρωσύνταγματος. Η συνταγματική άποκαθήλωση του ελεύθερου άνταγωνισμού και τής άνταγωνιστικής οικονομίας άπαλλάσσει τήν ευρωπαϊκή ένοποίηση από μιά ύποθήκη, πού ήταν μέν άπαραίτητη και άναγκαία για τήν οικονομική ολοκλήρωση, δέν χρειάζεται όμως για τήν πολιτική ένοποίηση. Καί μόνο γι' αυτό τό τελευταίο οι όπαδοί του «όχι» στο εύρωσύνταγμα νομιμοποιούνται να αισθάνονται δικαιωμένοι.

Η ανάγκη άπαγκίστρωσης τής πολιτικής από τή οικονομική ένοποίηση

7. Η μεγαλύτερη όμως δικαίωση τών άρνητῶν του εύρωσύνταγματος προέρχεται από τήν άπαγκίστρωση τής διαδικασίας τής πολιτικής ένοποίησης τής Εύρώπης από τήν οικονομική. Πρόκειται για μιά κατάκτηση πού δέν πρέπει να ύποτιμάται. Μέ τήν άπόρριψη του εύρωσύνταγματος και τήν υιοθέτηση τής μεταρρυθμιστικής-συνθήκης συνειδητοποιήθηκε ότι ή πολιτική ένοποίηση τής Εύρώπης είναι κάτι τό σχετικά αυτόνομο και άυτοτελές από τήν οικονομική ένοποίηση. Δέν ταυτίζεται μαζί της. Η τελευταία είναι άπλῶς ή ύλική προϋπόθεση τής πρώτης, τό πραγματικό της ύπόβαθρο. Γι' αυτό και δέν μπορεί παρά να νοείται ως σχετικά αυτόνομη διαδικασία, ή όποία βέβαια έξαρτάται από τήν διαδικασία τής οικονομικής ολοκλήρωσης, τήν όποία και παρακολουθεί, αλλά έχει τους δικούς της στόχους και τίς δικές της άνάγκες. Χρειάζεται για αυτό τόν λόγο ή ίδια πολιτικούς θεσμούς, πού δέν θα είναι άπλῶς διαχειριστές τής ένιαίας ευρωπαϊκής οικονομίας, πού δέν θα ύπηρετούν μόνον τήν governance τής οικονομίας τής άγοράς, αλλά θα μπορούν να έπιδιώκουν και να πραγματοποιούν αυτόνομους πολιτικούς στόχους, κοινές έπιδιώξεις τών ευρωπαϊκών λαών. Στόχους πού σχετίζονται με τήν ειρήνη, τήν επιβίωσή τους από τήν πυρηνική ή οικολογική καταστροφή, πού διασφαλίζουν τίς ελευθερίες τους, τά δικαιώματά τους, τήν εργασία τους και τήν οικονομική ευημερία και κοινωνική ασφάλειά τους.

Τώρα πού συντελέστηκε τό μεγαλύτερο μέρος τής οικονομικής ολοκλήρωσης, δηλαδή ή ένιαία οικονομία τής άγοράς, οι θεσμοί τής Ευρωπαϊκής Ένωσης δέν χρειάζεται να λειτουργούν ως θεραπεινίδες τής οικονομίας τής άγοράς, ως τό διοικητικό και διαχειριστικό της έποικοδόμημα, ως ένα άπλό έξάρτημά της πού κύριο προορισμό έχει να τήν ύπηρετεί τυφλά. Η πολιτική ένοποίηση τής Εύρώπης θα έπέλθει όταν τό μέλλον τών λαών τής Εύρώπης θα τό όρίζουν οι ίδιοι άμεσα ή δια τών άντιπροσώπων τους και όχι οι νόμοι τής άγοράς.

**Η πολιτική ένοποίηση της Ευρώπης
καί οι εθνικές και πολιτικές
ταυτότητες των λαών**

8. Άλλωστε ή διαδικασία και ή πρόοδος της πολιτικής ένοποίησης της Ευρώπης δέν συναρτάται τόσο μέ την ένιαία οικονομία της, όσο συναρτάται μέ και έξαρτάται από τις πολιτισμικές, τις πολιτικές και τις συνταγματικές ταυτότητες των λαών της Ευρώπης. Όχι μόνον δέν είναι δυνατόν νά άγνοούναι ή νά περιφρονοούναι οι πολιτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες του κάθε λαού ξεχωριστά και νά θυσιάζονται ή νά ίσοπεδώνονται στό όνομα μιά κοινής ή ένιαίας πολιτισμικής και πολιτικής ευρωπαϊκής ταυτότητας, αλλά και ή ίδια ή ευρωπαϊκή πολιτική ταυτότητα προκύπτει ως κατασκευάσμα από τις διαφορετικές και ιδιαίτερες εθνικές και πολιτικές ταυτότητες των χωρών. *Η πολιτική Ευρώπη οικοδομείται στό όνομα των λαών της, από τους λαούς της και μαζί μέ τους λαούς της, οργανωμένους σε δημοκρατίες, διακριτές και αυτόνομες, στά πλαίσια, προς τό παρόν, των αντίστοιχων κρατών τους και ασκώντας πλήρως τά κυριαρχικά τους δικαιώματα.* Η Ευρώπη των λαών σέβεται και δέν αποδυναμώνει τις εθνικές ταυτότητες, όπως αυτές αντανακλώνται στις πολιτικές και συνταγματικές δομές της κάθε χώρας. Άλλωστε ή πολιτική Ευρώπη μόνον ως ένωση των διαφορετικών μπορεί νά νοηθεί. Μόνον έτσι αποκτά νόημα και ή διακήρυξη του ευρω-συντάγματος «ένότητα μέσα από τή διαφορετικότητα».

Ός προς τό θεσμικό επίπεδο, έξάλλου, ή θέση αυτή μεταφράζεται μέ την ύποχρέωση των κοινοτικών οργάνων νά ενεργοούν και νά αποφασίζουν σεβόμενα την εθνική και πολιτική ταυτότητα καθώς και την συνταγματική αυτονομία της κάθε χώρας. Τά εθνικά συντάγματα οργανώνουν και έγγυώνται την συλλογική αυτονομία, την έξουσία αυτοπροσδιορισμού κάθε λαού. Τό έπιτυγχάνουν έγκαθιδρύοντας διαδικασίες αντιπροσώπευσης και συμμετοχής. Μέσα από τις ίδιες διαδικασίες οι λαοί αποκτούν συνείδηση του έαυτού τους, συνειδητοποιούν την πολιτική τους ύπόσταση. Αναγνωρίζονται ως ύποκείμενα πολιτικά μέ δική τους αυτόνομη βούληση. Τους λαούς τους εκπροσωπούν οι κυβερνήσεις των κρατών στά διακυβερνητικά όργανα της ΕΕ. Η συμμετοχή των ευρωπαϊκών λαών στην πολιτική οικοδόμηση της Ευρώπης, είτε άμεσα μέ δημοψηφίσματα ή μέ την άμεση έκλογή αντιπροσώπων είτε έμμεσα μέ κινηματικές κοινωνικές διεκδικήσεις ή μέ τή συμμετοχή και τή δράση εθνικών, τοπικών, περιφερειακών και συνδικαλιστικών εκπροσώπων, συνιστά αναντικατάστατη μορφή δημοκρατικής νομιμοποίησης.

Οι ευρωπαϊκοί λαοί ύπάρχουν μέσα από τις δημοκρατίες των κρατών τους και οι δημοκρατίες μέσα από την συνταγματική αναγνώριση και άσκηση της κυριαρχίας τους. Χωρίς τους λαούς δέν ύπάρχουν δημοκρατίες αλλά και χωρίς αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες δέν ύπάρχουν οι λαοί.

Η ευρωπαϊκή συνταγματική δημοκρατία όταν ολοκληρωθεί θά συνιστά μιά πολιτική όντότητα πρωτότυπη στην παγκόσμια ιστορία, πού θά προκύψει ως συνένωση πολλαπλών εθνικών δήμων, ως μιά πρωτότυπη συνάρθρωση λαών οργανωμένων σε αυτόνομες δημοκρατίες. Θεμελιώνεται πάνω στην άμοιβαία αναγνώριση, στό σεβασμό και στην αλληλοειδίκευση των αντίστοιχων και διακριτών πολιτικών και εθνικών ταυτήτων και όχι στην άφομοίωσή τους. Η πολιτική Ευρώπη δέν έχει ως στόχο νά διαμορφώσει μιά κοινή πολιτική ταυτότητα αλλά μιά πρωτότυπη μορφή πολιτικής συμβίωσης πολλαπλών και διαφορετικών πολιτικών κοινωνιών. Αυτό είναι τό πολιτικό της στοίχημα.

Σχετικά τώρα μέ την οργάνωση της έσωτερικής διακυβέρνησης, δηλαδή τις σχέσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών θεσμών ή οργάνων, ή Ευρωπαϊκή Δημοκρατία των εθνικών Δημοκρατιών ύπερβαίνει τό δίλημμα πού διαπερνά την Ευρωπαϊκή Ένωση από την γέννησή της και την καταδικάζει σε μιά διαρκή ταλάντευση ανάμεσα σε μεθόδους κυβέρνησης διακυβερνητικές και κοινοτικές. Δέν χρειάζεται νά επιλέξουμε ανάμεσα στις έξουσίες του Συμβουλίου των Υπουργών και στις έξουσίες της Επιτροπής ή του Κοινοβουλίου. Διότι για την Ευρώπη των λαών τό ουσιαδές και προέχον δέν είναι νά αναδιαρθρωθούν οι σχέσεις των κοινοτικών θεσμών ή οργάνων αλλά νά αναδιαρθρωθούν στή βάση της ίσοτιμίας και του έπιμερισμού της κυριαρχίας οι σχέσεις των εθνικών δημοκρατικών θεσμών μέ τους αντίστοιχους κοινοτικούς θεσμούς. Έτσι μιά θεμελιώδης αρχή πού διέπει την πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης είναι ότι ή ευρωπαϊκή δημοκρατία των πολλαπλών δήμων δέν επιβάλλεται στις εθνικές δημοκρατίες, ούτε τις ύποσκελίζει. Δέν υιοθετεί μιά κάθετη δομή διακυβέρνησης μέ τους ευρωπαϊκούς συνταγματικούς κανόνες νά ύπερισχύουν των εθνικών ή μέ ύπερεθνικούς θεσμούς ύπερκείμενους των εθνικών. Δέν έγκαθιστά μιά σχέση ιεραρχίας μεταξύ ευρωπαϊκών και εθνικών θεσμών, αλλά μιά σχέση ίσοτιμίας.

**Η ευρωπαϊκή δημοκρατία ως διεθνική
και διασυνταγματική δημοκρατία**

9. Μιά ευρωπαϊκή δια-συνταγματική δημοκρατία προϋποθέτει μιά όριζόντια διακυβέρνηση, θεμελιωμένη στό διάλογο και τή συνεργασία, πού θά πραγματοποιούνται μέ όρους ίσότητας ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτικές και συνταγματικές Άρχές, όπως είναι τά συνταγματικά δικαστήρια και τό Δικαστήριο των Κοινοτήτων, τά εθνικά κοινοβούλια και τό ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, ανάμεσα στά εθνικά εκτελεστικά σώματα και την Έπιτροπή. Ο ευρωπαϊκός διασυνταγματισμός είναι ή βάση της δημιουργίας ενός κοινού ευρωπαϊκού συνταγματισμού.

Είδομένη μέσα από αυτήν την προοπτική ή πολιτική Ευρώπη χρειάζεται μακροπρόθεσμα πολιτικούς θεσμούς πού θά κυβερνούν την οικονομία και θά έξα-

σφαλίζουν την μετατόπιση της εξουσίας και της ευθύνης των αποφάσεων από τους εκπροσώπους των κρατών και των κυβερνήσεων τους στους ίδιους τους λαούς και στους άμεσα εκλεγμένους αντιπροσώπους τους, δηλαδή σε ένα σώμα των αντιπροσώπων των λαών.

Τό περίφημο και χλιοειπωμένο δημοκρατικό έλλειμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης θά αρχίσει νά αντιμετωπίζεται, μεταξύ των άλλων, όταν τά συμβούλια των υπουργών, πού αποφασίζουν σήμερα ανεξέλεγκτα και χωρίς πολιτική λογοδοσία, αναγκαστούν νά αποφασίζουν μέ τή συμμετοχή των λαών και νά ελέγχονται από τους αντιπροσώπους τους, από μία δεύτερη π.χ. Βουλή, από ένα Κοινοβούλιο των εθνικών κοινοβουλίων ή από μία κοινή Συνέλευση των αντιπροσώπων των λαών.

Η μέθοδος διακυβέρνησης πού επικρατούσε και επικρατεί ήταν διακυβερνητική. Αυτή τή μέθοδο διατήρησε και ενίσχυσε και τό Ευρωσύνταγμα, μέ τίς σχετικές διατάξεις πού περιέλαβε στό πρώτο βασικό μέρος του. Αυτές τίς ρυθμίσεις διατήρησε και ή νέα συντακτική συνθήκη. Μέ αυτές, ή διακρατική ή διακυβερνητική μέθοδος διακυβέρνησης έγινε, είναι αλήθεια πιά συνεκτική, πιά αποτελεσματική και δημοκρατικά περισσότερο νομιμοποιημένη, αφού τό Κοινοβούλιο μπορεί και παρεμβαίνει ευρύτερα και πιά αποφασιστικά στό νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέ τήν διεύρυνση των τομέων στους οποίους οι αποφάσεις του Συμβουλίου των Υπουργών μπορεί νά λαμβάνονται κατά πλειοψηφία ενισχύεται εξάλλου ή πολιτική συνοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ή δράση της αποκτά μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Εξάλλου ό θεσμός του Προέδρου και του Υπουργού Έξωτερικών συμβάλλει αποφασιστικά στό νά αποκτήσει ή ΕΕ ενιαία διεθνή εκπροσώπηση και συνέχεια θεσμική. Όλα αυτά όμως προβλέπονταν και στό ευρωσύνταγμα. Και αυτές, αποκλειστικά αυτές ήταν οι θεσμικές ρυθμίσεις του. Αυτές και μόνον αυτές συμπύκνωναν τήν θεσμική ταυτότητα του ευρωσυντάγματος και κατ' επέκταση ήταν οι ίδιες πού απέδιδαν και τήν πολιτική ταυτότητα ή τό είδος της πολιτικής εξουσίας στην ΕΕ. Σέ αυτές εξαντλούνταν τό όραμα της πολιτικής Ευρώπης, πού είναι μία Ευρώπη των κρατών και της οικονομίας της αγοράς, πού κυβερνιέται κατά βάση μέ τήν διακυβερνητική μέθοδο, μέσα από τά συμβούλια των Υπουργών και τίς διακυβερνητικές διασκέψεις, πού συνδυάζει ωστόσο τή μέθοδο αυτή μέ μορφές εξουσίας υπερεθνικού χαρακτήρα, πού ασκούνται από υπερεθνικά όργανα, όπως είναι τό Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ή Έπιτροπή.

Κριτική του υπερεθνικού προτύπου και ή προοπτική της άλλης Ευρώπης

10. Αν θέλαμε, τέλος, νά προσδιορίσουμε σχηματικά τό πρότυπο εξουσίας πού προωθείται, συνειδητά ή

άσυνείδητα, από τίς πολιτικές και τεχνοκρατικές έλίτ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τό πρότυπο εξουσίας πού υιοθετεί και ή νέα συνθήκη και κατοχύρωνε τό ευρωσύνταγμα, αυτό είναι τό «υπερεθνικό». Ένα πρότυπο εξουσίας, αυταρχικό και συγκεντρωτικό, πού επιβάλλεται πάνω από τά κράτη, τους λαούς και τίς εθνικές δημοκρατίες, ένα πρότυπο εξουσίας πού στό όνομα της απόλυτης υπεροχής του κοινοτικού δικαίου απέναντι στό εθνικό αξιώνει τόν παραμερισμό των εθνικών συνταγμάτων και δικαιολογεί τήν αγνόηση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Οι συνταγματικές κατακτήσεις των λαών, τό κοινωνικό κεκτημένο των εργαζομένων, οι ελευθερίες και τά δικαιώματα των ατόμων είναι για τους υπερεθνικιστές και για τήν υπερεθνική εξουσία πού υπερασπίζονται όχληρά εμπόδια, ξεπερασμένα ή σκουριασμένα προσκόμματα στην επικράτηση ομοιομορφων κανόνων εργασίας και πολιτικής συμπεριφοράς. Όσο για τήν πολιτισμική και πολιτική ταυτότητα των λαών καθώς και για τήν συνταγματική αυτονομία τους, και αυτές πρέπει νά υποχωρούν, ως εθνικιστικά κατάλοιπα, όταν όρθώνουν εμπόδια στην επίτευξη του ιερού στόχου πού είναι «μιά άκρως ανταγωνιστική οικονομία της αγοράς».

Αν οι προηγούμενες διαπιστώσεις έχουν κάποια βάση, διερωτώμαι πόσο βάσιμη είναι τελικά ή κρίση ορισμένων ότι ή εγκατάλειψη του ιδεολογήματος του ευρωσυντάγματος και ή επιστροφή χωρίς ψευδαισθήσεις στην πραγματικότητα των ευρωπαϊκών συνθηκών συνιστά όπισθοδρόμηση. Γιατί οι προοπτικές για τήν πολιτική ένοποίηση της Ευρώπης δέν είναι σήμερα καλλίτερες, πιά στέρεες και πιά έλπιδοφόρες, από ό,τι θά ήταν αν είχε υιοθετηθεί τό ευρωσύνταγμα; Γιατί τέλος ή προοπτική για μιά άλλη Ευρώπη, πού νά ανταποκρίνεται στις προσδοκίες και ανάγκες των λαών δέν είναι σήμερα επίδιωξη πιά έφικτή, πιά κατανοητή και πιά όρατή απ' ό,τι ήταν πριν πέντε χρόνια;

Η πολιτική ένοποίηση της Ευρώπης σίγουρα προχωρά, όχι ίσως όπας θά θέλαμε ή όπως ορισμένοι από έμάς επιδιώκαμε. Ακόμη και αν ή πορεία της και ιδίως οι ρυθμοί της δέν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των καιρών και στις ανάγκες των λαών, οι πολιτικές, πολιτισμικές και συνειδησιακές διεργασίες δέν σταμάτησαν ποτέ. Η συνένωση τριάντα περίπου χωρών μέ διαφορετικούς λαούς και πολιτισμούς, μέ διαφορετικές ιστορίες πού ήταν συχνά έχθρικές, μέ διαφορετικές πολιτικές και συνταγματικές ταυτότητες, δέν είναι μιά διαδικασία γραμμική ούτε εξελικτική, δέν πραγματοποιείται από τή μία μέρα στην άλλη ούτε επιτυγχάνεται μέ διατάγματα ή μέ συντάγματα. Η πολιτική ιστορία των λαών έχει τους δικούς της ρυθμούς και τή δική της λογική, δέν εκδίδεται ούτε διάζεται και κυρίως δέν κρίνεται ούτε αξιολογείται μέ βάση τίς δικές μας έπιθυμίες και δικές μας επιδιώξεις ή φιλοδοξίες. Η πολιτική συνένωσή τους αποτελεί τήν πλέον πρωτότυπη και πλέον έλπιδοφόρα προοπτική για όλους τους λαούς του κόσμου.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΙΑΚΥΒΕΥΜΑ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

του Σταύρου Τομπάζου

Μετά την απόφαση του ΑΚΕΛ για αυτόνομη κάθοδό του στις προεδρικές εκλογές με υποψήφιο τον γενικό του γραμματέα Δ. Χριστόφια αναπτρώνονται οι ελπίδες για μιά συναινετική λύση του κυπριακού προβλήματος διζωνικής-δικοινοτικής όμοσπονδίας. Τρεις υποψήφιοι θα διεκδικήσουν την προεδρία με περίπου ίσες πιθανότητες εκλογής στο ανώτατο αξίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Εκτός από τον Χριστόφια, ο Γιάννης Κασουλίδης εκ μέρους του Δημοκρατικού Συναγερμού (ΔΗΣΥ), ο Τάσος Παπαδόπουλος εκ μέρους του Δημοκρατικού Κόμματος (ΔΗΚΟ, των σοσιαλδημοκρατών (ΕΔΕΚ) και του Ευρωπαϊκού Κόμματος (ΕΥΡΩΚΟ). Τό τελευταίο δημιουργήθηκε σχετικά πρόσφατα από τη συγχώνευση των ακροδεξιών Νέων Οριζόντων και της δεξιάς πτέρυγας του ΔΗΣΥ που αποχώρησε από τό κόμμα διαφωνώντας σφοδρά με την πολιτική της ηγεσίας του να ψηφίσει υπέρ του σχεδίου 'Ανά στο δημοψήφισμα της 24ης 'Απριλίου του 2004. Ο Κασουλίδης ψήφισε Ναι στο δημοψήφισμα και, παρά τό γεγονός ότι είναι σήμερα άσαφής και γενικόλογος όσον αφορά τό «έθνικό θέμα» προκειμένου να συσπειρώσει τό κόμμα του, πιστεύεται ότι, αν εκλεγεί, θα επιχειρήσει να θέσει σέ τροχιά λύσης τό κυπριακό πρόβλημα. Τό ίδιο ισχύει και για τον Χριστόφια, ο οποίος δέν θα είχε διαλύσει την τριμερή συμμαχία (ΔΗΚΟ, ΕΔΕΚ, ΑΚΕΛ), αν δέν ήταν πεπεισμένος ότι ο Τ. Παπαδόπουλος, τον όποιο ανέσυρε από τά άζήτητα τό 2003, όδηγεί την Κύπρο στην έδραίωση των τετελεσμένων της τουρκικής εισβολής, δηλαδή στην σταδιακή νομιμοποίηση της ντέ φάκτο διχοτόμησης.

Κρίνοντας από τά αποτελέσματα, η πολιτική αξιοποίηση της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ για να υποχρεωθεί η Τουρκία να κάνει ουσιαστικές υποχωρήσεις στο κυπριακό ζήτημα απέτυχε παταγωδώς. Στο ευρωπαϊκό συμβούλιο του Δεκεμβρίου του

2004, ο Τ. Παπαδόπουλος επιδίωξε την επίσημη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Τουρκία προκειμένου να συναινέσει στην έναρξη της ένταξιακής διαδικασίας της Τουρκίας. Έν τώ μεταξύ, η διαπραγμάτευση των κεφαλαίων ένταξης άρχισε χωρίς καν η Τουρκία να συμπεριλάβει την Κυπριακή Δημοκρατία στην τελωνειακή της ένωση με την ΕΕ, αναγνωρίζοντας την έτσι έστω και έμμέσως. Η δέσμευση της Τουρκίας να περιλάβει την Κυπριακή Δημοκρατία στην τελωνειακή ένωση εξαργυρώθηκε με τό πάγωμα όχτώ μόνο κεφαλαίων από τις ένταξιακές διαπραγματεύσεις της ΕΕ με την Τουρκία και αυτό με αντίλλαγμα η Κυπριακή Δημοκρατία να δεσμευτεί ότι θα διευκολύνει την άρση της απομόνωσης των Τουρκοκυπρίων διαμέσου του άπευθείας έμπορίου. Όστόσο, η έμμεση αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Τουρκία, παρά την μέχρι στιγμής άρνηση της τελευταίας να την περιλάβει στην τελωνειακή ένωση, που φαίνεται να αποτελεί την αίχμη του δόρατος της έξωτερικής πολιτικής του Παπαδόπουλου, είναι ένα θέμα σχετικά άνωδυνο για την Τουρκία, συμβολικής μάλλον σημασίας. Άλλωστε, η Τουρκία έκλεισε τις πόρτες των λιμανιών της στά πλοία υπό κυπριακή σημαία τό 1987, δεκατρία όλόκληρα χρόνια μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο.

Ο Τ. Παπαδόπουλος μετά από πέντε σχεδόν χρόνια διακυβέρνησης πέτυχε ό,τι δέν πέτυχε η τουρκική διπλωματία και η διοίκηση του Ρ. Ντενκτάς επί τριάντα χρόνια. Άπενοχοποίησε σχεδόν πλήρως την Τουρκία μετατρέποντας τό κυπριακό πρόβλημα για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον ΟΗΕ σέ ένα άπλό θέμα ανάθάμησης της μή αναγνωρισμένης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ»). Ο κανονισμός της πράσινης γραμμής που νομιμοποιεί τό έμπόριο ανάμεσα στις δύο πλευρές της Κύπρου, η χρηματική βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τους Τουρ-

κοκύπριους χωρίς κανένα πολιτικό αντίστάθμισμα προς όφελος των Έλληνοκυπρίων, οι προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και πολλών ευρωπαϊκών κρατών για να επιτευχθεί τό άπευθείας έμποριο των Τουρκοκυπρίων με τόν υπόλοιπο κόσμο από τά κατεχόμενα λιμάνια και αεροδρόμια της Κύπρου, ή δηλωμένη πρόθεση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Άνθρωπίνων Δικαιωμάτων να αναγνωρίσει τήν Έπιτροπή Άποζημιώσεων των Τουρκοκυπρίων παραπέμποντας εκεί όλες τις υποθέσεις του πού άφορούν Έλληνοκύπριους έκτοπισμένους (άφου πρώτα ή Έπιτροπή Άποζημιώσεων έκπληρώσει κάποιους στοιχειώδεις όρους), καθιστούν ήδη τό τουρκοκυπριακό «ψευδοκράτος» ένα ήμι-αναγνωρισμένο κράτος τύπου Ταϊβάν.

Έν τώ μεταξύ, ό έποικισμός της κατεχόμενης Κύπρου συνεχίζεται με αύξημένους ρυθμούς, όπως και ή άξιοποίηση των έλληνοκυπριακών περιοχών στό Βορρά είτε από Τουρκοκύπριους, είτε από Τούρκους, είτε από Ισραηλινούς, είτε από έθνικότητες της ΕΕ, κυρίως Άγγλους και Γερμανούς. Η άπόρριψη του σχεδίου Άνάν τό 2004 από τούς Έλληνοκύπριους, δημιουργώντας ένα αίσθημα πολιτικής σταθερότητας και μονιμοποίησης των τετελεσμένων της εισβολής, προκάλεσε μία μαζική διείσδυση ξένων, κυρίως τουρκικών κεφαλαίων πού άξιοποιούν τουριστικά τις έλληνοκυπριακές περιουσίες και άποτελούν τήν κινητήρια δύναμη της τουρκοκυπριακής οικονομίας. Η τελευταία άνθει τά τελευταία δέκα χρόνια παρουσιάζοντας ρυθμούς μεγέθυνσης άνω του 10%. Αυτές οι εξέλιξεις επηρεάζουν δυσμενώς τόσο τό έδαφικό θέμα όσο και τό θέμα των έλληνοκυπριακών περιουσιών στον Βορρά καθιστώντας ήδη τις σχετικές πρόνοιες του σχεδίου Άνάν ιδιαίτερα προβληματικές. Στο δακρύβεκτο διάγγελμά του κατά του «τρισεκτάρατου» σχεδίου Άνάν λίγο πριν τό δημοψήφισμα, ό Τ. Παπαδόπουλος άνέφερε πώς παρέλαβε κράτος και δέν θά παραδώσει κοινότητα. Βέβαια, παρέλαβε ένα κράτος διεθνώς αναγνωρισμένο και τώρα δημιούργησε ένα δεύτερο. Η έπανεκλογή του στην προεδρία θά σήμαινε με μαθηματική ακρίβεια τήν ολοκλήρωση του «πατριωτικού» του έργου, δηλαδή τήν έδραίωση ενός «τουρκοκυπριακού κράτους» πού στην πραγματικότητα ισοδυναμεί με πλήρη τουρκοποίηση της βόρειας Κύπρου.

Κάποιοι άριστεροί διανοούμενοι στην Ελλάδα, βάσει ενός διεθνιστικού σκεπτικού, τόλμησαν να πουν ξεκάθαρα αυτό πού σκέφτονται πολλοί Έλληνες πολιτικοί πού άσχολήθηκαν με τό κυπριακό πρόβλημα: Άφου όλα δείχνουν ότι ή έπίσημη έλληνοκυπριακή πλευρά — άνεξάρτητα από τις περί άντιθέτου διακηρύξεις της— δέν κάνει τίποτα ουσιαστικό πού να δείχνει τή θέλησή της για μία λύση συμβίωσης με τούς Τουρκοκύπριους στην βάση της διζωνικής-δικοινοτικής όμοσπονδίας, είναι καιρός να έγκαταλείψει τις προσπάθειες επιβράδυνσης της αναβάθμισης της «ΤΔΒΚ» και να διαπρα-

ματευθεί ένα έντιμο διαχωρισμό της Κύπρου. Αυτή ή άποψη ύποτιμά τις έπιπτώσεις δημιουργίας εντός της Κύπρου μόνιμων συνόρων με τήν Τουρκία. Η δημογραφική πίεση θά δημιουργούσε άργά ή γρήγορα συνοριακές εντάσεις τις όποιες ή Κυπριακή Δημοκρατία θά άδυνατούσε να διαχειριστεί χωρίς τή συνδρομή της Ελλάδας. Η έπισημοποίηση της διχοτόμησης στην Κύπρο θά ήταν μία έπιπλέον πληγή στις έλληνοτουρκικές σχέσεις και θά συνέβαλε στην διαιώνιση των ευρύτερων έλληνοτουρκικών διενέξεων. Άν στην Κύπρο κάποιες δημοσκοπήσεις δείχνουν πώς μία άσθενής πλειοψηφία Έλληνοκυπρίων προτιμά τόν διαχωρισμό παρά τήν συμβίωση, αυτό όφείλεται στην συγκυριακή έξαρση του έθνικισμού επί διακυβέρνησης Τ. Παπαδόπουλου άφενός και στην λανθασμένη ταύτιση των σημερινών πραγματικοτήτων στην Κύπρο με τά δεδομένα πού θά δημιουργούσε ή έπισημοποίηση της διχοτόμησης, δηλαδή σε μία στατική κατανόηση της κυπριακής πραγματικότητας άφετέρου. Η διχοτόμηση δέν είναι λύση διότι δέν οδηγεί στην ειρήνευση των ένδοκυπριακών και των έλληνοτουρκικών σχέσεων ευρύτερα.

Είναι γι' αυτό πού ή ύποψηφιότητα Δ. Χριστόφια και ή διάλυση της τριμερούς συμμαχίας δημιουργεί κάποιες έλπίδες για έπαναφορά του κυπριακού προβλήματος στην διεθνή και ευρωπαϊκή άτζέντα, παρά τό γεγονός ότι οι ευθύνες του ΑΚΕΛ για τή σημερινή κατάσταση είναι τεράστιες. Βέβαια αυτές οι έλπίδες έδράζονται στό γεγονός ότι ό Δ. Χριστόφιας, άν εκλεγεί, θά ακολουθήσει μία διαμετρικά άντίθετη πολιτική άπ' αυτή του σημερινού προέδρου, πράγμα πού πολλοί άνεξάρτητοι άριστεροί άμφισβητούν. Άνεξάρτητα από κάποιες άτυχείς δηλώσεις του ίδιου του Χριστόφια, ό όποιος, μεταξύ άλλων έξίσου άτυχών δηλώσεων, διαβεβαίωσε προσφάτως τόν ήγέτη της τουρκοκυπριακής κοινότητας Μ. Α. Ταλάτ ότι θά είναι έξίσου «σκληρός διαπραγματευτής» με τόν Παπαδόπουλο, ή έξωτερική πολιτική του ΑΚΕΛ είναι προβλέψιμη.

Τό ΑΚΕΛ στήριξε τόν Παπαδόπουλο τό 2003, όχι γιατί μετατράπηκε άίφνης σε έθνικιστικό κόμμα ούτε απλώς για να έπωφεληθεί από τήν έξουσία, αλλά στην βάση μιας λανθασμένης εκτίμησης της κατάστασης στην Τουρκία και στην βόρεια Κύπρο. Τό ΑΚΕΛ ύποτίμησε τις έπιπτώσεις της εκλογής του Τ. Έρντογάν στην έξωτερική πολιτική της Τουρκίας, πιστεύοντας ότι ή Τουρκία θά συνέχιζε τήν ίδια αδιάλλακτη πολιτική στό κυπριακό πρόβλημα πού έπιδίωκε τήν αναγνώριση της «ΤΔΒΚ» και τή συνομοσπονδία δύο κρατών στην Κύπρο. Έπιπλέον, τό ΑΚΕΛ δέν πίστεψε ποτέ ότι τό τουρκοκυπριακό μαζικό κίνημα θά ήταν σε θέση να ρίξει τόν Ρ. Ντενκτάς δημιουργώντας νέα δεδομένα στις ένδοκυπριακές σχέσεις. Έν όλίγοις, ψήφισε τόν Παπαδόπουλο θεωρώντας ότι τό κυπριακό πρόβλημα θά παρέμενε ούτως ή άλλως στάσιμο έξ ύπαιτιότητας της

Τουρκίας καί τῶν Τουρκοκυπρίων.

Ἐπίσης, τό ΑΚΕΛ ἐκτίμησε λανθασμένα τή θεσμική ἰσχύ καί τό κύρος τῆς προεδρικής καρέκλας στήν Κύπρο. Τό σύνταγμα τῆς Ζυρίχης σχεδιάστηκε μέ τρόπο πού οἱ ἐξουσίες τοῦ Ἑλληνοκύπριου προέδρου νά περιορίζονται ἀπό τόν Τουρκοκύπριο ἀντιπρόεδρο μέ δικαίωμα βέτο στίς προεδρικές ἀποφάσεις. Ἡ ἀπόσυρση τῶν Τουρκοκυπρίων ἀπό τούς θεσμούς τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας τό 1964 μετέτρεψαν τόν Ἑλληνοκύπριο πρόεδρο σέ ἕνα εἶδος μονάρχη μέ πενταετή θητεία. Ὁ Τ. Παπαδόπουλος ἐκμεταλλεύθηκε στό ἔπακρο τήν ἰσχύ τῆς προεδρικής καρέκλας, καταρχήν γιά νά ἀποφύγει τήν οὐσιαστική διαπραγμάτευση τοῦ σχεδίου Ἀνάν καί ἔπειτα γιά νά τό δαιμονοποιήσει, νά τό ἀπορρίψει καί ἐν τέλει νά τό θάψει μαζί μέ κάθε ρεαλιστική προοπτική ἐπίλυσης τοῦ κυπριακοῦ προβλήματος. Τό ΑΚΕΛ σύρθηκε καταρχήν στό «ἤπιο Ὅχι» προτείνοντας κάποιες λογικές μικροαλλαγές στό σχέδιο Ἀνάν, προκειμένου νά μήν ἀπομονωθεί πολιτικά μέσα στό κλίμα ἐθνικιστικοῦ παροξυσμοῦ πού δημιούργησε ὁ Παπαδόπουλος. Ἀπό τότε ὁ Παπαδόπουλος καί οἱ παπαγάλοι του στόν πολιτικό καί δημοσιογραφικό χῶρο μεθόδευσαν τόν ὀριστικό ἐνταφιασμό τοῦ σχεδίου Ἀνάν ὑποδανίζοντας ἀδιάκοπα τό ἐθνικιστικό κλίμα, πολλαπλασιάζοντας τούς ἀνέξοδους λεκτικούς παληκαρισμούς στό ἐσωτερικό γιά νά συσκοτίσουν ἔτσι τή συσσώρευση ἀποτυχιῶν τῆς ἐπίσημης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί, κυρίως, προσηλακίζοντας ὅσους τόλμησαν νά ἀμφισβητήσουν τήν «ἐθνοσωτήρια» πολιτική τοῦ ἀνερχόμενου Ἐθνάρχη. Ὅποιος διαφωνοῦσε μέ τόν Παπαδόπουλο ἦταν ὑποπτος χρηματισμοῦ ἀπό τούς Ἀμερικάνους. Βέβαια, ὁ «ἀντι-ιμπεριαλισμός» τοῦ Παπαδόπουλου περιορίστηκε σέ μιά συνθηματολογία ἐσωτερικῆς κατανώσεως, διότι, κατά τά ἄλλα, ἀποδείχτηκε πρωταθλητής τῶν διευκολύνσεων στόν λεγόμενο «πόλεμο κατά τῆς τρομοκρατίας» τῆς διοίκησης τῶν ΗΠΑ. Τό ΑΚΕΛ σύρθηκε προοδευτικά ἀπό τόν Παπαδόπουλο στήν ὄλο καί πιό ἀκραία ἐθνικιστική γραμμή καί ἔφθασε στό σημεῖο νά συμμετάσχει (περιθωριακά) στήν παπαδοπούλεια συνμοσιολογία καί στίς, ὅπως ἀποδείχτηκε, ἀβάσιμες καί κακοήθεις κατηγορίες γιά χρηματισμό προσωπικοτήτων πού ὑποστήριξαν τό σχέδιο Ἀνάν. Ὡστόσο, παρά τήν ὑποχώρηση ἄνευ ὄρων τοῦ ΑΚΕΛ, λίγο πρὶν νά διαλυθεῖ ἡ τριμερῆς συμμαχία, τό ΔΗΚΟ κρατοῦσε ἴσες ἀποστάσεις ἀπό τόν κυβερνητικό του σύμμαχο, τό ΑΚΕΛ, καί τό ἀκροδεξιό ΕΥΡΩΚΟ. Ὁ ἴδιος ὁ ὑπουργός ἐξωτερικῶν τοῦ Παπαδόπουλου, πού προερχόταν ἀπό τίς τάξεις τοῦ ΑΚΕΛ (ἀλλά τώρα πιθανόν νά ἀνάλαιβε τήν προεκλογική ἐκστρατεία τοῦ νῦν προέδρου), ἔφθασε στό σημεῖο νά κρατήσει ἴσες ἀποστάσεις ἀπό μιά φασιστική ὁμάδα μέ ἀγκυλωτούς σταυρούς, πού ἐπιτέθηκε στά καλά καθούμενα σέ μιά μουσική ἐκδήλωση ὑπέρ τῆς διάνοιξης τῶν ὁδοφραγματῶν στήν ὁδὸ Λήδρας, καί στούς διοργανωτές τῆς

ἐκδήλωσης. Σήμερα, εἶναι τό ἴδιο τό ΑΚΕΛ στόχος τῆς κυβερνητικῆς συνμοσιολογίας.

Ἡ πρὸς τό παρόν χαμηλῶν τόνων ρήξη τοῦ ΑΚΕΛ μέ τόν ἐθνικιστικό ἀπορριπτικισμό καί ἡ ριψοκίνδυνη αὐτόνομη ἀθοδός του στίς ἐκλογές δέν εἶναι δυνατὸ νά ἐρμηνευτεῖ παρά ὡς μιά προσπάθεια ἀποτροπῆς τῆς νομιμοποίησης τῆς διχοτόμησης ἀφενὸς καί διάσωσης τοῦ κόμματος ἀπό μίαν ὑποδόκουσα καί διογκούμενη ἐσωτερική διαμάχη ἀνάμεσα σέ μιά δεξιά πτέρυγα πού βολεύτηκε μέ τόν Παπαδόπουλο καί μιά σωρεία ἀδρανοποιημένων ἢ ἀποστασιοποιημένων στελεχῶν πού διαφωνοῦσαν μέ τήν κυβερνητική πολιτική καί τήν ἐπίσημη γραμμὴ τοῦ κόμματος.

Ὡς ἐκ τούτου, τό ΑΚΕΛ θά ἐπιχειρήσει νά διαμορφώσει προοδευτικά μίαν διαμετρικὰ ἀντίθετη ἐξωτερική πολιτική ἀπὸ αὐτὴ τοῦ Παπαδόπουλου γιά νά ἐπιναφέρει τό Κυπριακὸ σέ τροχιά λύσης. Βέβαια δέν ξέρει ἀκόμη ἀκριβῶς πῶς. Μέχρι χθές στήριζε τους χειρισμούς τοῦ Παπαδόπουλου. Πῶς τώρα, αἴφνης, θά διαφοροποιηθεῖ; Πρόκειται γιά μιά ἀντικειμενική δυσκολία πού θά ὀδηγήσει ὑποχρεωτικά σέ ἀντιφατικές δηλώσεις καί πολιτικὲς ἀσυναρτησίες. Ὡστόσο, ἡ διάλυση τῆς τριμεροῦς συμμαχίας εἶναι τό πρῶτο βήμα γιά νά ἀπαλλαγεῖ ἡ Κύπρος ἀπὸ τόν σκοταδισμό τῆς πολιτικῆς τῆς ζωῆς, ὅπου οἱ πιό γελοῖοι ἐρασιτεχνισμοὶ καί οἱ πιό τραγικὲς ἀποτυχίες τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς παρουσιάζονται στό ἐσωτερικὸ ὡς ἡρωικὲς πράξεις ἀντίστασης. Τό διακύβευμα αὐτῶν τῶν ἐκλογῶν δέν εἶναι μόνο τό κυπριακὸ πρόβλημα, ἀλλὰ καί ἡ ὁμαλοποίηση τῆς πολιτικῆς ζωῆς στήν Κύπρο καί ἡ ἀπαλλαγή τῆς ἀπὸ τίς ὀλοκληρωτικὲς τάσεις, τίς μακαρθικὲς μεθόδους καί τίς αὐθαιρεσίες τῆς σημερινῆς διακυβέρνησης. Ἡ προεκλογική ἐκστρατεία θά βαθύνει ἀναπόφευκτα τό ρήγμα ἀνάμεσα στήν ἀπορριπτική συμμαχία καί τό ΑΚΕΛ, τό ὅποιο θά ὑποχρεωθεῖ ἀργά ἢ γρήγορα νά υἱοθετήσῃ πιό καθαρό λόγο ἐπιστρέφοντας στίς παραδοσιακὰ διαλλακτικὲς του θέσεις πάνω στό κυπριακὸ πρόβλημα.

Οἱ τρεῖς ὑποψήφιοι εἶναι περίπου ἰσοδύναμοι, ὁ Παπαδόπουλος ἔχει ὅμως ἕνα συγκριτικὸ πλεονέκτημα: Ἄν περάσει στόν δεύτερο γύρο ἡ ἐπανεκλογή του εἶναι σχεδόν βέβαιη διότι οὔτε οἱ ψηφοφόροι τοῦ ΑΚΕΛ ψηφίζουν εὐκόλα ΔΗΣΥ οὔτε οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ΔΗΣΥ ψηφίζουν εὐκόλα ΑΚΕΛ, ἐξαιτίας ἱστορικῶν καί ἐν πολλοῖς ἀνεπίκαιρων λόγων. Συνεπῶς, ὅσοι θέλουν νά ματαιώσουν τή διχοτομική πορεία στήν Κύπρο καί ὅσοι ὑπερασπίζονται τά πιό στοιχειώδη δημοκρατικὰ εὐνόητα πρέπει νά ἐργαστοῦν γιά τόν ἀποκλεισμό τοῦ Παπαδόπουλου ἀπὸ τόν πρῶτο γύρο. Τό δίλημμα Δεξιά-Ἀριστερά τίθεται μόνο στόν δεύτερο γύρο δεδομένου ὅτι θά περάσει σ' αὐτόν ὁ Χριστόφιας.

Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Στό όνομα τῆς καθαρότητας τοῦ αἵματος

τοῦ Henri Tincq*

Τό 1492, ἀφοῦ ἐκδίωξε τοὺς Μαυριτανούς καὶ τοὺς Ἑβραίους, ἡ Ἰσπανία εἶναι περήφανη πού βρίσκεται ὑπὸ τῆ σκέπη τῆς Θεῖας Χάριτος, ἡ ὁποία καὶ τὴν ἀνταμείβει μὲ τὸν χρυσό πού φτάνει ἀπὸ τὴν Ἀμερική. Οἱ διατάξεις γιὰ τὴν καθαρότητα τοῦ αἵματος ἀναγγέλλουν στὴν πραγματικότητα τὴν ἐπερχόμενη παρακμὴ τῆς.

«Ὅλοι οἱ ἐξόριστοι τῆς Ἱερουσαλήμ πού εἶχαν καταφύγει στὴν Ἰσπανία ἐγκατέλειψαν τὸν καταραμένο αὐτόν τόπο τὸν πέμπτο μῆνα τοῦ ἔτους 5252, δηλαδή τὸ 1452, καὶ διασκορπίστηκαν στὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα». Ποιὸς περιέγραψε τὴν τραγωδία τοῦ διωγμοῦ τῶν Ἑβραίων καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι ὁ Ζοζέφ Χα-Κοέν¹ στό ἔργο του *Ἡ Κοιλιάδα τῶν Δακρῶν* (1560); «Οἱ Ἑβραῖοι ὀδηγήθηκαν ἐκεῖ πού τοὺς ἐσπρωξε ὁ ἄνεμος, στὴν Ἀφρική, στὴν Ἀσία, στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Τουρκία. Ὑπέστησαν ἀφόρητες δυστυχίες, ἡ ὁδὸν ἦταν μεγάλη, οἱ Γενοῦάτες ναυτικοὶ τοὺς μεταχειρίστηκαν ἄσχημα. Φτωχὰ πλάσματα, δίχως περιουσία, οἱ Ἑβραῖοι πέθαιναν ἀπὸ ἀπελπισία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιπλάνησης: οἱ μουσουλμάνοι ξεκοιλίασαν κάμποσους γιὰ νὰ βγάλουν ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοὺς τὸ χρυσάφι πού εἶχαν καταπιεῖ μὲ σκοπὸ νὰ τὸ κρύψουν. Ἄλλους τοὺς θέρισε ἡ χολέρα καὶ ἡ πείνα. Ἄλλους τοὺς πέταξαν γυμνοὺς σὲ ἐρημικὰ νησιά οἱ καπετάνιοι πού τοὺς εἶχαν ἐπιβιβάσει στὰ καράβια τους. Ἄλλους τοὺς πούλησαν σκλάβους στό λιμάνι τῆς Γένοβας καὶ στὶς πόλεις πού ὀρκίζονταν ὑπακοή σ' αὐτήν».

1492. Ἔτος δυστυχίας γιὰ τοὺς Ἑβραίους, γιὰ τὴν Ἰσπανία τῶν καθολικῶν βασιλέων ὅμως εἶναι ἔτος θριάμβου τοῦ Σταυροῦ καὶ ἔτος τριπλῆς εὐλογίας: ἡ

ἄλωση τῆς Γρανάδας στὶς 2 Ἰανουαρίου ἐπισφραγίζει τὴ νίκη τῆς ἰσπανικῆς Reconquista ἐπὶ τῶν Μαυριτανῶν, πάνω ἀπὸ 120.000 Ἑβραῖοι ἐξαναγκάζονται σὲ ἐξορία μὲ τὸ διάταγμα τῆς 31ης Μαρτίου, ὁ Κολόμβος ἀνακαλύπτει τὴν Ἀμερική. Ἡ Ἰσπανία θαμπώνεται, ἡ Ἰσπανία μεθάει. Ἀποκαθιστᾶ τὴν ἐνότητά της, καὶ ἀκρωτηριάζει τὴν ἐβραϊκὴ τῆς «γάγγραινα». Ἐπειδὴ ἐξάγνισε τὸ χῶμα της ἀπὸ τὸ μῖασμα, ὁ Θεὸς τὴν ἀνταμείβει μὲ τὸ χρυσάφι τοῦ Νέου Κόσμου. Τό θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρώπων συμπίπτουν, τί κι ἂν τὰ πολύτιμα μέταλλα πού ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἀμερική πληρώθηκαν μὲ τὸ αἷμα τοῦ Ἰνδιάνου ἀγρότη πού τὸν ἐκμεταλλεύονται στὰ μεταλλεία! Τί κι ἂν τὸν ἐξαγνισμό τῆς Ἰσπανίας τὸν πληρώνουν οἱ Ἑβραῖοι πού ἐκδιώκονται—θά ἐπακολουθήσει, ἀπὸ τὸ 1609 καὶ μετὰ, καὶ ὁ διωγμὸς τῶν moriscos, τῶν ἐκχριστιανισμένων μουσουλμάνων—, οἱ Ἑβραῖοι πού εἶχαν ὡστόσο προσφέρει τόσα στὴν ὑπόθεση τῆς Reconquista, χάρις στὰ πλούτη πού εἶχαν συγκεντρώσει ὁ ραβίνος Ἀβραάμ Σενιόρ² ἢ ὁ Ἰσαάκ Ἀμπραβανέλ³.

1. Ραβίνος Josef Ha-Cohen (1496; - 1598); Γεννήθηκε στὴν Ἀδινὸν ἀπὸ Ἰσπανοεβραίου γονεῖς πού ἐγκατέλειψαν τὴν Ἰσπανία τὸ 1492. Ἐνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγαλύτερους Ἑβραίους ἱστορικούς τῆς ἰθρυικῆς χερσονήσου κατὰ τὴν Ἀναγέννηση πού, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πλούσιο μεταφραστικὸ του ἔργο, εἶναι γνωστός γιὰ ἓνα Χρονικὸ τῶν Γάλλων βασιλέων καὶ τῶν ὀθωμανῶν σουλτάνων καὶ κυρίως γιὰ τὴν *Κοιλιάδα τῶν Δακρῶν*.

Χάνουν βέβαια χρήμα τὰ βασιλικά ταμεία, ἀλλά καί τό πνευματικό κόστος δέν εἶναι μικρότερο. Γιατί, ἄν καί ὑπάρχουν φτωχοί Ἑβραῖοι, πολλοί εἶναι εὐφρεῖς, δραστήριοι, ἐφευρετικοί. «Εἶναι γιατροί, τραπεζομεσίτες, φοροεισπράκτορες, ἔμποροι, διαχειριστές τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκῶν, χρυσοχόοι, ἔμποροι μεταξωτῶν», λέει ὁ Ἀντρές Μπερνάλντεζ⁴, χρονικογράφος τῶν καθολικῶν βασιλέων, τῆς Ἰσαβέλλας καί τοῦ Φερδινάνδου τῆς Ἀραγωνίας. Ἄν ἀπό τή μιά μεριά ἡ ἀπάθεια εἶναι μεγάλη, ἀπό τήν ἄλλη ἡ Ἰσπανία κερδίζει ἓνα θεϊκό ἀντάλλαγμα. Γίνεται ὁ νέος ἐκλεκτός λαός τοῦ Θεοῦ στή θέση τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ, πού γιά ἄλλη μιά φορά χάνει τή δύναμή του. Καθαρίζοντας τὸ βασίλειό τους ἀπό τή μiasμένη τούτη φάρα, οἱ καθολικοὶ βασιλεῖς προετοιμάζουν τή Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ πού προλέγει ἡ Ἀποκάλυψη. Ὁ Φρανοίσκο Ἐνρίκεθ θά γράψει, τὸ 1648, ὅτι «*βασίλειο πού δέν ἔχει μίαν μοναδική καί καθαρὴ θρησκεία εἶναι βασίλειο πού μαζεῦει ληστές καί ἀδικοπραγούντες*».

Τὰ πράγματα ὅμως ἔχουν τήν ἱστορία τους. Τὸ 1391, ἓναν αἰῶνα πρὶν ἀπὸ τὸ διάταγμα τῆς ἐκδίωξης, ἡ Καστίλλη, ἡ Ἀραγονία, ἡ Καταλωνία καί ἡ Μαγιόρκα εἶχαν πνιγεῖ στό αἷμα. Οἱ συνοικίες ὅπου ζοῦσαν μόνον Ἑβραῖοι –οἱ ἀλλάμας– χτυπήθηκαν ἐπίσης ἀπὸ τή φονική αὐτὴ τρέλλα. Ἦταν σάν ἡ Ἰσπανία νά ἤθελε νά πεῖ μιά καί καλή στους Ἑβραίους τῆς, πού εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στό χῶμα τῆς πολλές γενιές πρὶν, ὅτι ἡ παρουσία τους ἦταν πλέον ἀνεπιθύμητη, ὅτι ἔπρεπε νά γίνουν τὸ ἐξίλαστήριο θύμα γιά τίς ἐπιδημίες, τὴν πείνα, τοὺς πολέμους πού μάστιζαν τότε τὴν Εὐρώπη. Πάνω ἀπὸ 4.000 ἄνθρωποι χάθηκαν στή Σεβίλλη, ὅπου τὴν ἐξουσία τὴν λυμαινόταν ἓνας φανατικός μοναχός, ὁ Μαρτίνεθ ντέ Ἐνίκα. Ἡ πλοῦσια καί εὐημεροῦσα κοινότητα τῆς Βαρκελώνης καταστράφηκε. Οἱ ἐπιτιθέμενοι «*ληλατοῦν, καταστρέφουν, σφαγιάζουν μέχρι ἑνός. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, κάθε πόλη γινόταν μιά νέα Τροία*», γράφει κάποιος σύγχρονος. Οἱ μόνον πού γλιτώνουν τὴν ζωὴ τους εἶναι ὅσοι Ἑβραῖοι ἰκετεύουν νά τοὺς δοθεῖ τό χρι-

στιανικό βάπτισμα, τότε ἐμφανίζονται καί οἱ νέες λέξεις *μαρράνος*⁵ καί *judeoconversos*.

Ὅσο ἡ πολιτικὴ τῆς Ἐπανάκτησης κερδίζει ἔδαφος ἐπὶ τῶν Μαυριτανῶν, τόσο αὐξάνεται τὸ μίσος κατὰ τῶν Ἑβραίων. Ὅσο περισσότερο θριαμβεῖ ὁ Σταυρός, τόσο πιο πολὺ παραγκωνίζονται οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καί τῆς Ἰσπανίας. Μία βασιλικὴ διαταγὴ τοῦ 1412 ὑποχρεώνει ἤδη τοὺς Ἑβραίους, πού μέχρι τότε ζοῦσαν πάντα ἀνακατεμένοι μετὰ τοὺς Καστιλλιάνους, νά ζήσουν μαντρωμένοι σέ «γκέτο»⁶. Τοὺς ἀπαγορεύει νά ἀσκοῦν οἰοδήποτε δημόσιο λειτουργήμα, νά πωλοῦν κρέας ἢ ἄλλο εἶδος διατροφῆς, νά ξυρίζουν τὰ γένια τους καί νά κόβουν τὰ μαλλιά τους. Τοὺς ὑποχρεώνει, ἀντίθετα, νά φοροῦν μαῦρα πανωφόρια μακριὰ μέχρι τοὺς ἀστραγάλους. Αὐτὰ τὰ ἐξαιρετικὰ ἄδικα μέτρα ἐπεκτείνονται καί σέ ἐκείνους τοὺς Ἑβραίους πού εἶχαν εἰλικρινὰ ἐκχριστιανιστεῖ καί σέ ἐκείνους τοὺς «*κρυπτοεβραίους*» πού, ἐνῶ εἶχαν ἐπίσημως βαπτιστεῖ, ἐξακολουθοῦσαν νά ἀσκοῦν μυστικά τίς ἐπιταγές τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς βασιλείας τους, τὸ 1474, οἱ καθολικοὶ βασιλεῖς θέτουν ὡς στόχο νά ξεριζώσουν τὸ κακό. Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Καστίλλης περιορίζονται στὰ γκέτο τους, διώκονται ἀπὸ τίς ἐπισκοπές τῆς Σεβίλλης καί τῆς Κόρδοβας, τῆς Σαραγόσσας, τοῦ Ἀλμπαραθίν, τῆς Τερουέλ. Καί ὕστερα, ἐμφανίζεται ἐπὶ σκηνῆς ἡ Ἱερά Ἐξέταση. Γιά τὴν Ἱερά Ἐξέταση, τὰ ἐπαρχιακά μέτρα διακρίσεων καί ἀπέλασης δέν ἔχουν οὐσιαστικά ἀποτελέσματα. Προτείνει λοιπὸν στους ἡγεμόνες ὡς μοναδικὴ θεραπεία τὴ γενικὴ ἐξορία. Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Καστίλλης προσπαθοῦν νά ἀποσοθῆσουν τὸν κίνδυνο, προσφέροντας ὡς ἀντίτιμο μεγάλα χρηματικά ποσά, ἀλλὰ ὁ Τορκουεμάδα, ὁ γενικός ἱεροεξεταστής, κραδαίνει τὸν χριστιανικό σταυρὸ ἐνώπιον τῆς Συνόδου πού συγκαλεῖται στίς 20 Μαρτίου καί ὑπενθυμίζει τὴν προδοσία τοῦ Ἰούδα. Τὸ διάταγμα τῆς δίωξης ὑπογράφεται τὴν 31η Μαρτίου 1492: οἱ Ἑβραῖοι ὅλης τῆς ἐπικράτειας ἔχουν διορία τριάντα ἡμέρες γιά νά ἐγκαταλείψουν τὴ γῆ τῶν προγόνων τους. Τριάντα μέρες γιά νά προσπαθῆσουν νά πουλήσουν τὰ ἀγαθὰ τους, νά ἀποχαιρετήσουν τὸν τόπο καί τοὺς φίλους τους καί νά ἀδειάσουν τὴ γωνιά.

Τί εἶναι ὅμως αὐτὸ πού καταλογίζεται στους

2. Abraham Senior (1420-1500): Ραβίνος καί δικαστής. Καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἰσπανία καί ὑπῆρξε φοροεισπράκτορας τῆς Καστίλλης. Ἐμπιστος τῆς Αὐλῆς, βαπτίστηκε μετὰ τὴν οἰκογενεῖά του χριστιανός καί πῆρε τὸ ὄνομα Fernando Nunes Coronel.

3. Isaac Abravanel (Λισαβόνα, 1437-Βενετία, 1508): μεγάλη φυσιογνωμία τοῦ ἐβραϊκοῦ, φιλόσοφος καί ἐρμηνευτὴς τῆς Τορά, πολιτικός ἡγέτης καί χρηματιστής. Ἐκδιώχθηκε γιά πολιτικούς λόγους ἀπὸ τὴ Λισαβόνα καί κατέφυγε τὸ 1483 στήν Καστίλλη.

4. Andres Bernaldez (περ. 1450-1513): Ἰσπανός κληρικός καί ἱστορικός. Τὸ ἔργο του *Historia de los Reyes Catolicos* συντάχθηκε περὶ τὸ 1513 καί περιέχει σημαντικὲς πληροφορίες γιά τὴν ἱστορία τῆς Καστίλλης στὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνα.

5. Marranos (ἀπὸ τὴν ἰσπανικὴ καί πορτογαλικὴ λέξη *marrano* = γουρούνι, πού μετὰ τὴ σειρά τῆς προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ *muharram* = «τό ἀπαγορευμένο στὴ λατρεία», πού ἀναφέρεται στὸ χοιρινὸ κρέας πού ἀπαγορεύεται στους μουσουλμάνους καί τοὺς ἐβραίους) ὀνομάστηκαν οἱ Ἑβραῖοι, σπανιότερα καί οἱ Μαυριτανοὶ ἢ οἱ μουσουλμάνοι, τῆς ἰβηρικῆς χερσονήσου πού ἐξαναγκάστηκαν ἢ πού ἐπέλεξαν νά ἀσπαστοῦν τὸν χριστιανισμό.

6. Ἡ λέξη, πού δηλώνει μιά συνοικία προορισμένη μόνο γιά Ἑβραίους ἀλλὰ καί συνοικία πού ἐπιβάλλεται στους Ἑβραίους ὡς περιορισμός, προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐβραϊκὴ συνοικία Ghetto τῆς Βενετίας.

Έβραίους; Ούτε λίγο ούτε πολύ ότι μολύνουν την ισπανική κοινωνία. «Οί Έβραίοι προσπαθούν να απομακρύνουν τους πιστούς χριστιανούς από την άγια μας πίστη, να τους κάνουν να παραστρατήσουν, να τους παραπλανήσουν, να τους τραδηξούν προς τις δικές τους καταραμένες δοξασίες και ιδέες», γράφει τό διάταγμα της διώξης. «Τούς διδάσκουν τις τελετές και την τήρηση των καθηκόντων προς τόν Νόμο τους, οι ίδιοι και οι γιοί τους επαγρυπνούν για να τελείται ή περιτομή, τούς πληροφορούν πότε πρέπει να νηστεύουν, τούς γνωστοποιούν την ήμερομηνία του Πάσχα, τούς δίνουν να πάρουν μαζί τους στά σπίτια τους τά άζυμα και τό κρέας πού έχει σφαγιαστέι μέ ειδική τελετή, έφιστούν την προσοχή τους στά τρόφιμα πού πρέπει να άποφεύγουν και σε όλες τις άλλες άπαγορεύσεις, τέλος θέλουν να τούς πείσουν, όσο μπορούν, να τηρούν και να άσκούν τόν Μωσαϊκό Νόμο, τούς δείχνουν μέ λίγα λόγια ότι δέν υπάρχει άλλος νόμος ούτε άλλη άλήθεια πέρα από αυτήν του Μωσαϊκού Νόμου».

Αυτός είναι και ο κατάλογος «πτισμαμάτων» πού πρέπει να «όμολογήσουν» όσοι βασανίζονται από τά δικαστήρια της Ιεράς Έξέτασης, ή όποία άσκει ήγεμονικά την έξουσία της στην Ισπανία από τότε πού ο πάπας Σίξτος ο Δ΄ έξέδωσε τή βούλα περί της δικαιοδοσίας της τό 1478⁷. Ο δομινικανός Τόμας δέ Τορκουεμάδα διορίστηκε από τόν βασιλιά Φερδινάνδο ιεροεξεταστής της Άραγωνίας, της Βαλένθια, της Καταλωνίας. Θά του πάρει μιά δεκαετία για να οικοδομήσει την Ιερά Έξέταση σε κρατικό επίπεδο. Έκατοντάδες οι κατηγορούμενοι και οι καταδικασμένοι, προέρχονται σχεδόν όλοι από οικογένειες judeoconversos, πού άποτελούν τό νέο προσωπειό της αίρεσης.

Η έμμονή στην ιδέα του κινδύνου της μόλυνσης έξολοθρεύει διά της πυρᾶς, της έξορίας, της άπώλειας της περιουσίας, όλόκληρες οικογένειες, και μάλιστα από εκείνες πού έχουν μέ τόν καλύτερο τρόπο ένσωματωθεί στην ισπανική κοινωνία. Τό έπιχείρημα των ιεροεξεταστών δέν μπορεί να τό άντικρούσει κανείς: ή παρουσία των Έβραίων επί ισπανικού εδάφους μαρτυρεί τή μεγαλοψυχία των ήγεμόνων. Τό να έπωφεληθούν λοιπόν από τό προνόμιο αυτό για να άπειλήσουν την ένότητα της χριστιανικής κοινωνίας είναι έγκλημα άγνωμοσύνης πού πρέπει να τιμωρηθεί μέ τις αυστηρότερες ποινές. Μόνο μία χειρουργική επέμβαση, πού θά άποκόψει κάθε σύνδεσμο μεταξύ των Έβραίων και των «νέων χριστιανών», αυτών δηλαδή πού ειλικρινά έχουν μεταστραφεί στον χριστιανισμό, είναι ικανή να διαλύσει την εξάπλωση του κακοήθους αυτού όγκου πού είναι ή νέα αίρεση πού ιουδαιοφέρει.

7. Κατόπιν αίτήσεως του Φερδινάνδου και της Ισαβέλλας, ο πάπας Σίξτος Δ΄ έξέδωσε την 1η Νοεμβρίου 1478 βούλα διά της όποίας επέτρεπε στους βασιλείς να όνομάσουν έξι ιερείς, μέ δίπλωμα θεολογίας και κανονικού δικαίου, για να άποτελέσουν ένα ιεροεξεταστικό σωμα προς έξέταση και τιμωρία των αίρέσεων.

Αντί να εξαλείφουν τόν καρκίνο, ο διωγμός του 1492 και τά «auto da fe» —οι θεαματικές αυτές τελετές πού σκοπό τους είχαν να προσάγουν τούς αίρετικούς ένώπιον μεγάλου κοινού, πού γίνεται αυτήκοος μάρτυρας των όμολογιών τους και της καταδίκης πού τούς άπαγγέλλεται— θά τόν θρέψουν σε βαθμό άφάνταστο. Μετά τό 1492, ή Ισπανία επισήμως δέν έχει πιά ούτε έναν Έβραίο. Από όσους καταδικάστηκαν στην έξορία, μόνον 80.000 δέν μπόρεσαν να άπομακρυνθούν για λόγους ύγείας, έλλειψης χρημάτων ή επειδή φοβήθηκαν την έξοδο πού έγκυμονούσε μεγάλους κινδύνους, και αυτοί βαπτίστηκαν όλοι χριστιανοί. Νέο όμως κύμα άντισημιτισμού χωρίς Έβραίους θά άπλωθει στην Ισπανία, πού είναι άνίκανη να διώξει τά φαντάσματά της.

Ανήκουστο παράδοξο: όσο πιο πολύ ή Ισπανία μαντρώνει, διώκει, στέλνει στην πυρά τούς Έβραίους της, τόσο περισσότερο κατατρώνεται από την έμμονή του ποιός είναι άληθινός και ποιός ψευδο-Έβραίος, ποιός είναι εκείνος πού έχει άληθινά μεταστραφεί στον χριστιανισμό και ποιός όχι. Πίσω από κάθε πρόσωπο, στην εκκλησία ή στον δρόμο, έλλοχεύει ή άμφιβολία: αυτός πού άποκαλεί τόν εαυτό του χριστιανό είναι όντως χριστιανός; Μήπως είναι κατά βάθος «κρυπτοεβραίος», πού τό Σάββατο τελεί τό Σαμπάτ, πού έτοιμάζει τά φαγητά του κατά τούς διατροφικούς κανόνες του κασρούτ, πού έορτάζει τις έβραϊκές γιορτές, πού έπιμελείται τόν καθαρισμό των νεκρών πριν από την ταφή κατά τόν τρόπο των Έβραίων; Αυτό τό τραύμα θά σαπίζει για τρεις όλόκληρους αιώνες την ισπανική κοινωνία.

Πώς να εξηγήσει κανείς ένα τέτοιο φαινόμενο; Σε όλόκληρη την Ευρώπη οι Έβραίοι άποτελούν τό κατακάθι της κοινωνίας. Τούς άρπάζουν διά της βίας τις περιουσίες τους, τούς περιθωριοποιούν, τούς εκδιώκουν. Η Ισπανία είναι ή τελευταία κατά σειρά χώρα πού διώχνει τούς Έβραίους. Η Γαλλία είχε προηγηθεί τό 1306, ή Άγγλία άκόμη νωρίτερα. Η διαφορά μέ την Ισπανία έγκειται στο ότι στην Ισπανία πρόκειται για φυλετικό άντισημιτισμό —πού θά έχει και λαμπρό μέλλον— λόγω του μεγάλου αριθμού των conversos, πού διά της βίας μεταστράφηκαν στον χριστιανισμό πολύ πριν ή άμέσως μετά τις σφαγές του 1391 και τόν διωγμό του 1492. Χάρη στο βάπτισμα, οι εκχριστιανισμένοι αυτοί Έβραίοι άνήλθαν σε αύλικά αξιώματα, σε τιμητικές θέσεις, σε εκκλησιαστικά λειτουργήματα, πού άλλοτε τούς ήταν άπαγορευμένα. Μέ την είσοδό τους στα πανεπιστήμια και στα εκκλησιαστικά τάγματα, όπου, ως Έβραίοι, δέν είχαν τό πολιτικό δικαίωμα εισόδου, διείσδυσαν σε όλα τά κοινωνικά στρώματα —ιατρική, στρατό, δικαστική και εκκλησιαστική δικαιοδοσία— και, μέσω έπιγαμιών, εισήλθαν άκόμα και στην ύψηλή άριστοκρατία της Αύλης της Άραγόνας και της Καστίλλης.

Η καθολική Ισπανία για χρόνια περηφανευόταν για την έπιτυχία πού είχε στην μεταστροφή των Έβραίων,

προτοῦ συνειδητοποιήσει ὅτι εἶχε ἀνοίξει τό κουτί τῆς Πανδώρας! Θελήσαμε νά τοὺς ἐκχριστιανίσουμε καί τώρα τοὺς θρῖσκουμε παντοῦ μπροστά μας! Καί ἐπιπλέον οἱ Ἑβραῖοι στελεχώνουν, μέ τόν πῖο εὐστροφό τρόπο, τοὺς δυναμικότερους τομεῖς τῆς κοινωνίας. Ἔτσι, τό δηλητήριο τῆς ὑποψίας κυκλοφορεῖ ἀργά ἀργά καί κάνει τή δουλειά του: οἱ conversos δέν εἶναι ἀληθινοὶ χριστιανοί, εἶναι χριστιανοὶ μασκαρεμένοι. Ἀπειλοῦν τή χριστιανική πίστη τῆς Ἰσπανίας, τήν κοινωνική καί θρησκευτική της συνοχή, πού μόλις εἶχε ἀποκατασταθεῖ. Ἀφοῦ κάθε ὑπῆκοος τοῦ βασιλείου εἶναι ἐπισημῶς χριστιανός, πῶς θά μπορέσουμε νά ξεχωρίσουμε τοὺς μὲν ἀπό τοὺς δέ; Καί ἐδῶ εἶναι πού ἐφευρίσκουν ἓνα κριτήριο πού δέν ἀντικρούεται εὐκολά: τό κριτήριο τοῦ αἵματος.

Ἦδη στίς ἀρχές τοῦ 15ου αἰώνα, ἓνα κολλέγιο τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σαλαμάνκας, εἶχε εἰσαγάγει ἓναν κανόνα ὁ ὁποῖος ἀπαγόρευε τήν ἐνταξη στό κολλέγιο σέ ὄσους δέν κατάγονταν ἀπό καθαρῶαιμους προγόνους (ex puro sanguine). Τό 1440, μετὰ ἀπό ἐξεγέρσεις κατά τῶν conversos, τό Τολέδο εἶναι ἡ πρώτη πόλη πού υἱοθετεῖ τή διάταξη περί τῆς limpieza de sangre (τῆς καθαρότητος τοῦ αἵματος): οἱ ἀδιάλειπτες προπάθειες τῆς Ἱερᾶς Ἐξέτασης καί τοῦ μέλλοντος καρδινάλιου Χουάν Μαρίνεζ Σιλίσεο, τοῦ φοβερότερου Ἰσπανοῦ ἀντισημίτη τοῦ 15ου αἰώνα, θά πείσουν ἐντέλει τόν βασιλιά Φίλιππο Β΄ νά δώσει στή διάταξη αὐτή καθολική ἰσχύ σέ ὅλη τήν Ἰσπανία τό 1543.

Ἡ παλική αὐλή ὡστόσο εἶναι διστακτική, διότι ἡ ἰδέα τῆς καθαρότητος τοῦ αἵματος ἀποτελεῖ θεολογικό τερατολόγημα: τό καθαγιασμένο ὕδωρ τοῦ βαπτισματος δέν εἶναι αὐτό καθαυτό καθαροποιό; Ἡ Ἱερά Ἐξέταση ὅμως, ὁ κατώτερος κληρικός καί τό κατώτερο ἐκκλησίασμα θά τῆς τήν ἐπιβάλλουν. Ἡ ἰδέα ὅτι κάθε Ἑβραῖος, ἀκόμη καί αὐτός πού ἀσπάστηκε τόν χριστιανισμό, ἔχει στίς φλέβες του ἀκάθαρτο αἷμα, διότι συνετέλεσε στήν σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι πολύ διαδομένη. Τό ἴδιο καί τό στερεότυπο ἐπιχείρημα ὅτι οἱ Ἑβραῖοι διεῖδυσαν στίς καλύτερες ἀριστοκρατικές οἰκογένειες μέχρι καί στήν ἴδια τήν Αὐλή. Μεταξύ τῶν μεταστραφέντων στόν χριστιανισμό, ἡ Ἰσπανία ἔχει νά ἐπιδείξει τοὺς μεγαλύτερους μυστικιστές της, ὅπως τήν Τερέζα τῆς Ἀβίλας ἢ τόν Λουδοβίκο τῆς Γρανάδας. Ἀκόμα καί ἐπιφανεῖς ἱεροεξεταστές, ὅπως καί ὁ ἴδιος ὁ Τορκουεμάδα, κατάγεται ἀπό «παλποῦδες πού προέρχονταν ἀπό οἰκογένεια μεταστραφέντων Ἑβραίων» (σύμφωνα μέ τόν ἱστορικό Φερνάντο δελ Πουλγάρ⁸). Ἀλλά τά κατώτερα λαϊκά στρώματα τό μόνο πού ἔχουν νά ἐπιδείξουν γιά τήν κοινωνική τους ἄνοδο εἶναι ἡ καθαρότητα τοῦ αἵμα-

τος. Ἄν καί δέν μποροῦσαν νά διεκδικήσουν κάποια τιμητική διάκριση (honori), εἶχαν ὡστόσο τήν τιμή (honra) νά μὴν ἔχουν ἑβραϊκό αἷμα. «Τό καθεστῶς τῆς καθαρότητος, εἶναι τό ὑποπόδιο τῆς τιμῆς τοῦ λαοῦ», συμπεραίνει ὁ ἱστορικός Ἄνρι Μεσουλάν.

Ἡ Ἰσπανία μπαίνει λοιπόν σέ μιά ἐποχή θρησκευτικοῦ καί κοινωνικοῦ ρατσισμού: ὁ ἓνας ὑποδαυλίζει τόν ἄλλο. Γιά νά μπορέσει κανεὶς νά γίνει δεκτός στό Πανεπιστήμιο ἢ στίς ἐκκλησιαστικές τάξεις, ἀπαιτεῖται ἓνα πιστοποιητικό πού τοῦ χορηγεῖται ὕστερα ἀπό διερεύνηση τοῦ γενεαλογικοῦ του δέντρου πού φθάνει μέχρι τίς ἀπαρχές τῆς οἰκογένειας, καί τό ὅποιο ἐπικυρώνει ἡ δέν ἐπικυρώνει τήν πιθανή ὑποψία «μιάσματος» – ἃς σημειωθεῖ ὅτι οἱ ναζιστικοὶ νόμοι τῆς Νυρεμβέργης ἀπαιτοῦσαν διερεύνηση τοῦ γενεαλογικοῦ δέντρου μόνον μέχρι τήν τέταρτη γενεά.

Ἄνοίγει ἔτσι διάπλατα τό παράθυρο σέ κάθε εἶδος καταδόσεις. Μιά ἀπλή κουβέντα πού διαδίδεται ἀρκεῖ γιά νά «κηλιδώσει» μιά οἰκογένεια καί νά τή στείλει στό μπουντρούμι τῆς Ἱερᾶς Ἐξέτασης. Οἱ «παλαιοὶ καθολικοὶ» δέν τολμοῦν πλέον νά ζητήσουν πιστοποιητικό ἀπό φόβο μήπως καί ἀνακαλύψουν καμιά ἑβραϊκή φλέβα. Τό καθεστῶς τῆς limpieza de sangre παραλύει κάθε κοινωνική κινητικότητα. Καλύτερα νά μένει κανεὶς στή θέση του παρά νά βρεθεῖ στή θέση τοῦ κατηγορουμένου. Ἄν κανεὶς πετυχαίνει στή ζωή του, εἶναι γιατί ἔχει αἷμα ἑβραϊκό! Αὐτό τό πάγωμα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων θά παραλύσει τήν Ἰσπανία.

Ἡ καθαρότητα τοῦ αἵματος θά τρομοκρατήσει καί τοὺς ἐκχριστιανισμένους πού πιστεύουν εἰλικρινά στόν καθολικισμό καί τοὺς δήθεν καθολικούς πού διατηροῦν ἄσβεστη τήν πίστη τους στόν Μωσαϊκό Νόμο. Ὑφίστανται τό ἴδιο καθεστῶς τῆς ὑποψίας, τήν ἴδια ἱεροεξεταστική ἀπειλή. Κάθε μεταστραφεὶς στόν χριστιανισμό εἶναι Ἑβραῖος καί ἄρα ἐν δυνάμει ἐχθρὸς τῆς καθολικῆς πίστεως. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς νεύρωσης: ἡ μετάδοση τῆς ἑβραϊκῆς καί αἰρετικῆς ἀρρώστιας γίνεται διὰ τοῦ αἵματος, διὰ τοῦ γάλατος, διὰ τοῦ σπέρματος. Οἱ παραμάνες τῆς Αὐλῆς ὑπόκεινται σέ ἐξετάσεις αἵματος, διότι τό μαρὸ θηλάζει μαζί μέ τό γάλα καί τά ἦθη τῆς παραμάνας του! Διατύπωση πού γρήγορα μετατρέπεται σέ βιολογική ἐμμονή. Συντάσσονται ὀλόκληρες πραγματεῖες γιά νά ἀποδείξουν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ὑποφέρουν πάντα ἀπό αιμορροΐδες ἢ ὅτι, ἀπό τήν σταύρωση τοῦ Χριστοῦ καί μετὰ, ἀναδίνουν μιά ὁσμὴ τόσο μολυσμένη, πού γιά νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό αὐτήν πρέπει νά πίνουν τό καθαρό αἷμα χριστιανῶν μικρῶν παιδιῶν, πού τά σκοτώνουν τήν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, μέ εἰδικές φονικές τελετουργίες.

Μέ τή διάταξη τῆς «καθαρότητος τοῦ αἵματος», ὁ κόσμος ἀνακαλύπτει τόν θρησκευτικό ρατσισμό πού θά ἐπανεέλθει ἀργότερα στό πρωτόκολλο τῶν Σοφῶν τῆς Σιών καί στόν φυλετικό ἀντισημιτισμό τῶν Ναζί. Ἡ ἐμμονὴ αὐτὴ θά διαποτίσει ὅλες τίς νοοτροπίες στήν Ἰσπανία μέχρι τά μέσα τοῦ 17ου αἰώνα. Στίς ἀρχές τοῦ

8. Fernando del Pulgar (Τολέδο, περ. 1430 - περ. 1493): Ἰσπανὸς ἱστορικός, γιὸς Ἑβραίων conversos. Χρημάτισε γραμματεὺς τῶν Ἰσπανῶν βασιλέων καί πρεσβευτὴς τους στή Γαλλία. Ἡ Ἰσαβέλλα τὸν κάλεσε τό 1482 νά ἀναλάβει ὡς χρονικογράφος τῆς Αὐλῆς.

επόμενου αιώνα, μπορούμε ακόμα να βρούμε εδάφια νόμων που αναφέρονται στους Έβραίους, ενώ δεν υπάρχει πιά ούτε ένας. Τους εξόριστους Ισπανοεβραίους θά τους βρούμε στο Άμστερνταμ ή στην Κωνσταντινούπολη, όπου αποτελούν μέρος της αφρόκρεμας των γιατρών, των διανοητών, των ποιητών και των εμπόρων. Για πολύ καιρό όμως ακόμα θά άντηχει ο

σπαραγμός του Ζοζέφ Χα-Κοέν στην Κοιλιάδα των Δακρύων: «Θεέ μου, δέν σέ λημονήσαμε, ούτε προδώσαμε τή διαθήκη σου. Άλλά στόν παρόντα τούτο χρόνο, έλα πρὸς βοήθειά μας, γιατί γιά σένα μᾶς σφαγιάζουν κάθε μέρα και μᾶς θεωροῦν ὡς πρόβατα πού ὀδηγοῦνται στή σφαγή. Σῶσε μας, Θεέ Σωτήρα μας, στό ὄνομα τῆς ἀγάπης τοῦ ὀνόματός σου!»

ΤΙ ΑΠΕΓΙΝΑΝ ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Συνέντευξη στον Henri Tincq του Henry Méchoulan, ιστορικού, επίτιμου διευθυντή ερευνών στο Έθνικό Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών της Γαλλίας (C.N.R.S.)

Τί απέγιναν οι Έβραιοι της Ισπανίας μετά τον διωγμό του 1492 από την Ισπανία;

Πολλοί κατέφυγαν στην Πορτογαλία, καθώς είχαν δώσει πίστη στα λόγια του βασιλιά της Πορτογαλίας Ιωάννη Β', ο οποίος, με αντάλλαγμα χρηματική αμοιβή, τους είχε υποσχεθεί ότι θά τους προσφέρει καταφύγιο για οκτώ μήνες και ότι κατόπιν θά τους έδωσκε καράβια ώστε να μετακινηθούν προς άλλες χώρες. Οι συνθήκες όμως τις οποίες βρήκαν οι Έβραιοι στην Πορτογαλία ήταν άθλιες: άλλοι πουλήθηκαν σκλάβοι, άλλοι σφαγιάστηκαν, άλλοι αναγκάστηκαν διά της βίας να αλλαξοπιστήσουν, αφού τους έδωσαν τό βάπτισμα με σκούπες που είχαν εμποτίσει με άγίασμα. Τά παιδιά, τά πήραν από τις οικογένειές τους και τά έδωσαν σε χριστιανικές οικογένειες.

Βαπτισμένοι κατ' αυτόν τον τρόπο, συνέχισαν να τελούν μυστικά τις τελετές της ιουδαϊκής λατρείας και άρα μπορούσαν να κατηγορηθούν από την Ίερά Έξέταση, που στην Πορτογαλία δημιουργήθηκε πολύ αργότερα (τό 1536) από ό,τι στην Ισπανία. Όταν η Πορτογαλία προσαρτήθηκε στην Ισπανία τό 1580, η ισπανική Ίερά Έξέταση κινήγησε τους ιουδαϊζοντες της Πορτογαλίας. Παρόλα αυτά, οι conversos κρυπτοεβραίοι, καταφέρνουν, με κίνδυνο της ζωής τους, να μεταδώσουν τή θρησκεία τους από γενιά σε γενιά.

Και εκείνοι που διάλεξαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία ή την Βόρεια Ευρώπη;

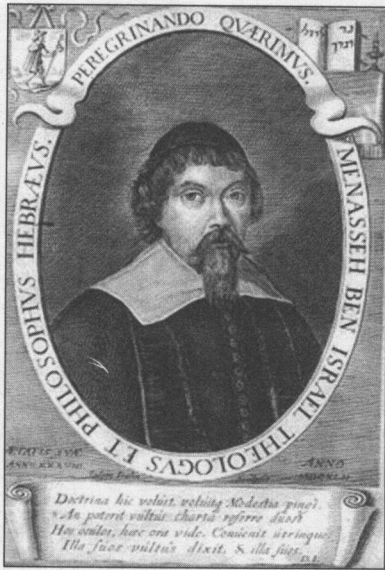
Οι Έβραιοι είχαν εγκατασταθεί στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πριν από την άφιξη των Ισπανοεβραίων. Ένας από τους πιο διάσημους ραβί-

νους εισηγήθηκε στον σουλτάνο να δοθεί καταφύγιο στους Ισπανοεβραίους και έτσι μπόρεσαν να εγκατασταθούν στις σπουδαιότερες πόλεις της αυτοκρατορίας: στην Κωνσταντινούπολη, την Άδριανούπολη, τή Σμύρνη, στή Θεσσαλονίκη στην Ελλάδα, στο Σαφέν στην Παλαιστίνη. Οργανώθηκαν σε κοινότητες ανάλογα με τις κοινότητες στις οποίες ανήκαν στην ιδηρική χερσόνησο, και διατήρησαν τή γλώσσα και τά ήθη και τά έθιμά τους. Ο σουλτάνος τους συμπεριφέρθηκε καλά και μάλιστα πήρε και κάποιους στην Αύλη ως συμβούλους. Η οθωμανική έρμηνεία του Κορανίου τους επέτρεψε να ζήσουν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία πολύ καλύτερα από ό,τι σε άλλες μουσουλμανικές χώρες.

Αντίθετα, η κοινότητα της Βόρειας Ευρώπης συγκροτήθηκε εκ του μηδενός. Τό 1492 δέν υπήρχαν Έβραιοι στο Άμστερνταμ. Μερικές οικογένειες «κρυπτοεβραίων» έφτασαν εκεί έναν αιώνα αργότερα. Η πρώτη λοιπόν κοινότητα δέν αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς. Οι Έβραιοι γίνονται εδώ αποδεκτοί διότι είχαν διωχθεί από την Ίερά Έξέταση, όπως είχαν υποστεί διώξεις και οι ιδρυτές της Δημοκρατίας των Ένωμένων Έπαρχιών, που συστάθηκε κατά τή Μεταρρύθμιση και που βρισκόταν πάντα σε πόλεμο με την καθολική Ισπανία.

Τό 1616, η κωμόπολη του Άμστερνταμ παρέχει

9. Ένωμένες Έπαρχίες είναι τό όνομα που πήραν τό 1581 οι έπτά βόρειες έπαρχίες από τις Δεκαεπτά Έπαρχίες ή Ισπανικές Κάτω Χώρες. Στις 2 Ιουλίου 1581, οι έπτά αυτές έπαρχίες ανακήρυξαν τήν ανεξαρτησία τους από τον ισπανικό θρόνο και δημιούργησαν μία ὁμοσπονδία, που μὴν έχοντας ἡγεμόνα, πολύ σύντομα πήρε τή μορφή Δημοκρατίας. Τό μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων ήταν διαμαρτυρόμενοι, ὀπαδοί τῆς Μεταρρύθμισης.

Menasseh Ben Israel

στους Ἑβραίους ἓνα καθεστὼς διαβίωσης πού ὀρίζει καὶ τίς προϋποθέσεις ἐγκατάστασης. Ἀπαγορεύεται κάθε εἶδους προσηλυτισμός ἐκ μέρους τους, καθὼς καὶ κάθε εἶδους σχέση με γυναῖκες χριστιανές ἢ με τὸ λαϊνὸ ἐμπόριο. Τούς διατάζουν νά ἀσκοῦν τὴν ὀρθόδοξη ἰουδαϊκὴ λατρεία ὥστε νά μὴν δημιουργηθοῦν καὶ ἄλλα σχισματικὰ ρεύματα στή νεοσύστατη Δημοκρατία. Ἡ κοινότητα αὐτὴ πού ποτὲ δέν ξεπέρασε τὰ 2.000 άτομα, θά γνωρίσει μεγάλη ἀνθηση καὶ θά γίνῃ ἡ διτρίνα τοῦ παγκόσμιου ἰουδαϊσμοῦ τὸν 17ο αἰώνα. Θά ἀναδειχθοῦν ἐδῶ μεγάλες φυσιογνωμίες. Ὁ Ρέμπραντ κατοικεῖ στὴν ἑβραϊκὴ γειτονιά. Ἀποτυπώνει σὲ χαρακτηριστικὰ καὶ ζωγραφικὸς πίνακες τοὺς κατοίκους της. Αὐτὸ πού τοὺς ἐνώνει εἶναι ἡ παγκοσμιότητα: ὁ Ρέμπραντ θά χαράξῃ τέσσερα χαρακτηριστικὰ πού θά εἰκονογραφήσουν τὸ ἔργο *La Piedra Gloriosa* τοῦ φίλου του ραβίνου Μενασσέχ μπέν Ἰσραέλ¹⁰.

Ἡ διάταξη τῆς καθαρότητος τοῦ αἵματος δέν εἶναι μία ἀπὸ τίς αἰτίες τῆς ἐξασθένησης τῆς Ἰσπανίας;

Ναί. Τὴν οικονομικὴ διαχείριση τοῦ Στέμματος τὴν εἶχαν στὰ χέρια τους οἱ Ἑβραῖοι. Ὄταν αὐτοὶ ἐξορίστηκαν ἀπὸ τὴν Ἰσπανία, τὴν ἀνέλαβαν ξένοι, καὶ κυρίως οἱ Γενουάτες, πού κατέστρεψαν τὴν Ἰσπανία. Καὶ αὐτὴ ἡ διάταξη μπλόκαρε κάθε ἐπιχειρηματικὴ δρα-

στηριότητα. Ἡ ἰσπανικὴ κοινωνία τὰ περιμένε ὅλα ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πού ἀρχικὰ ἐκδηλώνεται μετὴν ἀφίξη τῶν ἐμπορικῶν πλοίων (πού τὰ ἔλεγαν γαλόνια) πού καταφθάνουν φορτωμένα μετὰ τὰ πλούτη τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ μέλη τῆς ἑβραϊκῆς ἐλίτ πού ἔχουν μεταστραφεῖ στὸν χριστιανισμό δέν θέλουν νά ἀναλάβουν πρωτοβουλίες ἀπὸ φόβο μήπως χαρακτηριστοῦν «κρυπτοεβραῖοι». Στὴν πραγματικότητα, κάθε εἶδους προσπάθεια, κάθε ἔργο πού προδίδει τὴν ἐπιθυμία ἐπιτυχίας, σηματοδοτεῖ ἐνταξὴ στὸν ἰουδαϊσμό. Ὁ ἐπιτήδειος ἄνθρωπος δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι *converso*, ἄρα δυνάμει «κρυπτοεβραῖος».

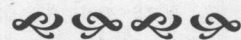
Ἐσεῖς συνδέετε τὴ διάταξη τῆς καθαρότητος τοῦ αἵματος μετὸν ναζιστικὸ ἀντισημιτισμό;

Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις πρόκειται γιὰ ἓναν φυλετικὸ ἀντισημιτισμό, ἂν καὶ τὰ γεωπολιτικὰ καὶ ἱστορικὰ συμφραζόμενα εἶναι φυσικὰ ἐντελῶς διαφορετικὰ. Πάντως, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ὁ Ἑβραῖος γίνεταί τὸ ἐξίλαστήριο θύμα. Ἔχουμε τὴν ἴδια ἐμμονὴ στὴν καθαρότητα, τοῦ αἵματος στὴν περίπτωση τῆς Ἰσπανίας, τῆς φυλῆς στὴν περίπτωση τῶν Ναζί. Τὸ καθαρὸ γερμανικὸ αἷμα εἶναι τὸ καθαρὸ ἰσπανικὸ αἷμα! Ἀλλὰ θεβαίως, οἱ Γερμανοὶ δέν μπορεῖ νά ἔχουν διαβάσει τὴ σχετικὴ ἰσπανικὴ φιλοσοφία πού γράφτηκε γιὰ τὸ καθεστὼς τῆς *limpienza de sangre*. Ὁ ναζιστικὸς ἀντισημιτισμὸς ἐμπνέεται μᾶλλον ἀπὸ τὸ μεγάλο ρεῦμα τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας πού ἀνάγεται στὸν Λουθηρο, καὶ περνάει ἀπὸ τὸν Κάντ, τὸν Χέγκελ, τὸν Φίχτε καὶ τοὺς ἰδεολόγους παγγερμανιστές.

*Ὁ Henri Tincq εἶναι δημοσιογράφος καὶ θρησκευτολόγος.

Το παρὸν κείμενο δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημερίδα *Le Monde* στίς 3 Αὐγούστου 2007

Μετάφραση - σημειώσεις: Ἀναστασία Μυλωνοπούλου

10. Manoel Dias Soeiro, γνωστός ὡς Menasseh Ben Israel (Λισαβόνα, 1604 - Middelburg, Ὁλλανδία, 1657): Ἀπὸ τίς μεγάλες φυσιογνωμίες τοῦ ἑβραϊσμοῦ, ραβίνος, συγγραφέας, διπλωμάτης καὶ πολιτικὸς ἡγέτης, φιλόλογος, τυπογράφος καὶ ἐκδότης, ἴδρυσε τὸ πρῶτο ἑβραϊκὸ τυπογραφεῖο τὸ 1626 στὸ Ἀμστερνταμ.

ΚΩΣΤΑ ΒΑΡΝΑΛΗ

Φείγ Βολάν τῆς Κατοχῆς

(προδημοσίευση)

Δημοσιεύουμε πῶ κάτω ὀρισμένα χρονογραφήματα τοῦ Κώστα Βάρναλη γραμμένα στὰ σκληρὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς, τὰ χρόνια 1942-43. Ὅλα τὰ χρονογραφήματα, ἐπιλογή - ἐπιμέλεια Γιώργου Ζεβελάκη, θά κυκλοφορήσουν προσεχῶς ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Καστανιώτη». Εὐχαριστοῦμε κι ἀπὸ τὴ θέση αὐτῆ τὸν ἐπιμελητὴ Γ. Ζεβελάκη καὶ τὶς ἐκδόσεις Καστανιώτη πού μᾶς ἐπέτρεψαν τὴν παροῦσα προδημοσίευση.

Ἀπὸ τὴν «Εἰσαγωγή»
τοῦ Γιώργου Ζεβελάκη

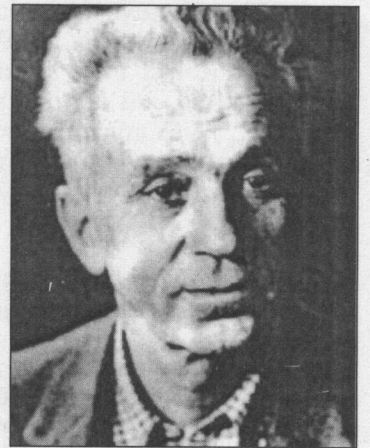
ΚΟΙΝΟΣ ΠΑΡΟΝΟΜΑΣΤΗΣ στίς περισσότερες ἀπὸ τὶς ὀγδόντα μία συνολικά ἱστορίες εἶναι ἡ διαρκὴς φροντίδα γιὰ τὴν ἐξεύρεση τροφῆς. Ἐνας ἀπελπισμένος ἀγώνας τῶν κατοίκων τῆς Ἀθήνας πού, μερικές φορές, φθάνει σὲ κωμικοτραγικὲς καταστάσεις.

Παρελαύνουν κλέφτες γαιδάρων, ψευτοζητιάνοι, λαχανοκουρσάροι, τρακαδόροι, λωποδύτες σταυρῶν τάφων, περιστεροθήρες μέ σφεντόνα καὶ ἄλλοι.

Ἡ πείνα πολλαπλασιάζει τοὺς ἰδιότυπους μικροαπατεῶνες μέ τὶς κομπίνες τους: ἡ ξίκικη ζυγαριά, ὁ αὐτόκλητος κοσμοδιορθωτὴς, χρυσοθήρες ὀδοντοστοιχιῶν, τραμποῦκοι παλικαράδες καὶ κλέφτρες παραδουλεῦτρες.

Τὰ πῶ αὐτοβιογραφικά ἀλλὰ καὶ χαριτωμένα ἀφηγήματα περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὸ κρασί καὶ τὶς τὰβέρνες: τύποι βαρελοφρόνων καὶ κρασοπουλειᾶ πού φαντάζουν σάν γῆ τῆς ἐπαγγελίας.

Σ' ὄλα σχεδόν τὰ χρονογραφήματα ἔχει περάσει τὸ κλίμα τῆς Κατοχῆς, τότε πού «ἡ σκοτεινιά τῶν ἡμερῶν μαύριζε τὴν ψυχὴ», ἀλλὰ δέν ἀπουσιάζουν ἡ παιγνιώδης διάθεση καὶ τὸ κέφι. Γράφονται ἀπὸ λόγιο προερχόμενο ἐκ τῆς ποιήσεως, σπάνια ἂν καὶ ὄχι μοναδικὴ μετακίνηση σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ λόγου, στὸ ὁποῖο διέπρεπαν κυρίως πεζογράφοι. Τὰ κείμενα εἶναι ἱμπερσιονιστικά, συγκρατοῦν στιγμὲς ὀμαδικῆς ζωῆς ἢ

μεμονωμένες συμπεριφορὲς προσώπων καὶ συγκροτοῦν μία μικρὴ ἱστορία. Ἡ ἀφήγηση, εὐθύγραμμη καὶ παραθετική, κυλάει αὐθόρμητα παρὰ τὰ ἐνδιάμεσα ἀποσπάσματα καὶ τὶς ἀπότομες ἀλλαγές· σάν νά ἀκολουθεῖ τὴν αὐτόματη γραφή. Ὁ χρονογράφος βλέπει, ἀκούει, μαθαίνει καὶ καταθέτει τὶς σκέψεις του, σὲ τόνους ἥπιους καὶ φιλικούς χωρὶς ἐπεξεργασίες ἢ σκοπιμότητες. Ὁ γραπτὸς του λόγος ἔχει τὴ χαλαρότητα τοῦ

προφορικοῦ. Βρισκόμαστε χρονικά σέ μιὰ ἐνδιάμεση περίοδο κλειστοῦ κοινωνικοῦ ὀρίζοντα δίχως ὀρατότητα μέλλοντος. Οἱ κομματικοὶ δεσμοὶ ἔχουν ἀτονήσει καὶ οἱ ἰδεολογίες ἔχουν παραμεριστεῖ. Ὁ Βάρναλης ἔχει συγκλονιστεῖ ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν γύρω του καὶ ξαναπαίρνει τὸ νῆμα τῶν «Μοιραίων» γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ. Μέσα ἀπὸ τίς στῆλες του στὴν Πρωΐα, προσπαθεῖ νὰ ἔρθει σ' ἐπαφή μὲ τὰ προβλήματα, νὰ συμπαρασταθεῖ στὸν κόσμο πού δεινοπαθεῖ. Ἔχει ἕναν τρόπο νὰ ἀποφορτίζει τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ στίς πρῶτες δραματικές ὥρες. Διαθέτει σατιρική φλέβα, ὥστε καὶ στὰ τραγικότερα γεγονότα νὰ διακρίνει καὶ νὰ ἀναδεικνύει τὸ ἐνυπάρχον κωμικὸ στοιχεῖο. Ἐξάλλου ἀποδεχόταν τὴ διαπίστωση τοῦ Κονδυλάκη στό χρονογράφημά του γιὰ τίς πλημμύρες: «...οἱ ἀληθέστεροι τῶν δραματικῶν ποιητῶν εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἰς τὰς τραγωδίας των παρεισάγουν καὶ ἐν κωμικόν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἐνῶ μετριάξει τὴν στυγνὴν μονοτονίαν τῆς τραγωδίας, ἐξαίρει ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ἀντιθέσεως τοὺς τραγικούς χαρακτήρας καὶ δίδει ἄριον χρωματισμόν τῆς ἀληθείας εἰς τὸ ἔργον».

Γιὰ νὰ μεταφερθοῦμε στίς συνθήκες στίς ὁποῖες γινόταν ἡ πρόσληψη τῆς καθημερινῆς συνεργασίας τοῦ Βάρναλη, θὰ παραθέσουμε τίς ἐπικεφαλίδες τῶν ἄλλων θεμάτων μιὰ συγκεκριμένη μέρα. Διαλέξαμε τὸ φύλλο τῆς 12ης Ἰανουαρίου τοῦ 1943, ὅπου δημοσιεύταν τὸ χρονογράφημά του «Τὸ ψῆνιο» [Ἐφημερίς «Πρωΐα», Διευθυντής: Γεώργιος Δ. Καραντζᾶς, Γραφεῖα: Στοὰ Πεσμαζόγλου, τιμὴ φύλλου δρχ. 100]:

- Ἀπώθησις τῶν Ρώσων ἐκ πολλῶν κατακλιμένων μερῶν. Νεαὶ σοβαραὶ Σοβιετικαὶ ἀπώλειαι εἰς ἄνδρας καὶ τάνκς. Δεκατρία δεξαμενόπλοια πλήρη ὑγρᾶς καυσίμου ἕλης κατεβυθίσθησαν προχθὲς ὑπὸ γερμανικῶν ὑποβρυχίων
- Κατηγορηματικὴ διάψευσις τῶν φημῶν περὶ δῆθεν πολιτικῆς ἐπιστρατεύσεως
- Φιλολογικαὶ συζητήσεις: Ἡ κριτικὴ τῆς κωμωδίας καὶ ἡ κωμωδία τῆς κριτικῆς, τοῦ κ. Ἄγγελου Τερζάκη
- Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ Ἀφρικήν
- Εἰς τὸ περιθώριον τῶν γεγονότων
- Ἐνα βιβλίον μυστηρίων καὶ θαυμάτων: Ἀνάμεσα στοὺς μάγους τοῦ Θιβέτ, τῆς κ. Ἀλεξάνδρας Ντελαβινέντ (115ον)
- Αἱ ἐπιφυλλίδες τῆς «Πρωΐας»: Τοπία καὶ ἄνθρωποι, τοῦ κ. Πέτρου Χάρη
- Ἡ ὁδὸς τοῦ Μαρτυρίου ἐνός λαοῦ: Ἡ Γαλλία καὶ «ἡ ἰδέα τῆς ἐκδικήσεως», ὑπὸ τοῦ κ. Καμίλλου Μωκλαίρ
- Ἡ Μ. Βρεταννία ἀδυνατεῖ νὰ ἐνεργήσῃ μεγάλης ἐκτάσεως ἐναερίου ἐπιθέσεις
- Οἱ Ἰάπωνες ἐτοιμάζουν δράσιν εἰς Αὐστραλίαν
- Ἡ τιμὴ τῶν σιγαρέττων - Νέα προθεσμία γιὰ τὰ δελτία

- Δριμύτατον ψύχος εἰς τὴν Μακεδονίαν
- Ὁ στρατηγὸς Πάγκαλος διὰ τὰ σχέδια τοῦ Στάλιν
- Τὰ γενέθλια τοῦ στρατάρχου Γκαίρινγκ
- Εἰς τὴν Τουρκίαν θὰ διεξαχθοῦν ἐκλογαί
- Ἡ Α.Ε. ὁ πρεσβευτὴς κ. Νοῦμπάχερ ἐδέχθη Ἑλληνας ἐργάτας
- Πῶς βλέπουν εἰς τὴν Μ. Βρεταννίαν τὸν πόλεμον
- Οἱ περιορισμοὶ τῆς καταναλώσεως ρεύματος
- Ἀπὸ πρωΐας εἰς πρωΐαν: Τὸ θῦμα (Γ. Ἄννινος)
- Ραδιόφωνον: πρόγραμμα
- Θεάματα, Κοινωνικά, Πένθη, Διαφημίσεις

Στὸ συγκεκριμένο φύλλο ἀπουσιάζουν φωτογραφίες καὶ γελοιογραφίες, ἐλλείψεις πού παρατηροῦνται σέ ὅλον τὸν ἐλεγχόμενο Τύπο ἐκείνων τῶν χρόνων. Στίς φωτογραφίες θὰ μπορούσαν νὰ παρεισφρήσουν ἀνεπιθύμητες γιὰ τοὺς κρατοῦντες σκηνές φρίκης, ἐνῶ οἱ γελοιογραφίες ἢ θὰ προκαλοῦσαν τὸν βασανισμένο κόσμο μὲ τὴν ἀμέριμνη εὐθυμία τους ἢ τίς Ἀρχές μὲ τὴν τυχόν δεικτικὴ τους σάτιρα. Τίς ἐλλείψεις κάλυπταν τὰ παιγνιώδη καὶ εὐέλκτα χρονογραφήματα, οἱ μόνες αἰθρίες περιοχὲς τῆς ἐφημερίδας στὴ γενικὴ κατῆφεια τῶν σελίδων. Ἦταν ἡ τελευταία περίοδος πού ἡ εἰκόνα βρέθηκε σέ μειονεκτικὴ θέση ἐναντι τοῦ λόγου.

Ἄν τὸ χρονογραφεῖν εἶναι δύσκολη δουλειὰ σέ καιρὸ εἰρήνης, τὴν Κατοχὴ ἦταν λίαν ἐπικίνδυνη ἀπασχόληση. Μιὰ λέξη κοινωνικῆς κριτικῆς παραπάνω, μπορούσε νὰ σέ ὀδηγήσει στό Χαϊδάρι, ἐνῶ μιὰ ἐκφραση ἐπαινετικὴ νὰ σοῦ ἀποδώσει πρόθεση συνεργασίας Ὁ Βάρναλης κατόρθωσε νὰ ξεφύγῃ τίς κατοπιές ἰσοροπώντας σάν ἀκροβάτης. Ἡ Ἀπελευθέρωση τὸν βρῆκε ἀκμαῖο καὶ ἀγωνιστὴ καὶ σιγὰ σιγὰ ἐπανήλθε στὴ θέση τοῦ βάρδου τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἐπανάστασης.

Τὰ χαμηλόφωνα γραπτά του, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γρήγορα λησμονήθηκαν. «Ἄλλο ἀέρα θέλουν γιὰ ν' ἀρέσουν, ἄλλη «μετουσίωση».* Ἐνας λόγος προσωπικός, ἄδολος, στοχαστικός, δέν μπορούσε ν' ἀκουστεῖ μέσα στὸν ὄρυμαγδό τῶν μεταπολεμικῶν συγκρούσεων.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΒΕΛΑΚΗΣ

* Στίχος τοῦ Μανόλη Ἀναγνωστάκη.

Λάχανα και παλτά

ΟΙ ΔΥΟ ΑΥΤΟΙ, ἄσχετοι ὡς τώρα κόσμοι, τὰ λάχανα καὶ τὰ παλτά, βρεθήκανε ξαφνικά «σύντροφοι ἐν ὄπλοις». Τούς πλησίασε καὶ τούς συνέδεσε ἡ ἴδια μοίρα: ὁ κίνδυνος τῆς κλοπῆς. Γιατί μέ τὴν ἔλλειψη ἀφ' ἑνός καὶ μέ τὴν ἀνατίμηση ἀφ' ἑτέρου ὄλων τῶν εἰδῶν, τὰ λάχανα καὶ τὰ παλτά πήρανε μεγάλη ἀξία καὶ γίνανε ὁ στόχος τῶν λωποδυτῶν.

Τὰ λάχανα βρίσκονται στὰ περιβόλια, τὰ παλτά στὶς κρεμάστρες. Τεραστία τοπικὴ ἀπόσταση χωρίζει αὐτοὺς τοὺς δύο θησαυροὺς. Τὰ λάχανα κλέβονται τὴ νύχτα, τὰ παλτά βουτιοῦνται τὴν ἡμέρα. Τεραστία λοιπόν καὶ ἡ χρονικὴ ἀπόσταση πού χωρίζει τὰ δύο πολεμικά πεδία. Κι ὅμως, ὅπως εἶπαμε, ὁ κίνδυνος τὰ συνδέει σ' ἕνα ἐνιαῖο μέτωπο.

Οἱ κουρσάροι τῶν περιβολιῶν στὶς ἐξοχικὲς συνοικίες καὶ στὰ προάστια δουλεύουνε τὴ νύχτα. Καὶ ἡ δουλειὰ γίνεται ὄχι καὶ πολὺ ἀργά. Ἀπάνου στὸν πρῶτον ὕπνο τῶν νοικοκυραίων. Γιατί μέ τὴν ἀφωτισία τῶν δρόμων «κουρνιαζοῦνε» ὄλοι οἱ ξωτάρηδες νωρίς, ἐνῶ οἱ λωποδύτες «ἀγγραυλοῦνε». Πηδοῦνε τίς μάντρες (φυσικά, ὅταν δέν ὑπάρχει σκυλί) καὶ λεηλατοῦν τὰ κουνουπίδια, τίς μάπες, τὰ πράσα, τὰ μανταρίνια, τὰ λεμόνια. Τὰ τσουβαλιάζουν ὄλ' αὐτά, τὰ φορτώνονται στὴν πλάτη καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μοσκοποῦλανε στὴν ἄλλη ἀκρὴ τῆς γῆς – κ' ἐπιμένουν στὶς «μαῦρες» τιμές, γιατί «δέν τούς συμφέρει παρακάτου».

Οἱ ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν παλτῶν γίνονται τὴν ἡμέρα. Ὅσο χρειάζεται τὸ σκοτάδι στοὺς λαχανοκουρσάρους γιὰ νὰ μὴ φαίνονται, τόσο χρειάζεται τὸ φῶς στοὺς παλτοθήρες γιὰ νὰ φαίνονται. Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι παρασταίνουνε τὸ ζητιάνο. Καὶ φυσικά, μονάχα τὴν ἡμέρα μποροῦνε νὰ μπαίνουνε «μέ τὸ λεύτερο» στὶς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν, ν' ἀνεβαίνουνε τίς σκάλες τῆς ὑπηρεσίας ἢ νὰ χτυπᾶνε τὸ κουδούνι τῆς κυρίας εἰσόδου. Ἄν εἶναι λίγοι ὅσοι ἔχουνε περιβόλι, εἶναι πολλοὶ ὅσοι ἔχουνε παλτά. Ἐπομένως, αὐτοὶ οἱ ψευτοζητιάνοι εἶναι πραγματικὸς δημόσιος κίνδυνος. Κι ὄλοι πρέπει νὰ ἔχουνε τὸ νοῦ τους ὅταν ἀκοῦνε βήματα στὴν αὐλὴ καὶ στὴν ἀνεμόσκαλα ἢ ἀκούσουν τὸ κουδούνι τῆς πόρτας.

Ὅσα παραδείγματα ἀναφέρω εἶναι γεγονότα. Φυσικά, ὑπάρχουνε πλῆθος ἄλλα πού τὰ ξέρονε μονάχα οἱ παθοί.

Χτυπᾶνε τὸ κουδούνι στὶς δύο τὸ ἀπόγευμα. Ἐνόχληση, θά πεῖτε. Μακάρι νὰ ἦτανε μονάχα ἡ ἐνόχληση. Ἡ νοικοκυρὰ ἀνοίγει τὴν πόρτα. Καὶ ἰδοὺ παρουσιάζεται ἡ ἐλεεινὴ φάτσα τοῦ ψευτοζητιάνου ἀξούρηστη καὶ ἄπλυτη. Ὁ κουρελὴς προβάλλει τὸ τενεκεδάκι του καὶ ζητεῖ λίγο φαγάκι.

– Περίμενε μιά στιγμὴ, τοῦ λέει ἡ νοικοκυρὰ.

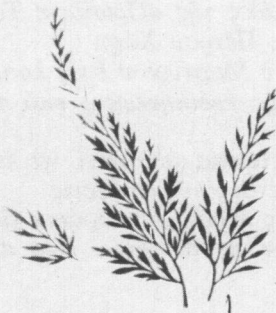
Καὶ μπαίνει μέσα νὰ τοῦ βάλει μερικά ρεβίθια στό τενεκεδάκι. Ὅταν ὅμως γύρισε πίσω, ὁ «δυστυχῆς» ἄνθρωπος εἶχε γίνει ἄφαντος. Εἶχε ἀρπάξει τὸ παλτό τοῦ κυρίου ἀπὸ τὴν κρεμάστρα κι ἄφησε στὴν πονετικὰ κυρία τὸ τενεκεδάκι του γιὰ ξεπληρωμὴ. Ὁ ἄνθρωπος δέν ἤθελε νὰ ἔχει ὑποχρεώσεις. *Do ut des.*

Μιά ἄλλη νοικοκυρὰ εἶχε ἀνεβεῖ στὴν ταράτσα νὰ κατεβάσει κάρβουνα γιὰ τὸ τζάκι. Ἄφησε ὅμως τὴν πόρτα τῆς κουζίνας ἀνοιχτή. Ἐνα λεπτὸ θά ἔλειπε. Ὅμως ὅλα τὰ δυστυχήματα γίνονται σέ διάστημα μικρότερο ἀπὸ ἕνα δευτερόλεπτο. Ὁ «ζητιάνος» ἀνέβηκε σιγά στὴν ἀνεμόσκαλα, εἶδε τὴν πόρτα ἀνοιχτή, βούτηξε ἀπὸ τὸ τζάκι τὸν τέντζερη μέ τὸ φαγί, τράβηξε καὶ μιά κουβέρτα ἀπὸ τὸν καναπέ γιὰ νὰ τυλίξει τὸν τέντζερη (τί, νὰ κάψει τὰ χέρια του ὁ χριστιανός;), πήρε κ' ἕνα τσουβάλι νὰ κρύψει τὴν κουβέρτα – κ' ἔγινε ἄφαντος.

Βλέπετε πὼς οἱ γυναῖκες εἶναι τὰ κύρια θύματα τῶν ψευτοζητιάνων καὶ πὼς ἂν οἱ ψευτοζητιάνοι αὐτοὶ δέν βροῦνε παλτά (πού εἶναι ὀλάκερη περιουσία), βουτᾶνε ὅ,τι ἄλλοι τύχει μπροστά τους. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ κουρσάροι τῶν περιβολιῶν δέν παίρνουνε μονάχα τὰ λάχανα, παρά καὶ τίς ὀρνιθες, ἂν ὑπάρχει κοτέτσι κι ἂν ἡ νύχτα εἶναι θυελλώδης καὶ τὸ νερό πέφτει ἀνελέητο.

Ἐπὶ ἄλλοι ὅμως καὶ περιπτώσεις πού τὴν παθαίνουνε κ' οἱ ἄντρες καὶ μάλιστα οἱ ἔξυπνοι. Στό χῶλ κάποιος ἐφημερίδας μπήκε μέ τὸ σούρουπο ὁ ἐπιχειρηματίας τῶν παλτῶν. Τὰ ἠλεκτρικά φῶτα δέν εἶχαν ἀνάψει ἀκόμα καὶ σκότος «ψηλαφητόν» ἐπικρατοῦσε καὶ στὰ γραφεῖα καὶ στό διάδρομο. Ὅλοι οἱ συνάδελφοι ἦσαν μαζεμένοι σ' ἕνα γραφεῖο καὶ κουβεντιάζανε, χωρὶς νὰ βλέπονται. Ὁ «ψηλαφητῆς τοῦ σκότους» προχώρησε στό διάδρομο (φυσικά, δέν τὸν εἶδε κανένας) κι ἀπὸ τὸ πρῶτο γραφεῖο πού βρέθηκε μπροστά του ἄρπαξε τὸ καλύτερο παλτό τοῦ, πιό θερμοῦ νέου. Κ' ἔφυγε, ὅπως ἦρθε.

Συμπέρασμα: Δυσπιστεῖτε στοὺς ζητιάνους τῆς ἡμέρας καὶ στοὺς ἐπισκέπτες τοῦ δειλinoῦ. Κι ὅσοι ἔχετε περιβόλια καὶ κήπους καὶ δέν ἔχετε σκύλο, νὰ φάτε τὰ λαχανικά σας ἄγουρα, πρὶν τὰ φᾶν οἱ ἄλλοι ὄριμα.

Ὁ ἄφρων μαυραγορίτης

«Εἶπεν ἀφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ: Ψυχὴ ἔχεις πολ-
λά ἀγαθά. Φάγε, πίε, εὐφραίνου». Ἄλλὰ τὴν ἴδια νύ-
χτα ὁ ἄγγελος τὸν ἐκάλεσε νὰ τὰ μαζέψει γιὰ τὸ αἰώ-
νιο ταξίδι.

Ὁ ἄφρων τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ὁ ἐξυπνος τῆς ζωῆς.
Ὁ μαυραγορίτης. Μὲ τὴ διαφορὰ πὼς δὲ βάζει λόγο
στὴν «ψυχὴ» του. Δέν ἔχει τέτοιο πράμα. Ἔχει κοιλιὰ.
Ὅταν, λοιπόν, στρώνεται στὸ τραπέζι καὶ στρογγυλο-
κάθεται, χαϊδολογᾷ τὴν κοιλιὰ του, πού τοῦ κρέμεται
ὡς τὰ γόνατα, καὶ τῆς λέγει: «Ψυχὴ μου (=πολυαγα-
πημένη μου!) ἔχεις ὅλα τὰ καλά. Φάγε, πίες καὶ γλέ-
ντησε... Αὐριο θὰ πεθάνουμε... Κόσμε ψεύτη. Χάρο κλέ-
φτη...»

Καὶ πραγματικά, ἓνα «αὐριο» πέθανε ξαφνικά κι
αὐτὸς καὶ ἡ κοιλιὰ του γεμάτοι ὡς τὰ μπουνία.

Καὶ νὰ πῶς ἔγινε αὐτὸ τὸ πράμα: Ὁ μαυραγορίτης,
ἓνας περιβολάρης, εἶχε ἀγοράσει τὴν προηγούμενη μέ-
ρα τὴν πρώτη του πολυκατοικία στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ τὸ
χωριό στὴν πρωτεύουσα, ἀπὸ τὴν καλύβα στὸν ἔβδο-
μο οὐρανὸ! Εἶχε ὑπογράψει τὰ συμβόλαια, εἶχε πλη-
ρώσει ἓνα τσουβάλι ἑκατομμύρια καὶ τὴν ἄλλη μέρα
θὰ ἔμπαινε στὸ παλάτι του ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανοις
νὰ ἐνθρονισθεῖ ὡς ἄρχων τοῦ κόσμου. Μπροστά θὰ
πῆγαινε ἡ Ἀφθονία μὲ τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας γεμά-
το μπάμπιες, κολοκυθάκια, ντομάτες. Ἀπὸ τὸ δεξι-
μπράτσο θὰ τὸν κρατοῦσε ἡ θεὰ Τύχη κι ἀπὸ τὸ ζερ-
βί ὁ θεὸς Πλούτος. Καὶ θ' ἀφηνότανε νὰ τὸν σέρνουν
οἱ θεοὶ μεθυσμένοι ἀπὸ τὴν εὐτυχία, ὅπως οἱ Βακχι-
δες σέρνουνε τὸ μεθυσμένο ἀπὸ τὰ κρασιά Σιληνὸ στὰ
ταμπλό τοῦ Ροῦμπενς. Καὶ κοιτάζοντας γύρω τὰ κο-
ροῖδα, πού θὰ τὸν θαυμάζανε, θὰ τοὺς μονομούριζε:

– Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σας φαγεῖν τὸν ἄρτον
μου!...

Γιὰ νὰ γιορτάσει λοιπόν αὐτὸ τὸ κοσμοϊστορικό γε-
γονός παρέθεσε δεῖπνο στὸν πρῶν ἰδιοκτήτη, στὸ δι-
κηγόρο, στὸ μεσάζοντα καὶ στοὺς φίλους. Δεῖπνο πού
θὰ τὸ ζήλευε κι ὁ Λούκουλλος: μιά φοβερὴ ἀπλάδα
μακαρόνια μὲ μπόλικη σάλτσα καὶ τυρί, ὀλάκερο ἀρνί

μὲ πατάτες στὴ λαμαρίνα, κρασί ἀπὸ τὸ βαρέλι (Ἄ! ὅλα κι ὅλα! τὸ κρασί πρέπει νὰ πίνεται μὲ τὴ φυσικὴ
του δροσιά, μόλις τραδιέται ἀπὸ τὴν κάνουλα! Ὅχι
πάγο!...) καὶ στὸ τέλος τὰ ἐντόσθια καὶ τὸ κεφαλάκι
λαδορίγανη γιὰ μπεκρὴ μεζέ. Κι ἄφησε πιά τις σαλά-
τες, τὰ φρούτα, τὰ τυριά, καθὼς καὶ τὰ ὀρεχτικά, ἀ-
πὸ τὴ μυρωδάτη σαρδέλα (σαρδέλα – μίᾳ μπέλα!), ἴ-
σαμε τὴν «ταραμοσαλάτα» ἀπὸ αὐγὰ ρέγκας! Τὸ δεῖ-
πνο ἔπρεπε νὰ μείνει ἱστορικό. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀγροῦ
ἔκαμε τὴν πρώτη του εἴσοδο στὴ μεγάλη ζωὴ τῶν πό-
λεων. Δυστυχῶς ἡ ζωὴ ἦτανε πολὺ μικρὴ γιὰ ἓναν τό-
σο μεγάλον ἄνθρωπο.

Φάγανε ὅλοι κ' ἤπιανε μέχρι διαρρήξεως.

– Μὴ σταματᾶτε, φώναζε ὁ Ἀμφιτρώων στοὺς κα-
λεσμένους του. Ἔχουμε κι ἄλλους μεζέδες: μαρίδες τῆς
ῶρας κι αὐγὰ τηγανητὰ μὲ λουκάνικο. Θὰ δοκιμάσου-
με καὶ τὸ τέταρτο βαρέλι. Ἔστειλα νὰ τὸ ἀνοίξουμε...

Ἔστειλε μαζί καὶ κάλεσε τὰ «κλαλήματα»: λαγούτο,
κανόνι καὶ κλαρίνο!

– Καὶ τώρα θὰ χορέψουμε:

*Τὴν πί – μωρέ – τὴν πίτα
πό φάγε ὁ σπανός, ἀμάν!*

Καὶ ἡ κοιλιὰ τοῦ κύρ Χαράλαμπου «ἠγγεῖτο τοῦ...
στομαχίμου ἐκείνου χοροῦ».

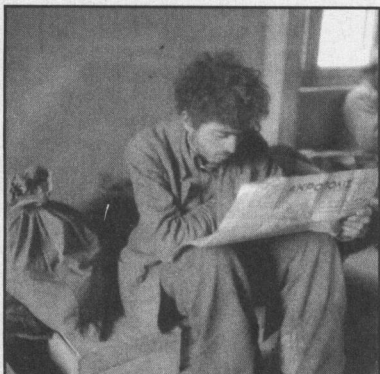
– Νὰ μᾶς ζήσεις, ἀφέντη! Τέτοιοι ἄνθρωποι πρέπει
νὰ ἔχουνε τὰ λεφτά...

– Ἄιντε καὶ μὲ καλὸ γιὰ τὴ δεύτερη πολυκατοικία...

– Σέ κάνα-δυό μῆνες, ἀπάντησε ὁ κύρ Χαράλαμπος
κλείνοντας τὸ μάτι.

Ὅλη τὴ νύχτα εἶχε ἀναστατωθεῖ τὸ χωριό. Ἄλλ' ὁ
κύρ Χαράλαμπος δὲ θ' ἀναστηθεῖ πιά. Γιατί, ὅταν κα-
τὰ τὴ χαραγὴ τελείωσε τὸ γλέντι κι ὁ «ἀφέντης» ἔ-
πεσε νὰ κοιμηθεῖ, δέν ξύπνησε πιά. Ἀντί ν' ἀνεβεῖ, ὅ-
πως σχεδίαζε, στὸν ἔβδομο οὐρανὸ τῆς πολυκατοικίας,
κατέβηκε στὰ ἅπατα τοῦ Ἄδη.

Ἄς ἔτρωγε λιγότερο...

Ἡ ἀλληλεγγύη τῶν ζώων

ΔΥΟ ΣΚΥΛΙΑ, ἓνα μεγάλο κ' ἓνα μικρό (ὄχι στήν ηλικία, παρά στό μπόι), στήν ὁδό Πατριάρχου Ἰωακείμ λύσανε τό ἐπαισιωκτικό τους πρόβλημα μέ τόν πιό ἐξυπνο τρόπο. Γιατί τά ζῶα, ἀντίθετα μέ τή γνώμη τῶν ἀρχαίων καί τῶν σχολαστικῶν φιλοσόφων τοῦ Μεσαίωνα, δέν ἔχουνε μονάχα «αὐξήτικη ψυχή», ἔχουνε καί «λογική». Κ' ἡ λογική τους εἶναι πιό στέρεη ἀπό τῶν ἀνθρώπων γιατί λειτουργεῖ καί βρίσκει λύσεις ἀπάνω στήν πράξη καί γιά σκοπούς πραχτικούς.

Τά δυό λοιπόν αὐτά σκυλιά κάνανε ἑταιρεία. Πηγαίνουνε στά σπίτια καί ξύνουνε τίς πόρτες μέ τά μπροστινά τους πόδια. Κι ὅταν ἀνοίξει ὁ νοικοκύρης, τοῦ ... φιλοῦνε τό χέρι. Κανένας δέ βαστάει νά τοῦς ἀρνηθεῖ ἓνα κόκαλο (ἂν ἔχει) ἢ μιὰ μπουκιά ψωμί. Ὅπως ὁ λύκος τοῦ Ἀγγοῦμπιο, πού τόν ἔφερε σέ θεογνωσία ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης μέ τό κήρυμά του καί τόν ἔκανε νά μὴν τρώγει κρέας, πήγαινε ἀπό πόρτα σέ πόρτα τοῦ χωριοῦ καί ζητοῦσε τό φαγί του, ἔτσι, μέ «τοῦ κύκλου τά γυρίσματα», καί τά δυό σκυλιά τοῦ Κολωνακιοῦ πηγαίνουν ἀπό πόρτα σέ πόρτα καί τρέφονται, χωρίς νά τοῦς ἔχει ἀνοίξει τά μάτια τό θεῖον κήρυγμα, παρά μονάχα ἡ ἐξυπνάδα τους.

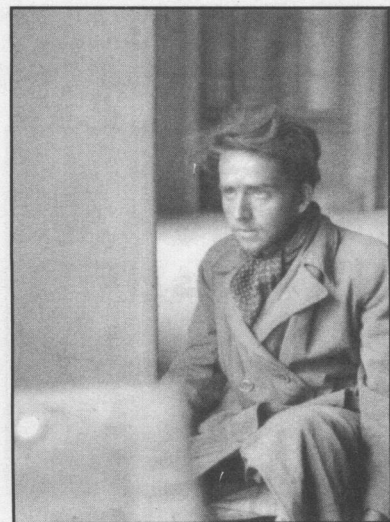
Ἄλλά στήν περίπτωση αὐτῆν τῶν δυό τετραπόδων πρέπει νά θαυμάσει κανεῖς ὄχι τόσο τήν ἐξυπνάδα τους, παρά τό συναίσθημα τῆς ἀλληλεγγύης. Τό ἓνα ὑποστηρίζει τό ἄλλο καί μοιράζονται τά κέρδη μέ ὅλη τή δυνατή δικαιοσύνη – χωρίς συμβόλαια, χωρίς τεφτέρια, χωρίς ἀριθμητική.

Αὐτό τό συναίσθημα τῆς ἀλληλεγγύης δέν εἶναι μονάχα προνόμιο τοῦ ἀνθρώπου, πού λέγεται «ζῶον λογικόν ἄπτερον»! Τό ἔχουνε καί τά ζῶα. Μιά φορά πεζοποροῦσα (εἶχα μουλάρι, ἀλλά μόλις τό καθαλίκενα, σηκωνότανε ὄρθιο ὅσο νά μέ ρίξει χάμου) ἀπό τό Κράσι τῆς Κρήτης στό Ἡράκλειο. Ἐντεκα ὥρες δρόμος! Στά μισά τοῦ δρόμου συνάντησα κ' ἓναν ἄλλον πεζοπόρο, ἓναν ἀγωγιάτη, πού πήγαινε μέ τό μουλάρι του κ' εἶχε μαζί του καί δυό σκυλιά, ἓνα μεγάλο κ' ἓνα μικρό, δεμένα ἀναμεταξύ τους μ' ἓνα μακρὺ σκοινί! Τό μεγάλο ἄντεχε στήν πεζοπορία. Τό μικρό ὅμως εἶχε ἀποστάσει. Προχωροῦσε λίγο κ' ὕστερα καθότανε λαχανιασμένο, μέ τή γλώσσα ἔξω, καί τά παγίδια του ἀνοιγοκλειούσανε σά φουσαρμόνικα. Ὅταν τό μικρό καθότανε σκοτωμένο ἀπό τήν κούραση, τό μεγάλο σταματοῦσε, μισόκλεινε τά μάτια του μέ συμπόνια καί τό περίμενε νά συνέλθει. Ὁ ἀγωγιάτης μέ τό μουλάρι του τραβοῦσε τό δρόμο του χωρίς νά προσέχει τί γινότανε πίσω του. Κι ὅταν ἀπομακρυνότανε πολύ, τό μεγάλο σκυλί τέντωνε σιγά τό σκοινί μιὰ-δυό φορές,

σά νά χτυποῦσε κουδούνι, γιά νά εἰδοποιήσει τό σύντροφό του πὼς μείνανε πολύ πίσω κ' ἔπρεπε νά φτάσουνε τό ἀφεντικό τους.

Μιάν ἄλλη φορά, μπαίνοντας νύχτα στό σπίτι μου, βρήκα δυό γάτες μέσα στήν κουζίνα. Εἶχανε μπεῖ ἀπό τήν ταράτσα τῆς αὐλῆς, πού ἔφτανε ὡς τή στέγη τοῦ ἀντικρινοῦ σπιτιοῦ κ' ἡ πόρτα τῆς ἔμενε ἀνοιχτή τό καλοκαίρι. Ἡ πρώτη, ἅμα μέ εἶδε, πήδηξε κατὰ τήν ταράτσα. Ἡ ἄλλη ὅμως ἦτανε χωμένη μέσα στόν τενεκέ τῶν σκουπιδιῶν καί μονάχα τά καπούλια τῆς κ' ἡ οὐρά τῆς μένανε ἔξω. Αὐτή δέ μέ πήρε χαμπάρι. Ἡ πρώτη ὅμως, καθὼς περνοῦσε ἀπό δίπλα τῆς σά σαγίτα, τήν ἐχτύπησε στά καπούλια μέ τό ἓνα τῆς πόδι, γιά νά τήν εἰδοποιήσει γιά τόν κίνδυνο. Ὅσο νά φτάσω, εἶχε τιναχτεῖ κι αὐτή ἔξω. Νά λοιπόν κ' ἓνα ἄλλο παράδειγμα ἀλληλεγγύης τῶν ζώων. Φυσικά οἱ ζωολόγοι ἀναφέρουν ἄπειρα τέτοια παραδείγματα· αὐτά ὅμως πού σοῦ λέω ἐγώ, τά εἶδα μέ τά μάτια μου.

Ἄλλά μιὰ καί τό ἔφερε ἡ κουβέντα, θά σοῦ διηγηθῶ κ' ἓνα ἄλλο περιστατικό, ὅπου ἀποδείχεται ἡ ἀφάνταστη ἐξυπνάδα μερικῶν ζώων. Στό Παρίσι ἔμενα σέ μιάν οἰκογενειακή πανσιόν. Ὁ γιός τῆς νοικοκυρᾶς, πού ἔλειπε στό Ἀλγέριο, ἦρθε τήν Πρωτοχρονιά γιά νά περάσει τίς γιορτές στό σπίτι του. Ἄλλά δέν ἦρθε μοναχός. Ἐφερε καί μιὰ μαϊμού. Αὐτή ἡ μαϊμού ἦτανε μεγάλο βάσανο γιά ὄλους. Παρ' ὅλη τήν ἀλυσίδα τῆς, κατόρθωνε νά ξεφεύγει καί νά τά κάνει θάλασσα. Τή νύχτα τῆς Πρωτοχρονιάς περίσσεψε ἓνα πόδι ἀπό τή γαλοπούλα, καί τό βάλανε μέσα στό «φανάρι», πού ἦτανε κρεμασμένο ἀπό τό ταβάνι. Ἡ μαϊμού ὅμως τό μυρίστηκε. Σκαρφάλωσε στό φανάρι, ἔφαγε τό πόδι τῆς γαλοπούλας καί γιά νά μὴν τήν καταλάβουν ἔβαλε στή θέση του ἓνα... σπαρματσέτο. Ἡ μαϊμού βλέπεις εἶναι μισός ἄνθρωπος. Καί γι' αὐτό ὄχι μονάχα ξέρει νά κλέψει, ἀλλά καί φροντίζει νά μὴν πιαστεῖ.

Ἡ ἀγάπη τῆς πόλεως

ΑΘΗΝΑ, πόλις τοῦ φωτός! «ὦ ται λιπαραὶ καὶ ἰοστέφανοι καὶ αἰοίδμοι — ... κλειναὶ Ἀθηναί, δαμόνιον πτολίεθρον!» Ἀπ' ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐξαίσια χαρίσματα πού ἔψαλε ὁ Πίνδαρος, ἡ σημερινὴ Ἀθήνα διετήρησε μονάχα τῆς «λιπαρότητος». Ὅσο καὶ νὰ φροντίζουνε τὰ καμιόνια τῆς δημαρχίας νὰ μαζεύουνε τ' ἀπορρίμματα πού κατεβάξουν ἀπὸ τὸ σπίτι οἱ νοικοκυράδες μὲ τὸν τενεκέ, ὅταν ἀκοῦνε τὸ κουδούνι νὰ χτυπᾶ τὴν ὀρισμένη του ὥρα, οἱ περισσότεροὶ τὰ πετᾶνε στὸ δρόμο ἢ στὴν πλαγιὴ μάντρα καὶ ἡσυχάζουν.

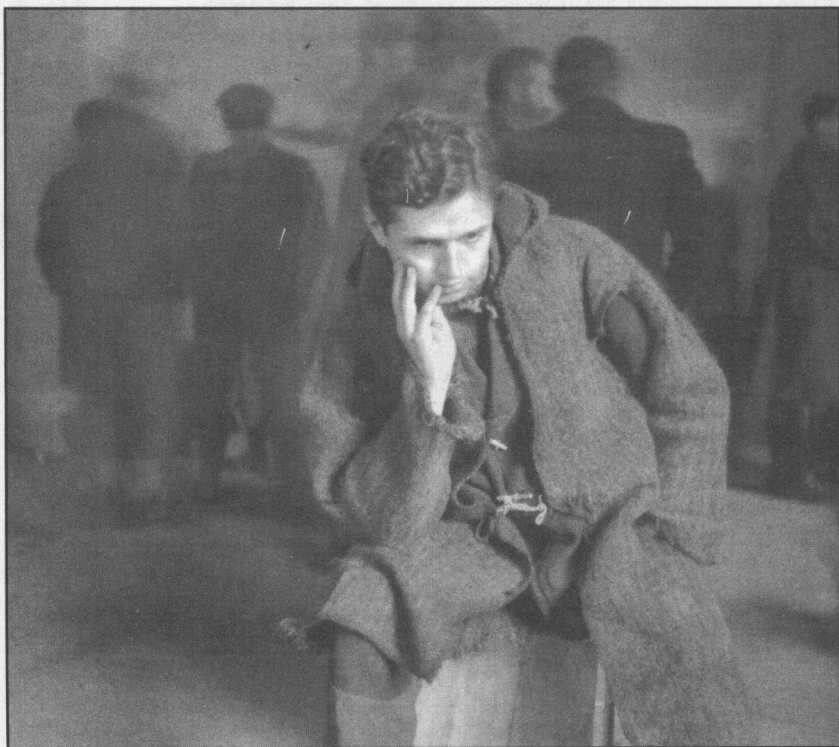
Ἡσυχάζουν! Γιατί ὁ παλιὸς ἀτομικισμὸς, πού εἶχε ὡς τυπικότερη ἐκδήλωσή του τὴ θρυλικὴ «μονοκατοικία», συνεχίζεται μὲ τὴν περιφρόνηση ὅλου τοῦ κόσμου πού βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ καθενός. Ὁ δρόμος, καὶ μάλιστα τὸ πεζοδρόμιο, θεωροῦνται ὄχι ἀπλῶς ξένος κόσμος, ἀλλὰ κ' ἐχθρικός. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ αἶσθημα πὼς ἡ πόλις εἶναι δική του κ' ἐπομένως πὼς ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ τὴν ἀγαπᾶ καὶ νὰ τὴ φροντίζει. Ρίχνουν λοιπὸν τὰ σκουπίδια ἔξω κὶ ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα δὲν τοὺς νοιάζει ἂν βρωμᾶ ἢ συνοικία κὶ ἂν ἡ ὑγεία, ὄχι μονάχα τῶν ἄλλωνῶν, πάρα καὶ ἡ δική τους πρῶτα-πρῶτα κινδυνεύει.

Τὶ κέφι νὰ σοῦ δώσει μιά πολιτεία μὲ τέτοια ἐμφά-

νιση! Ὅταν βγαίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ σπίτι του μὲ τὸ κεφάλι γεμάτο σκοτοῦρες ἀντὶς νὰ ἰδεῖ λουλούδια στοὺς φράχτες καὶ στὰ μπαλκόνια, ἀντὶς ν' ἀνασάνει τὸν καθαρόν ἀέρα γεμάτον ἀπὸ τὴν ἀνοιξιὰτικὴ μοσκοβολία κὶ ἀντὶς ν' ἀκούσει τὰ πουλιά νὰ τιτιβίζουνε στὰ κλώνια (μιλῶ γιὰ κείνους πού κατοικοῦνε στὶς ἐξωτερικὲς συνοικίες), βλέπει στοὺς δρόμους καὶ στὰ πεζοδρόμια σκόρπια σκουπίδια.

Ἡ εὐθύνη δὲν εἶναι τοῦ δήμου, ἀλλὰ τῶν ιδιωτῶν. Ὁ δήμος κάνει ὅ,τι εἶναι δυνατό, μὰ οἱ ιδιώτες δὲν βοηθᾶνε. Πολὺ ὀλίγοι σκουπίζουνε τὰ πεζοδρόμια τῶν σπιτιῶν τους ἢ τῶν καταστημάτων τους. Τὸ θεωροῦν ἀγχαρεία πρὸς ξένους!

Τὸ καλοκαίρι ὁ κίνδυνος τῆς δημοσίας ὑγείας θὰ μεταθεθῆ ἀπὸ τοὺς δρόμους στὰ λαϊκὰ μαγέρικα, ζαχαροπλαστεῖα, καφενεῖα καὶ προπάντων στοὺς ταβάνες καὶ στὰ κασελάκια τῶν ὑπαιθρίων πωλητῶν τοῦ παστελιοῦ, τῶν σκαλτσουνιῶν, τῆς μπομπότας, τῆς σταφίδας κλπ. Δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸν κίνδυνο ὄχι νὰ μᾶς τρῶνε οἱ μύγες, ἀλλὰ νὰ τίς τρῶμε ἑμεῖς, παρὰ νὰ προσέχουν οἱ πελάτες καὶ οἱ ἀγοραστὲς, ἀφοῦ οἱ μαγαζάτορες κ' οἱ μικροπωλητᾶδες ἀδιαφοροῦν.

Τά αγαθά ζῶα

ΠΡΩΙ-ΠΡΩΙ, μέ τή θαμπή συννεφιά καί τήν ψιχάλα, περνούσανε τή Λεωφόρο Κηφισιάς τρία χαριτωμένα γαϊδουράκια. Ἐρχόντανε ἀπό τά Μεσόγεια. Θά κινήσανε πρὶν φέξει. Κ' ἦτανε ζωηρά-ζωηρά, ὅπως κάθε ὀδοιπόρος ὅταν πλησιάζει στό τέρμα. Παίζανε τά λιγνά τους ποδαράκια τόσο γρήγορα πάνω στή νοτιομένην ἄσφαλτο, ὅπως παίζει μιά βιρτουόζα τά μασουρωτά της δάχτυλα πάνω στά κόκαλα τοῦ πιάνου. Κ' ἡ μουσική τῶν πετάλων ἐσκόρπιζε γύρω στήν κουρασμένη πολιτεία τή χαρά καί τό θάλπος τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς.

Τά δύο ἀπό τά γαϊδουράκια πηγαίνανε πλάι-πλάι, φορτωμένα μέ σακιά γεμάτα ἄγρια χόρτα. Τό τρίτο ἐρχότανε ἀπό πίσω σέρονοντας ἕνα δίτροχο καροτσάκι γεμάτο λαχανικά. Ἀλλά μαζί μέ τά λάχανα καί τά χόρτα φέρνανε ἀπάνω τους ὅλο τό ὑπαιθρο: τά γαλάζια βουνά, τά πράσινα λιβάδια, τά εὐωδερὰ πεῦκα, τίς γκριζες ἐλιές, τά μαύρα ἀμπέλια – κι ὁ ἥλιος πού δέν ἐφεγγε στόν οὐρανό, ἔλαμπε πάνω στή ράχη τους.

Ὁ γάιδαρος εἶναι τό σύμβολο τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, τῆς ἀγαθότητος καί συγγνώμης. Ὅμως οἱ ἄνθρωποι τόσο περισσότερο στόν βασανίζουν, ὅσο λιγότερο ἀντιστέκεται στό κακό. Πολλοί, γιά νά τόν κάνουνε νά τρέχει, δέν τόν χτυπάνε μοναχά· τόν μαχαιρώνουνε κιόλας. Βαστοῦνε στό χέρι ἕνα σουγιά ἀνοιχτό καί τόν τρυπάνε κάθε τόσο στά καπούλια. Τό αἷμα τρέχει, ἀλλά τρέχει κι αὐτός. Δέ βαριέσαι. Γάιδαρος εἶναι. Δέν πονεῖ. Πῶς λοιπόν νά μήν εἶναι ὁ ἅγιος τῶν τετραπόδων καί πῶς ὁ Φρανσὶς Ζάμ νά μήν τόν θέλει μαζί του στόν Παράδεισο; Εἶναι ὁ μόνος ἄξιος γιά τή βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἀπό τήν τρύπα τῆς βελόνας δέν μπορεῖ νά περάσει γκαμήλα κι ἀπό τήν πόρτα τοῦ Παραδείσου νά περάσει πλούσιος, λέγει ἡ Γραφή. Περνά ὁμως γάιδαρος!

«Ὅταν θά σημάν' ἡ ὥρα νά ἐρθω σέ σένα, Θεέ μου... ἐπιθυμῶ νά κάνω τό δρόμο πού φέρνει στόν Παράδει-

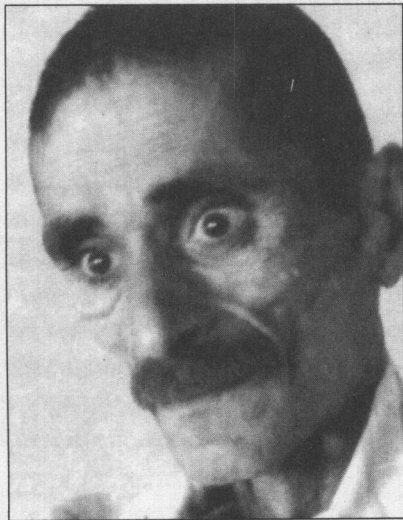
σο ὅπως μοῦ ἀρέσει. Θά πάρω τό μπαστούνι μου καί στή δημοσιά θά πῶ στους γαϊδάρους: “Εἶμαι ὁ Φρανσὶς Ζάμ καί πάω στόν Παράδεισο... Ἐλάτε, γλυκοί μου φίλοι, στό γαλάζιον οὐρανό”... Στείλε, Θεέ μου, τοὺς ἀγγέλους νά μᾶς ὀδηγήσουν “ἐν εἰρήνῃ” σέ ρυάκια πυκνόφυτα, ὅπου τρεμίζουν τά κεράσια, λεία σάν τή σάρκα τῶν νεαρῶν κοριτσιῶν. Καί κάνε με νά μοιάσω μέ τά γαϊδουρία αὐτά, πού σκυμμένα θά καθρεφτίζουने τήν ταπεινοσύνη τους καί τή φτώχεια τους μέσα στά κρουσταλλένια νερά τῆς αἰώνιας ἀγάπης».

Ἀλλά βέβαια οἱ γαϊδουρολάτες δέν εἶναι οὔτε ποιητές, οὔτε ἄγγελοι. Τά δέρνουνε τά φτωχὰ ζῶα, τά σκοτώνουνε στή δουλειά, τά τρέφουν ἄσκημα. Κι ἂν ἦτανε μόνο αὐτό! Τώρα τελευταῖα στους κακοὺς δαίμονας τῶν ἀγαθῶν τετραπόδων ἔχουν προστεθεῖ κ' ἐκεῖνοι πού τά σφάζουν: οἱ... ὄνοκλέπται. Προχτές στήν Πεντέλη ἕνας περιβολάρης μοῦ παραπονιότανε πῶς τοῦ κλέβανε τό γαϊδούρι του.

– Καί δέ βρήκες τόν κλέφτη;

– Βρήκα καί τόν κλέφτη σέ κάποια μακρινή παράγκα καί τό γαϊδούρι μέσα στό... φορτσέρι. Τό εἶχε σφάξει, τό εἶχε γδάρει, τό εἶχε κομματιάσει κ' ἔβγαζε κάθε μέρα ἕνα μεγάλο κομμάτι καί τό μαγείρευε. Τόν ἔπιασε ἡ Ἀστυνομία, τοῦ πέρασε στό λαϊμό τό τομάρι καί δεμένον τόν κατέδασε στήν Ἀθήνα, ἀνάμεσα στά χουγιαχτά τοῦ κόσμου...

Ἄλλ' ὁ περιβολάρης ἄκουσε τά χουγιαχτά, δέν ἄκουσε ὅμως τήν προσευχή τοῦ γαϊδάρου: «Τώρα πού ἡσυχασα, Θεέ μου, ἀπό τά βάσανα τῆς ζωῆς, δέν ἔχω καμιά κακία ἐναντίον ἐκείνων πού μέ δέρνανε κ' ἐκείνου πού μ' ἔφαγε. Δέ θυμᾶμαι τίποτα. Εἶναι τόσο ὠραία ἡ ἀνυπαρξία! Μονάχα δῶσε στους ἀνθρώπους λίγη... γαϊδουριά γιά νά γίνουने καλύτεροι στήν ψεύτικη ζωή, ὅπου καθρεφτίζουने αἰώνια τή μορφή τους μέσα στά ἄθολα νερά τῆς κακίας...»

Τό μείδιαμα

– ΔΕ ΜΟΥ ΚΑΘΕΤΑΙ στό στομάχι οὔτε τό ὦμό λάδι, οὔτε τό χταπόδι, οὔτε ὁ παστουράς. Μοῦ κάθεται τό μείδιαμα τῶν ἄλλων. Περπατάω στό δρόμο καί δέ γυρίζω νά ἰδῶ ἄνθρωπο στά μοῦτρα μήπως καί συναντήσω αὐτήν τήν ἀπαίσια γκριμάτσα, τή χλιοτραγουδημένη ἀπό τούς ποιητές, τό μείδιαμα. Δέν πάω στά σπίτια, γιατί ἐκεῖ θά πνιγῶ μέσα στή θάλασσα αὐτουνοῦ τοῦ κατά συνθήκην ψεύδους. Κι ὅταν ἀκούω κανταδόρους νά κλαυθμυρίζουν, κλειῶ τ' αὐτιά μου, γιατί εἶναι ἀδύνατο νά μὴν ἀκούσω τόν αἶνο τοῦ μείδιαματος «ἐκείνης».

*Σύ στολίζεις τήν ἄχαρη φύση
μ' ἔν σου μείδιαμα, μέ μία ματιά σου...*

ἦ

*Θά ζήσω πιά τρελή ζωή
μέ τό χαμόγελό σου....*

ἦ

*Γελᾶς, γελοῦν τά ρόδα κι ἀνθίζουν
τά κλαδιά...*

– Πῶς σοῦ κατέβηκε αὐτή ἡ πετριά;
– Νομίζουμε πῶς τό μείδιαμα εἶναι ἐκδήλωση καλῶν διαθέσεων καί πῶς ὁμορφαίνει τό πρόσωπο. Πλάνη φοβερή. Τό μείδιαμα καμουφλάρει τίς κακές διαθέσεις κι ἀσχημίζει τό πρόσωπο. Εἶναι ἡ πιό «τρέχουσα» μάσκα τῆς κοινωνικῆς ὑποκρισίας. Μᾶς χαμογελάει συνήθως ὁ ἐχθρός μας ἢ ὁ ἐντελῶς ἀδιάφορος. Ἐκεῖνος πού μᾶς ἀγαπᾶ πραγματικά δέν ἔχει ἀνάγκη νά μᾶς χαμογελάσει. Τά καλά του αἰσθήματα φαίνονται ἀπό τόν τρόπο πού θά μᾶς κοιτάξει, ἀπό τά λόγια πού θά μᾶς πεί, ἀπό τό ζεστό σφίξιμο τοῦ χεριοῦ. Γιατί ἡ ἀγάπη εἶναι ζέστα κι αὐτή ἀναδίνεται ἀπ' ὅλο τό εἶναι. Ἐνῶ τό μείδιαμα ἐντοπίζει στά χεῖλη τήν ψεύτικη καλοσύνη κι ὁ ἄλλος αἰσθάνεται τήν κρυάδα τῆς ἀπό ἓνα μίλι μακριά. Μειδιά σέ ὅλους ὁ πολιτευόμενος, ἡ οἰκοδέσποινα, ὁ ζητιάνος κι αὐτός πού φωτογραφίζεται. Ὅλοι αὐτοί φωτογραφίζονται. Θέλουν νά φανοῦν εὐχάριστοι καί σέ βρίζουν! Τό μείδιαμα εἶναι βρυσιά «μέ τρόπο»! Μερικοί μάλιστα μεταχειρίζονται τόσο συχνά αὐτό τό μέσο, ὥστε βαριοῦνται καί οἱ ἴδιοι καί γιά νά ἐξοικονομήσουνε κόπο μειδιοῦν μέ τό μισό τους στόμα. Ἀνασέρνουν τή μιά γωνιά τῶν χειλιῶν, ἐνῶ ἡ ἄλλη μένει ἀκίνητη καί στρυφνή. Αὐτούς πρέπει νά τούς καπελώνει κανεῖς ἢ νά τούς μειδιά κι αὐτός (δηλαδή

νά τούς βρίζει) μέ τόν ἴδιο τρόπο.

» Ἀλλά ἡ μεγαλύτερη πλάνη εἶναι πῶς τό μείδιαμα ὁμορφαίνει τό πρόσωπο. Ἡ ὁμορφιά καί τῶν ὠραίων καί τῶν ἀσχήμων προσώπων εἶναι ἡ φυσική τους ἔκφραση, πού δείχνει τό χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε εἶναι καλός, εἴτε εἶναι κακός. Αὐτό τό ξέρουν οἱ τεχνίτες κι ὅταν ζητοῦνε νά δώσουνε τήν ψυχή μέ χρώματα ἢ μέ ὄγκους, ἀποφεύγουνε τό μείδιαμα, γιατί αὐτό κρύβει τήν ψυχή. Πιστεύεται γενικά πῶς ἡ Τζοκόντα τοῦ Ντά Βίτσι μείδια. Μονάχα «τυφλοί» ἢ ἄνθρωποι πού θέλουνε νά ὑποβάλουνε στά μεγάλα ἔργα τή δική τους μικρότητα, βλέπουνε τήν Τζοκόντα νά μειδιά. Ἐνῶ τό περίφημο αὐτό πορτραῖτο δέ μείδια: δείχνει ἀπλῶς μέ τήν ξαστεριά τῆς ἔκφρασης τήν ξαστεριά καί τή σοφία μιᾶς ψυχῆς...

» Ὁ ἄνθρωπος πού μειδιά –καί προπάντων ἡ γυναῖκα– θέλει δέ θέλει θά μεγαλώσει τό στόμα του καί θά δείξει τά δόντια του. Αὐτό εἶναι μιᾶ ἀσχημία. Ὅσο ὠραῖα κι ἂν εἶναι τά δόντια, δέν μποροῦνε νά σκεπάσουνε τό μέγαλωμα τοῦ στόματος. Ἀφήνω πῶς τό νά βλέπει κανεῖς τά δόντια τ' ἄλλουνοῦ δέν εἶναι καθόλου ὠραῖο πράμα. Φαντάσου τώρα νά εἶναι τά δόντια ἀσχημα: μέγала ἢ κακοβαλμένα. Ἄν οἱ γυναῖκες ξέρανε αὐτόν τόν κίνδυνο, θ' ἀποφεύγανε τό μείδιαμα, ὅπως ὁ διάβολος τό θυμίαμα.

– Ὑπάρχουν ὥστόσο καί μείδιαματα ὠραῖα.

– Μονάχα τό πονηρό μείδιαμα, πού καταφάσκει στό σεξουαλικόν πόθο τοῦ ἄλλου, καί μονάχα τό μείδιαμα τῶν τρελῶν, γιατί εἶναι εἰλικρινή καί τά δυό. Ἀλλά κι ἓνα ἀκόμα μείδιαμα εἶναι ὑποφερτό, ἂν καί πολύ τριμμένο, τό μεταφορικό: «μειδιά ἡ φύση», «μειδιά ὁ ἥλιος» καί κάτι τέτοια... Συνήθως ὁμως οἱ ποιητές «μειδιοῦν» φιλόλογικά καί τότε ἀκριβῶς τό μείδιαμά τους εἶναι ἐντελῶς ψεύτικο. Ὁ Κανάρης τοῦ Παλαμά χαμογελά «μέ τῆς λεβεντιάς τό χαμόγελο». Πράμα ἀψυχολόγητο καί συμβατικό. Ἐνας ἥρωας πού ξεκιנᾶ γιά μιᾶ μεγάλη πράξη δέν μπορεῖ νά χαμογελά, ἐκτός ἂν κοροϊδεύει τούς ἄλλους πού μένουν. Ἐπίσης χαμογελοῦν οἱ «Ἐλευθεροί πολιορκημένοι» τοῦ Σολωμοῦ στήν πιό ἀκατάλληλη στιγμή: ὅταν ξεψυχοῦν ἀπό τήν πείνα:

Κ' ὑψῶναν μέ χαμόγελο τήν ὄψη τήν φθαρμένη.

» Τό καλύτερο λοιπόν εἶναι νά μὴ χαμογελά κανεῖς οὔτε στή ζωή, οὔτε στήν τέχνη. Θά βγεῖ κι αὐτός κερδισμένος κι ἡ τέχνη.

Βολέματα

ΟΛΟΙ ΓΕΝΗΚΑΜΕ ΡΟΒΙΝΣΩΝΕΣ. Είμαστε ναυαγοί της πολεμικής τρικυμίας. Κι ό καθένας απομονωμένος στο νησί του κοιτάει νά ξαναφκιάξει τή ζωή του από τήν αρχή. Κι όλοι δείχνουμε μιά πρωτοφανή δραστηριότητα στον αγώνα του ψωμιού. 'Ο παλιός τύπος τής καρέκλας αναγκάστηκε νά σηκωθεί και ν' αναπτύξει ικανότητες πού δέν τίσ ύποψιάστηκε ως τώρα και νά κάνει δουλειές πού δέν τίσ έβαλε ποτές στο μυαλό του. Γιατί, καθώς σταματήσανε οι περισσότερες δουλειές, οι περισσότεροι Έλληνες (έκτός από τούς παραγωγούς), αλλάξανε επάγγελμα. Κι όλοι κάνουν ότιδήποτε για νά βγάλουν τό ψωμί τους. Είμαι συνήθως άνθρωποι φαμελίτες, πού δέν έχουνε νά θρέψουν μονάχα τόν έαυτό τους, παρά και πολλούς άλλους: παιδιά, γονιούς, γυναίκα. Γι' αυτούς ισχύει τό γνωμικό του αρχαίου ποιητού: «εργον δ' ουδέν όνειδος, αεργίη δέ τ' όνειδος».

'Ο κακόμοιρος ό Σωκράτης, πού δίδασκε στους νέους αυτό τό γνωμικό, έφαγε τό κεφάλι του. Γιατί οι κατήγοροί του τόν μηνύσανε πώς διαφθείρει τούς νέους, άφοϋ τούς διδάσκει πώς «καμιά δουλειά δέν είναι ντροπή», άρα και ή... κλεψιά.

Φυσικά, υπάρχουνε και πολλοί σήμερα πού βρήκανε για δουλειά τήν κλεψιά. 'Αλλ' αυτοί δέν τή βρήκανε τώρα, τήν είχαν από πριν. Μονάχα πού τώρα τούς δόθηκε «εϋρύ πεδίο δράσεως» και τούτο χάρις στην άφωτισιά των δρόμων.

Οί άνθρωποι όμως πού είχανε μιάν όρισμένη δουλειά και τώρα δέν τήν έχουν, δέν ντρέπονται νά κάνουν μιάν άλλη κατώτερη στην ιεραρχία των επαγγελμάτων, πάντως όμως τίμια δουλειά. Βλέπεις π.χ. πρώην σωφέρ νά πουλάνε τώρα πορτοκάλια με τό καλαθάκι· πρώην χασάπηδες νά πουλάνε καρότα και μαϊντανό· πρώην μπακάληδες νά πουλάνε πάστες από χαρουπάλευρο και παστέλια και μαντολάτο· πρώην γκαρσόνια πουλάνε κουβαρίστρες· πρώην ψαράδες νά πουλάνε φασκόμηλο και τσάι του βουνοϋ· πρώην παγοπώλες νά πουλάνε πεταλάκια για τά παπούτσια· πρώην ψιλικά-τζήδες νά πουλάνε μεταχειρισμένες άρβύλες και μανδύες, παλιά ρολόγια του τραπέζιου και θερμόμετρα χαλασμένα.

'Αλλά τό κυριότερο έμπόριο τής εύκαιρίας είναι οι πάστες και τά γλυκά. Τά Χαυτεία, ή 'Αγορά, οι συνοικίες - όλη ή 'Αθήνα έγινε ένα άπέραντο ζαχαροπλαστείο. Παντού ταψιά με γλυκά και πάστες δίχως αλεύρι, δίχως βούτυρο, δίχως ζάχαρη και δίχως αυγό. 'Ακόμα και οι δρόμοι είναι γεμάτοι ταψιά, πού τά περιφέρουν συνήθως παιδάκια:

- Τέσσερα τάλιρα οι... κομματάρες! φωνάζει ό μικρός. Τρῶς μιά και χορταίνεις. Κι όποιος πάρει, ξαναπαίρνει!...

Πολλοί όμως από τούς άνέργους βρήκανε μιάν άλλη, βαρύτερη μέν, αλλά περισσότερη αποδοτική δουλειά. Πηγαίνουνε στά γύρω δάση και μαζεύουνε κουκουνάρια και φρύγανα· βγάζουνε ρίζες από σκίνα· κόβουνε κλαριά - κι αν δέν κόβανε και τά δέντρα, θά ήσαν άπόλυτα συμπαθητικοί άνθρωποι. 'Ολ' αυτά τά φορτώνουνε στά καροτσάκια τους και τά κατεβάζουνε στην 'Αθήνα, όπου τά μοσκοπουλάνε.

'Αλλοι βρήκανε πío απλή τή λύση του προβλήματος. Πήρανε μιά κάσα, τή στήσανε άπάνου σε δύο μικρές σιδερένιες ρόδες, γράψανε στο πίσω μέρος ή στα πλάγια τής κάσας «ΕΚΤΕΛ. ΜΕΤΑΦΟΡΕ» και μ' αυτό τό... όχημα σταθμεϋουν στις πλατείες, στην 'Αγορά, έξω από τίσ αποθήκες των συνεταιρισμών και περιμένουνε άγωγή. Και πληρώνονται πολύ καλά, ανάλογα με τό βάρος πού θά μεταφέρουν και τό μάκρος του δρόμου πού θά κάνουν.

Κι όπως ένα σωρό άνθρωποι κάνουν ό,τι δουλειά μπορούνε, χωρίς τάλαντο, έτσι υπάρχουνε και μερικοί πού κάνουνε τόν «καλλιτέχνη» χωρίς τάλαντο. Είναι κάτι τρομεροί τραγουδιστάδες - συνήθως χωριάτες. Ποιός «'Αδης τούς εξήμεσεν»; 'Η ανάγκη. Φέρνουνε βόλτα τά καφενεία και τίσ ταβέρνες με μιά λύρα δικής τους κατασκευής, με κόρδα και δοξάρι από κλωστές πού δέ βγάζουν ήχο. Στέκονται σε μιά γωνά κι ανοίγουν τό στόμα. 'Ο Κέρβερος ύλακτούσε γλυκύτερα απ' αυτούς τούς τραγουδιστάδες. 'Ο κόσμος όλος γυρίζει και τούς βλέπει και σκάει στα γέλια. Αυτό θέλουνε κ' εκείνοι. Νά κάνουνε τόν κόσμο νά γελάσει. Κ' έτσι ό δίσκος τής έπαιτείας γεμίζει δίφραγκα εν όνόματι τής τέχνης.

Χρυσά δόντια

ΟΤΑΝ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥΣΑΝΕ τὰ δόντια, λιγότερο τόν ἐτρέλαινε ὁ πόνος τους καί περισσότερο ὁ φόβος τοῦ γιατροῦ! Ὅταν συλλογιζότανε τίς μόνες τῶν θαλάμου τῶν βασανιστηρίων, μέ τίς φοβερές τανάλιες, τὰ ψαλιδια, τὰ σουβλιά καί τούς θερμοκαυτήρες· ὅταν συλλογιζότανε τὰ ντουλάπια μέ τό φαινικόν ὀξύ καί τ' ἄλλα δηλητήρια· ὅταν συλλογιζότανε ἐκείνον τόν ἀπαίσιο τροχό μέ τὰ διάφορα... γεωτρύπανά του -τόν τροχό τοῦ Ἰξίονος καί τόσων ἄλλων μαρτύρων τῆς πίστεως!- τόν ἔπιανε πανικός. Καί τόσο ζωηρά τὰ συλλογιζότανε ὄλ' αὐτά τὰ σύνεργα τῆς Κολάσεως, ὥστε τὰ ἔβλεπε μπροστά του ν' ἀστράφτουνε καί νά χορεύουν καί νά γελοῦνε σατανικά γιατί θά τόν βασανίζανε. Κι ὄχι μονάχα τὰ ἔβλεπε, παρά καί τὰ ἔνοιθε νά τόν πετσοκόδουν, νά τόν τρυπανίζουν, νά τόν διαμελίζουν καί νά τόν ἐξαρθρώνουν! Κι ὅταν ἡ ἐσχάτη πιά ἀπόγνωση τόν ἔκαμνε νά παίρνει τήν ἐσχάτη ἀπόφαση νά ὀδεύσει στό ὀδοντιατρεῖο, ἅμα ἔφτανε στήν πόρτα, ἀπό τήν πολλή του τρομάρα τοῦ περνοῦσε ὁ πόνος καί τό ἔβαζε στά πόδια, χωρίς ν' ἀνέβει εἰς τόν... Κρανίου Τόπον.

Ἄλλ' ὅταν τόν φοβερίσανε πῶς μπορούσε νά σαπίσουν βαθιά οἱ ρίζες καί νά πάθει γάγγραινα καί νά πεθάνει ἄδικα τῶν ἀδίκων, νέος ἄνθρωπος, ἔκλεισε τὰ μάτια του κ' εἶπε: «Ἀπάνω του! Καί καλό... βόλι!» Καί πῆγε στό γιατρό.

- Δέν ἐννοῶ νά μοῦ βγάλεις δόντι. Θά μοῦ τό γιὰ τρέψεις, θά μοῦ τό βουλῶσεις, θά μοῦ βάλεις χρυσές κορῶνες, ὅ,τι θέλεις, ὄχι ὅμως τανάλια!

- Μά θά κοστίσουνε πολλές χιλιάδες οἱ κορῶνες. Κ' ἔχεις τρία δόντια χαλασμένα.

- Ἄς κοστίσουν ὅσο θέλει. Τανάλια γιόκ!

Κ' ἔτσι ἔγινε. Κ' ὕστερα ἀπό μηνῶν θεραπεία εἶχε τήν εὐτυχία νά γελᾷ γέλιο χρυσό. Ἦτανε περήφανος πού γλύτωσε ἀπό τήν τανάλια.

Αὐτά ὅταν ἐξοῦσε. Γιατί, ὅταν τελευταῖα «μετήλαξε βίον» κ' ἔκλεισε τό στόμα του γιά πάντα, δέν γλύτωσε ἀπό τήν τανάλια. Ἦτανε γραπτό του. Κι ὅπως λέγει ὁ λαός, ἂν ἡ μοῖρα σου σέ κυνηγᾷ, καί στοῦ βοδιοῦ τό κέρατο νά κρυφτεῖς, θά σέ βρεῖ.

Ἐνῶ ὁ μακαρίτης κοιμότανε ἡσυχος τόν αἰώνιον ὕπνο του στήν κάμαρά του κ' οἱ συγγενεῖς τόν κλαίγανε, ἦρθε ἡ Νότα, ἐτῶν 40, νά πει τό «ζωή σέ λόγου σας». Ἰερὸν καθῆκον! Ἀλλά σέ μιά στιγμή, πού ἡ κάμαρα ἔμεινε ἀδειανή καί μονάχα ἓνα σακάκι κρεμότανε ἀπό τήν κρεμάστρα, ἔβγαλε ἀπό τόν κόρφο τῆς τῆ μοιραία τανάλια καί ξερίζωσε τοῦ «κεκοιμημένου ἀδελφοῦ» τὰ τρία χρυσά του δόντια. Φυσι-

κά, ὁ «ὑποστάς τήν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν» δέν πόνεσε!

Ἀλλά ἡ Νότα δέν ἔκανε μισές δουλειές. Πέρασε κι ἀπό τό κρεμασμένο σακάκι καί πῆρε ἀπό τή μέσα τσέπη τό πορτοφόλι μέ 10.000 δραχμές· ἡ Νότα Καλυμνίου, ἐτῶν 40! Δυστυχῶς, τήν πιάσανε.

Φαίνεται πῶς τώρα τελευταῖα ἔχει δημιουργηθεῖ ἓνα νέο σινάφι: οἱ χρυσοθῆραι τῶν μασελῶν. Ἄλλοι ἀπ' αὐτούς τίς ἀγοράζουν κι ἄλλοι τίς κλέβουν.

- Τί σοῦ χρειάζεται ὅλη αὐτή ἡ ματαιοδοξία; Πούλα τίς χρυσές σου μασέλες καί δάνεις ἄλλες ἀπό σμάλτο. Καλύτερα νά ἔχεις τί νά τρῶς, παρά χρυσά δόντια καί νά μὴν τρῶς. Ἐγώ σοῦ κάνω καλή τιμή...

Καί δέν εἶναι λίγοι οἱπραχτικοὶ ἄνθρωποι πού δέχονται τήν προσφορά. Δίνουν δόντια καί παίρνουν φασόλια!

Ἄλλ' ὑπάρχουν κι ἄλλοι χρυσοθῆραι, πού κλέβουν τίς χρυσές μασέλες. Ἀλλά πῶς μπορεῖ κανεὶς ν' ἀνοίξει τό στόμα τοῦ ἄλλουνοῦ καί νά τίς πάρει; Μέ τόν ἴδιο τρόπο πού ἡ ἀλεπού πῆρε τό κρέας τοῦ κοράκου ἀπό τό στόμα του. Μέ τήν ἀγάπη.

Ἐνας τέτοιος ἀπατεώνας (γράφανε τίς προάλλες οἱ ἐφημερίδες) ἔκανε τόν ψευδοντογιατρό στή Θεσσαλονίκη. Δέν εἶχε δίπλωμα τῆς ἐπιστήμης, εἶχε ὅμως τῆς ἀπάτης. Καί δέν ἐξασκοῦσε τό ἐπάγγελμα του μέσα στήν πόλη παρά στήν ὑπαιθρο. Θύματά του ἦσαν οἱ ἀφελεῖς χωριάτες. Τούς θυμάστε τούς παλιούς ἐκείνους ὑπαιθριούς ὀδοντογιατρούς στήν Πλατεία τοῦ Ταχυδρομείου, ἀπάνω σ' ἀμάξια: «Ποῦνᾷ δόντι, βγάξει δόντι»; Κάτι τέτοιος θά ἦτανε στό παρουσιαστικό του κι ὁ συνάδελφος τους τῆς Θεσσαλονίκης. Θά ἔβαζε τῆ βελάδα του, τό ψηλό καπέλο, τὰ παράσημά του (ἦτανε γιατρός τοῦ... Κεδίδη!), ἔπαιρνε καί τῆ βαλίτσα του γεμάτην σύνεργα καί φάρμακα καί «διπλώματα» ὅλων τῶν πανεπιστημίων τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικῆς! κ' ἔφερνε βόλτα τὰ χωριά. Ποιός μπορούσε νά μὴν ἔχει ἐμπιστοσύνη σ' ἓνα τέτοιο ἐπίσημο πρόσωπο;

«Πονοῦσε δόντι, ἔβγαξε δόντι». Ἄλλ' αὐτά ἦσαν στάχτη στά μάτια. Κυρίως «ἐθήρευε» τίς χρυσές μασέλες.

- Οἱ μασέλες σου χαλάσανε. Θέλουν διόρθωμα.

Οἱ χωριάτες τοῦ δίνανε τίς μασέλες τους κι αὐτός τίς πήγαινε στή Θεσσαλονίκη καί τίς «διόρθωνε», ἦγουν τίς πουλοῦσε...

Λοιπόν, σφίγγετε καλά τὰ δόντια σας, ὅσοι ἔχετε χρυσά, ζωντανοὶ καί πεθαμένοι, μὴ σᾶς τὰ πάρουν, χωρίς νά τὰ καταλάβετε.

Έμπορίνες κλπ.

ΜΙΑ ΦΟΡΑ, όταν νεαροί έγκληματίες, άρσενικοί και θηλυκοί, έτάραζαν τή δημοσία γνώμη μέ καμιάν απόπειρα φόνου ή έκβιασμού, τούς λέγαμε θύματα του κληματογράφου ή τών άστυνομικών μυθιστορημάτων. Σήμερα δέν είναι ανάγκη νά πάρουν μαθήματα από τούς ίσκιους τής όθόνης ή από τούς ίσκιους τών διβλίων νέοι και νέες, ακόμα και παιδάκια, για νά γίνουν έμποροι, δηλαδή έξήντα στά εκατό μαυραγορίτες. Η ζωή δίνει πρότυπα, τό μεγάλο αυτό διβλίο κ' ή μεγάλη αυτή όθόνη τής πραγματικότητας. "Όποιος θέλει νά θγάξει τό ψωμί του άνέτως κ' έπαρκώς, ακόμη και νά γίνει εκατομμυριούχος μέσα σέ λίγον καιρό, δέν υπάρχει άλλο μέσο παρά τό «εϋκόλο» εμπόριο. Τά ζωτικότερα στοιχεία του τόπου κάθε φύλου και κάθε ηλικίας μάχονται στήν πρώτη γραμμή του έμπορικού μετώπου.

Καλά οι άντρες. "Αμ οι γυναίκες; Κάνει ξεχωριστήν έντύπωση τό πλήθος τών γυναικών πού μετέχουν στόν άγώνα τής ζωής. Ο παλιός τύπος τής νοικοκυράς παραχώρησε τή θέση του στό νέο τύπο τής έμπορίνας ή τής μαυραγορίτισσας. Η Κεντρική Άγορά, καθώς κι όλες οι συνοικιακές, είναι γεμάτες από κοριτσάκια και γυναίκες έμπορίνες. Η μιά πουλάει λεμόνια και σκόρδα, ή άλλη μαϊντανό και σέλινο, ή τρίτη μαπαχάρια και σκονάκια κάθε λογής, ή τέταρτη τσιγάρα, ή πέμπτη βελόνες και κλωστές. Άλλες πουλάνε πάστες ή μαγειρεύουν νερόβραστα χόρτα ή τηγανίζουν χυλό. Όλες έχουν μεταφέρει στήν πιάτσα τό δαιμόνιο του φύλου των: φωνή, γλώσσα, πονηριά και πείσμα. Ο άφελής άντρας προτιμά νά νταραβεριστεί μέ γυναίκες, γιατί έλπίζει πώς αυτός θά τις γελάσει. Μαύρο φίδι πού τόν έφαγε! Μπλέκει μέ τήν Κίρκη και δέν τό υποψιάζεται. Πάει για έξυπνος και φεύγει κορόιδο. Πάει όρθιος και γυρίζει μέ τά τέσσερα!

Πώς έτσι, μέσα σέ λίγους μήνες, ή γυναίκα του χω-

ριού και τής πολιτείας, ή γυναίκα «περί τά οικιακά», ή μαζεμένη και χαμηλοβλεπούσα και βουδή («γυναίξι κόσμον ή σιγή φέρει», πού είπε κι ο Σοφοκλής) μεταμορφώθηκε σ' ένα επιθετικότατο και λαλίστατο θερίο στό στίβο του έμπορίου ως ανταγωνιστής, αλλά και ως συνεργάτης του άντρός; Οι νέοι όροι του βίου τήν κάνανε νά ξεπορτίσει, αλλά ήταν ήδη από τήν παλιά της κοινωνική άγωγή αρκετά όπλισμένη μέ συμφεροντολογικό πνεύμα για τή νέα της δράση. Μονάχα μέθοδο άλλαξε. Από άμυντική έγινε επιθετική.

Μιλούμε για τις έμπορίνες, γι' αυτές πού δουλεύουν φανερά. Γιατί είναι και οι μαυραγορίτισσες, πού αποφεύγουν τόν ανοιχτόν όρίζοντα και τό μικρεμπόριο. Αυτές κάνουνε μεγάλες «δουλειές». Μέ τά λόγια άκοϋν «έπεα πτερόντα» και παίρνουν εκατομμύρια. Κάνουνε κυρίως «κτηματικές συναλλαγές», δηλαδή μεσιτείες στό πούλημα άκινήτων. Έννοείται πώς κ' εδώ δέν λείπουν όσες μεταπουλούν από χέρι σέ χέρι όσπρια, οϊτάρι, λάδι, βούτυρο ή κονσέρβες. Μερικές φορτώνονται... πέταλα, καρφιά, παλιοπάπουτσα ή τράπουλες και τραβάνε κατά τή Ρούμελη ή τή Θεσσαλία ή τό Μωριά, για νά τ' ανταλλάξουν μέ τρόφιμα είτε για τις ανάγκες του σπιτιού των είτε για νά τά πουλήσουν εδώ. Τολμηρές, αποφασιστικές, ριψοκίνδυνες, χωρίς κόκκον συναισθηματικής άδυναμίας και φαντασίας (όνείρου!), τά θγάζουνε πέρα μέ θαυμαστή αξιοσύνη.

Άλλά ή νέα γενιά τών γυναικών, πού διαμορφώνουν οι περιστάσεις, θά είναι πολύ πιό φοβερή από τήν «καθεστηκυία» πού μπήκε μονομιάς στή φωτιά. Τά μικρά κοριτσάκια τών δώδεκα, τών δέκα και τών πέντε χρονών, πού πουλάνε τσιγάρα, σέλινο, δαδί κλπ., όταν ώριμάσουν θά γίνουν μάλιστα «έναντίον Κυρίου». Οι ένδεχόμενοι σύζυγοί των θά καταλάβουνε τί θά πει νά διευθύνει τό σπίτι ή γυναίκα «πυγμή!» Ούτε ψύλλος στόν κόρφο τους!

Τό μικρό ἐμπόριο

ΜΑΣ ΓΡΑΦΕΙ τακτικός ἀναγνώστης:

«Πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες τὰ εἶχατε μὲ τὴν παλάντζα. Μὰ ἡ πολυσύνθετη ματσαράγκα τῆς δέν εἶναι τὸ μεγαλύτερο κακὸ τοῦ μικροεμπορίου μας. Εἶναι τόσο πολλά αὐτὰ τὰ κακὰ καὶ τόσο παλιά, καὶ σ' ὁμαλές καὶ σ' ἀνώμαλες περιστάσεις, πού πάει κανεὶς νὰ πιστέψει πὼς εἶναι ἀγιάτρευτα. Ἀποτελεῖ, θαρρεῖς, σεβαστὴ παράδοση ἢ προσπάθεια τοῦ μικροεμπόρου νὰ γελάσει τὸν ἀγοραστὴ. Μὲ ὅποιον τρόπο. Δέ ζητάει νὰ τὸν καλοπιάσει μὲ τὴν ποιότητα καὶ τὸ σωστὸ ζύγισμα, γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ κι ἔτσι νὰ τὸν κάνει ταχτικό του πελάτη – καὶ κοντὰ σ' αὐτόν κι ἄλλους πολλούς. Δέ ζητάει νὰ κερδίσει μὲ τὸ μέγαλωμα τῆς δουλειᾶς του, παρὰ μὲ τὸ μέγαλωμα τῆς ματσαράγκας.

» Τούς μικροεμπόρους τούς χωρίζει ἡ ἐπίσημη ὀρολογία σὲ μόνιμους, σὲ στάσιμους καὶ σὲ ὑπαιθριους. Μόνιμοι εἶναι ὅσοι ἔχουνε κάπου ἓνα μαγαζάκι· στάσιμοι ὅσοι ἔχουν πιάσει μιὰ ὀρισμένη γωνιά καὶ δέν τὴν ἀλλάζουν (ἐκεῖ ἔχουνε στήσῃ ἀπὸ καιρὸ τὴν παράγκα τους ἢ τὸ τραπέζι τους ἢ τὸ καρότσι τους κ' ἐκεῖ μένουν) καὶ ὑπαιθριοὶ ὅσοι ἔχουν ἓνα καλάθι ἢ πανέρι ἢ καροτσάκι μὲ ψάρια ἢ λαχανικά ἢ ξύλα καὶ κάρβουνα καὶ φέρνουνε βόλτα τίς γειτονιές. Στίς λαϊκές ἀγορές ἐπικρατοῦν οἱ δύο τελευταῖες κατηγορίες τοῦ μικροεμπορίου.

» Κι ὅσο γιὰ τὴν παλάντζα, ἐπιτέλους σὲ μερικές ἀγορές (ὅπως καὶ στὴν κεντρικὴ) ὑπάρχουν αὐτόματες ζυγαριές γιὰ νὰ ἐλέγχει ὁ ἀγοραστὴς τὴν εἰλικρίνεια τοῦ ζυγίσματος. Ἀλλὰ γιὰ τὴν ποιότητα δέν ὑπάρχει μέσον ἐλέγχου. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος τοῦ ἀγοραστῆ.

» Ἄς υποθέσουμε πὼς θέλετε ν' ἀγοράσετε λάχανο ἢ κουνουπίδι ἢ πράσα ἢ καρότα ἢ παντζάρια. Θὰ πληρώσετε διπλά τὴν τιμὴ τους. Γιατί τὰ λάχανα καὶ τὰ κουνουπίδια ἔχουνε τὰ κοτσάνια τους (ἐπιπλέον τὰ κουνουπίδια καὶ τὰ ἐξωτερικά τους χοντρόφυλλα), τὰ πράσα καὶ τὰ καρότα τίς φοβερές οὐρές τους καὶ τὰ παντζάρια τ' ἀτελείωτα φύλλα τους. Θὰ πετάξετε δηλαδή τὸ μισὸ ψώνιο, ἀφοῦ τὸ μοσχοπληρώσετε.

» Θέλετε ν' ἀγοράσετε κουκουνάρια, γιὰ προσάναμμα. Μαζί μ' αὐτὰ θὰ πάρετε πολὺ περισσότερα κλειστά πού δέν ἀνάβουν, ἢ πελεκούδια.

» – Ὅλα μαζί πᾶνε! σοῦ λέει ὁ Ἄλῃ πασάς.

» Καὶ πάλι καλά! Γιατί μπορεῖ καὶ νὰ σέ δροῖσει:

» – Ἄσ' τὰ χάμου! Δέν πουλάμε!

» Καὶ τότε θὰ γίνῃ καυγᾶς. Γιατί δέν εἶναι μονάχα ἡ ἀπάτη πού ἔχει κανεὶς ν' ἀντιμετωπίζει κάθε μέρα· εἶναι καὶ ἡ ἀνευλάβεια τοῦ μικροεμπόρου, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε ἢ μορτιά.

» Θέλετε ντομάτες, μῆλα, κάστανα. Ἀπαγορεύεται

τὸ διάλεγμα. Γιατί ὁ μικροεμπόρος βάζει μερικές ντομάτες ἢ μῆλα ἢ κάστανα ἀπάνου-πάνου γιὰ μόστρα κ' ὕστερα σοῦ δίνει τ' ἀποκάτου, δηλαδή τὰ μικρὰ καὶ τὰ σάπια ἢ τὰ σκουληκιασμένα. Κι αὐτὰ: “Ὅλα μαζί πᾶνε!” Ἀφήνω πὼς μερικοὶ κι ὅταν σ' ἀφήνουνε νὰ πάρεις κι ἀπὸ τὴ μόστρα, μὲ τρόπο βγάζουν τὰ καλά καὶ ρίχνουν μέσα σάπια. Κι εἶναι πολὺ συχνὸ τὸ ἐξῆς πάθημα τοῦ ἀγοραστῆ, ὅταν νταραβερίζεται μὲ “ὑπαιθριους” πού ἔχουν δυὸ μαζί ἓνα πανέρι: Τὸν ἀφήνουν νὰ γεμίσει τὴ σακούλα μὲ διαλεχτὸ πράμα, ἀλλ' ἀφοῦ τὴ ζυγιάσει ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ, ὁ σύντροφός του τὴν ἀλλάζει καὶ δίνει μιὰν ἄλλη σακούλα γεμάτη τὸ πιὸ σκάρτο πράμα.

» Εἶναι ἐμπόριο αὐτὸ; Πότε θὰ πολιτισθοῦμε σὲ βαθμὸ πού νὰ σέβεται ὁ καθένας τὸν ἄλλον, δηλαδή τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του;

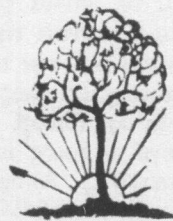
» Ἄλλ' ἄς πᾶμε καὶ παραπέρα. Ἄς υποθέσουμε πὼς ὁ ψωνιστὴς “ἀκούγεται” καὶ μπορεῖ ν' ἀγοράσει κρέας ἢ ψάρια. Τὰ καλύτερα μέρη τοῦ κρέατος πουλιοῦνται χωριστὰ σὲ μεγαλύτερη τιμὴ (φιλέτο, μυαλό). Ὅ,τι ἄλλο κι ἂν ἀγοράσεις, θὰ πάρεις μαζί καὶ μερικὰ πρόσθετα κόκαλα (πάνου ἀπὸ ἑκατὸ δράμιμα στὴν ὀκά). Τὰ κόκαλα δηλαδή δέν τὰ πουλᾶνε χωριστὰ καὶ σὲ μικρότερη τιμὴ! Κ' ἐδῶ ἀκοῦς τὸ “πᾶνε μαζί!” Κ' οἱ μοσχαρίσιες γλώσσες; Ἐχουν ὅλη τὴν κάτου σιαγόνα ὡς ἀναπόσπαστο μέλος: “Πᾶει μαζί!”

» Ὅσο γιὰ τὰ ψάρια, ἄλλα θὰ βλέπεις (τὴ μόστρα) κι ἄλλα θ' ἀγοράζεις.

» – Πόσο τὰ μπαρμπουνάκια; (Λέει ἓνα νοῦμερο ὁ ψαράς). Βάλε μισή.

» Μὰ ὁ ψαράς χώνει τὸ φικαράκι του κάτου ἀπὸ τὰ μπαρμπουνία καὶ βγάζει ὅλο μουντάρικο ψάρι (σπαράκια, λεθρινάκια, γοπίτσες). “Πᾶνε μαζί!”

» Καὶ γιατί παρακαλῶ, “πᾶνε μαζί”; Γιατί ὁ ἀγοραστὴς ἔχει ἀνάγκη τοῦ ἐμπόρου. Λίγο πράμα, πολλὴ ζήτηση. Ἔτσι τὸ ρωμαῖκο ἐμπόριο (ὄχι, δυστυχῶς, μονάχα τὸ μικροεμπόριο) τυραννεῖ καὶ καταδυναστεύει τὸν κόσμο. Ὑπάρχει σωτηρία; Ἀμφιβάλλω!»

Καφενές

Ο ΗΛΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ἡ «σκιά τοῦ θεοῦ» κι ὁ καφενές εἶναι ὁ ἥλιος τῶν Ἑλλήνων. Ἄν λείψουνε τὰ καφενεῖα, μονάχα τὰ μανιτάρια θά ἐπιζήσουν!

Μιά φορά τὰ καφενεῖα ἦσαν στρατόπεδα. Μιά ἔφοδος τῆς τότε Ἀστυφυλακῆς ἀπεκόμιζε πλούσια πολεμική λεία. Σήμερα τὰ ἦθη μας ἔχουν ἀλλάξει, ἀλλά τὰ καφενεῖα εἶναι περισσότερο γεμάτα ἀπό κάθε ἄλλη φορά. Σήμερα δέν μπορεῖ νά βρεῖ κανένας ζεστασιά, χουζούρι κι ἕνα πρόχειρο ζεστό, παρά μονάχα στό καφενεῖο.

Γιά τούς ἐργένηδες εἶναι αὐτοῦ ἡ οἰκογενειακή τους ἐστία καί γιά τούς παντρεμένους ἡ λήθη τοῦ σπιτιοῦ. Γιά τούς περισσότερους εἶναι ἡ ἀφετηρία ἢ τό τέρας τοῦ καθημερινοῦ καμάτου: ἂν δέν περάσουνε πολλά πρῶι ἀπό τό καφενεῖο νά πιοῦν ἕναν καφέ καί νά καπνίσουνε τό πρῶτο τσιγάρο, δέν μποροῦνε νά δουλέψουν κι ἂν δέν περάσουνε τό θράδυ νά καθήσουνε λίγο καί νά ἰδοῦνε τούς γνωστούς των, δέν μποροῦνε νά πάνε σπίτι τους ξεκούραστα. Εἶναι ὅμως καί πολλοί πού διημερεύουνε στό καφενεῖο ἀπό τό πρῶι ὡς τό θράδυ —οἱ καφενόδιοι— κι αὐτοί «δουλεύουν» καθισμένοι: ἐκεῖ πουλᾶνε «λόγια» κι «ἀέρα» κ' ἐκεῖ προσπαθοῦνε νά βελτιώσουν τὰ οικονομικά τους μέ τή χαρτοπαξία.

Ἄν τὰ καφενεῖα εἶναι γεμάτα. Κι ὄχι μονάχα τώρα μέ τό κρύο. Εἶναι γεμάτα καί μέ τὰ κνινικά καύματα. Ὄταν εἶναι κρύο ἔξω, ὑπάρχει ζέστη μέσα κι ὅταν εἶναι ζέστη ἔξω, ὑπάρχει μέσα δροσιά. Ἀπό τήν ἄνοιξη ἢ «δράση» τοῦ καφενεῖου μεταφέρεται στό πεζοδρόμιο. Τά τραπεζάκια τοποθετοῦνται ἔξω ἢ στόν ἥλιο, ὅταν ὁ ἥλιος εἶναι εὐχάριστος νά ναρκώνει τό σῶμα καί τή σκέψη, ἢ στόν ἴσκιο, κάτου ἀπό τὰ δέντρα, ὅταν ὁ ἥλιος ἀρχίζει νά ἐνοχλεῖ. Πάντως τό καλοκαίρι ἢ ἐντονότερα «δράση» τῆς ὑπαίθριας καφενεϊακῆς περιόδου ἀρχίζει μετά τό ἡλιοβασίλεμα.

Ἐπάρχουνε πολλοί πού μονάχα στό καφενεῖο βρῖσκουνε τόν ἑαυτό τους. Ὄταν εἶναι ἔξω στή δουλειά τους ἢ κόβουνε δρόμους ἀπό τή μιάν ἄκρη τῆς πολιτείας ὡς τήν ἄλλη, εἶναι μηχανές κουρντισμένες πού λειτουργοῦν αὐτόματα. Ἡ σκέψη τους εἶναι κομματιασμένη σέ χίλια κομμάτια. Ὅλη ἡ πολιτεία γυρίζει σά σβούρα ὀλόγυρά τους κι ὅλα τὰ σπίτια τὰ σηκώνουν αὐτοί ἀπάνω στά στήθη τους. Ὄταν ὅμως μποῦνε στό καφενεῖο, ἡ πολιτεία παύει νά σβουρίζει, τὰ σπίτια ξαναγυρίζουνε στά θεμέλια τους καί τὰ χίλια κομμάτια τῆς ψυχῆς ξανακολλᾶνε, κι ὁ ἄνθρωπος ξαναβρίσκει τήν ταυτότητά του καί μπορεῖ ἀδίσταχτα νά ὑποστηρίξει πῶς ὁ Γιάννης Ντελβές εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος κι ὄχι ἄλλος!

— Ἐπιτέλους! μοῦ ἔλεγε κάποιος ὑπάλληλος. Σ' ὄλη μου τή ζωὴ ἐκτελῶ διαταγές. Ἀκόμα καί στό σπίτι μου. Μονάχα στό καφενεῖο μπορῶ κ' ἐγώ νά διατάξω μέ τό ἕνα πόδι πάνου στό ἄλλο καί νά ρουφῶ τό ναρ-

γιλέ μου ὄχι πιά σάν ὑποταχτικός, παρά σάν ἀφέντης.

Ἀλλά εἶναι κι ἄλλοι πού μονάχα στό καφενεῖο μποροῦνε νά δουλέψουν πνευματικά: νά διαβάσουν ἢ νά γράψουν. Κι αὐτοί δέν εἶναι ὀλίγοι. Εἶναι συνήθως φταχολόγοι. Καί φυσικά, τό ἄθλιο δωμάτιό τους, «μετά ἢ ἄνευ ἐπίπλων», δέν τους κρατάει, ἀφοῦ εἶναι καί ἄβολο κι ἀντιπαθητικό. Παίρνουνε τό λοιπόν ὑπό μάλης τὰ «χαρτιά» τους καί πάνε στό καφενεῖο τους. Καί δέν εἶναι λίγα καί τὰ κακά ἔργα καί τὰ ἀριστουργήματα πού ἔχουνε γραφεῖ στό μάρμαρο τοῦ τραπέζιου τοῦ καφενεῖου. Ὁ Στέφανος Μαρτζώκης μονάχα στό καφενεῖο μποροῦσε νά σκεφθεῖ καί νά γράφει. Κι ἀπό τό παλιό καφενεῖο τῆς Δεξαμενῆς ξεπεταχτήκανε στά κλαδιά τῶν φιλολογικῶν ἡλυσιῶν τόσα παραδείσια πτηνά!

Ἄλλ' εἶναι καί μερικοί γέροι πού ἔρχονται στό καφενεῖο νά κοιμηθοῦν:

*Στοῦ καφενεῖου τοῦ βοερού τό μέσα μέρος
σκυμένος στό τραπέζι κάθετ' ἕνας γέρος
μέ μιάν ἐφημερίδα μπρός του, δίχως συντροφιά.
Καί μέσ στῶν ἄθλιων γηρατειῶν τήν καταφρόνια
σκέπτεται πόσο λίγο χάρηκε τὰ χρόνια
πού εἶχε καί δύναμη καί λόγο κ' ἐμορφιά...
Μ' ἀπ' τό πολύ νά σκέπτεται καί νά θυμάται
ὁ γέρος ἐξαλίστηκε. Κι ἀποκοιμᾶται...*

Ὁ μήνας τοῦ μέλιτος

ΟΙ ΚΡΑΣΟΠΑΤΕΡΕΣ περνοῦνε τό «μήνα τοῦ μέλιτος»! Ἐγινε τό θάμα. Οἱ ταβέρνες «παρουσιάσανε» τά κρυμμένα τους κρασιά. Καί τί κρασιά! (Φτάνει νά ξέρεις μόλις καθήσεις, νά φωνάξεις τό ἀφεντικό ἢ τόν ψυχολόγο του καί νά τοῦ πεις ψί-ψί-ψί στί αὐτί!)

Ἐγινε τό θάμα, γιατί ὁ Αὐγουστος εἶναι ὁ τελευταῖος μήνας τοῦ «οἰνιακοῦ ἔτους». Αὐτό τό ἔτος εἶναι πού εἶναι μεθυσμένο ἀπό φυσικοῦ του, ἀλλ' ἐπιπλέον εἶναι καί κουτσό. Γι' αὐτό τρεκλίζει καί τό ἴδιο καί ὅσοι τό ἀκολουθοῦν. Μετράει ὄλο-ὄλο δέκα μῆνες ἢ μᾶλλον μέσα σέ δέκα μῆνες κλείνει τόν κύκλο τῶν δώδεκα μηνῶν τῆς τροχιάς τοῦ ἡλίου. Ἀρχίζει ἀπό τά τέλη τοῦ Ὀχτώβρη καί τελειώνει στήν ἀρχή τοῦ Σεπτέμβρη. Οἱ διάμεσοι δυό μῆνες εἶναι οἱ μῆνες τῆς προπαρασκευῆς καί τοῦ κλωσήματος. Τό Σεπτέμβρη ἀσπρίζεται ἡ ταβέρνα, πλένονται τά βαρέλια καί γεμίζονται καί τόν Ὀχτώβρη ψήνεται ὁ μοῦστος ὅπως-ὅπως, γιά ν' ἀνοιξει ἡ κάνουλα (ἡ φλέβα τοῦ Διονύσου) τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ἐπομένως, μέσα στόν Αὐγουστο πρέπει ν' ἀδειάσουμε τά βαρέλια. Καί γι' αὐτό οἱ ταβερνιαραῖοι «παρουσιάσανε» τά κρασιά τους, πού τά φυλάξανε ὅσο μπόρεσανε γιά νά τά πουλήσουν ὅταν ἡ τιμή θά ἔφτανε στό ἔσχατο ὄριο.

Πέσανε λοιπόν μέ τά μούτρα οἱ κρασοπατέρες τώρα πού τό βρήκανε. Γιατί τό Σεπτέμβρη πάλι θά σημειωθεῖ ἔλλειψη κρασιοῦ. Τό πίνουνε λοιπόν τώρα γιά ν' ἀναπληρώσουν τά κενά τῶν περασμένων μηνῶν καί γιά ν' ἀποθηκέψουν μέσα τους ἀρκετή δύναμη, ὥστε νά μπόρεσουν νά κάνουνε παλικαρία στήν ἀπὸ τήν ἄβυσσο πού χωρίζει τόν Αὐγουστο ἀπό τόν Ὀχτώβρη.

Παίρνουνε λοιπόν τό βραδάκι, ἅμα τελειώσουνε τίς δουλειές τους, λίγες ντομάτες στό χέρι καί καμιά φέτα ψωμί καί τραβᾶνε γιά τή Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Μέσα σκοτάδι, ἔξω στό πεζοδρόμιο ἀπάνου στό ρέμα, πού κατεβαίνει ἀπό τό βουνό, κάθονται στό τραπέζι

καί... λειτουργοῦνται.

Σέ λίγο ἔρχεται ὁ κουμπάρος μ' ἕνα κατσαρολάκι πατάτες γιαχνί. Ἄι, νά φύγεις νωρίς, ἂν σοῦ βαστᾶ! Συνεχίζεται ἡ κρασοκατάλυξη, ὁ κόσμος γίνεται καλύτερος ἀπ' ὅ,τι τόν ἔφκιασε ὁ ἄνθρωπος, καί τ' ἄστρα ἀπάνου στόν οὐρανό λαμπρότερα ἀπ' ὅσο τά ὑμνήσανε οἱ ποιητές.

Ἀργά στό δρόμο περνοῦνε ἀνθρώπινοι ἴσκιοι. Ἰσκιοὶ ὅλοι ὅσοι δέν ἤπιανε κρασί ὅπως οἱ ἴσκιοι τοῦ Ἄδη, πού δέν μπόρουσανε νά θυμηθοῦνε καί νά μιλήσουν, ἂν δέν τούς ἔδινε ὁ Ὀδυσσεύς νά πιοῦνε αἶμα.

Μετά τίς δέκα ὁ παντρεμένος ἀρχίζει νά φυσομανά:

– Θ' ἀνησυχεῖ πάλι ἡ γυναῖκα μου.

– Στάσου πρώτα νά βγεῖ τό φεγγάρι. Νά βλέπεις πού πατάς...

– Τό δρόμο τόν ξέρουνε τά πόδια μου, μά ἡ γλώσσα μου δέν ἔμαθε ἀκόμα νά... περπατάει σάν τῆς γυναῖκας μου.

– Πιές ἕνα ἑκατοσταράκι ἀκόμα καί δέ θά φοβᾶσαι οὔτε τή Λερναία Ὕδρα.

Κ' ἔτσι ἔγινε.

Ὅταν κατά τίς ἐντεκάμισι τούς ἔδωξε ὁ ταβερνιαρῆς, ὁ τρομοκρατημένος τῆς συζυγικῆς γλώσσας πήγγανε μέσα στή νύχτα μονολογώντας:

– Θά μέ περιμένει στό σκαλοκέφαλο μέ τίς γροθιές σφιγμένες στούς γοφούς:

» – Πού ἦσουνε τέτοια ὦρα;

» – Τί ὦρα! Εἶναι ἐννιάμισι... Νά καί τ' ὠρολόγι! (Τ' ὠρολόγι τό εἶχε βάλε νά δείχνει ἐννιάμισι.)

» Μ' αὐτό τό ψέμα θά τή σκάσω. Οἱ γυναῖκες πού νικᾶνε πάντα τους μέ τό ψέμα, μέ τό ψέμα νικιοῦνται...

Ἄλλά ἡ γυναῖκα του δέν τόν περίμενε. Εἶχε κοιμηθεῖ. Κι ἀντίς νά τή σκάσει, ἔσκασε ὁ ἴδιος ἀπό τό κακό του...

– Μιά φορά εἶπα κ' ἐγώ νά πῶ ἕνα ψέμα κ' ἔτυχε Σαββάτο! Ἀλλά πού θά μοῦ πάει... Αὐριο...

Νερόοο!...

ΘΥΜΑΣΑΙ τὰ παλιά καλοκαίρια τῆς Ἀθήνας, τὰ πρό τῆς ἐν Μαραθῶνι... λίμνης; Ἄν τὰ ξέχασες ἢ δέν τὰ γνώρισες, μπορεῖς νά τὰ θυμηθεῖς καί νά τὰ ζήσεις σ' ὄλη τους τήν τραγικότητα μέ τόν ἀπλούστερον τρόπο. Φάγε τό βράδυ σαρδέλες κ' ἐλιές καί πῆγαινε κατόπι στόν ὑπαίθριο κινηματογράφο νά... δροσιστεῖς!

Τό ἔπαθα προχτές τήν Κυριακή. Ἐκανε μιά ζέστα φοδερή. Ἄν καί εἶχε δύσει ὁ ἥλιος, οἱ πέτρες, οἱ τοῖχοι, τὰ χῶμα βγάζανε φλόγες. Ὅ,τι νά ἐγγίζες σοῦ ζεματοῦσε τὰ χέρια. Καί δέ φυσοῦσε καθόλου. Εἶχα φάγει σαρδέλες κ' ἐλιές, ἦπια δυό-τρία ποτήρια νερό καί πῆγα κατόπι στόν κινηματογράφο νά ξεσκάσω. Κ' ἔσκασα...

Δέν πέρασε πολλή ὥρα κι ἀρχίσανε τὰ σωθικά μου νά βράζουν. Τό λαρύγγι μου ξεράθηκε: τὰ μάτια μου πεταχτήκανε ὄξω. Ἐνα ποτήρι νερό! Τά γκαρσόνια μέ τούς δίσκους περνοῦνε, ξαναπερνοῦνε:

– Μιά γκαζόζα.

Ἦπια ἕνα ποτήρι νερό μονορούφι κ' ἔφτυσα τήν γκαζόζα. Φαρμάκι. Ἄλλά πού νά μέ πιάσει ἕνα ποτήρι νερό!

– Μοῦ φέρνεις ἕνα ἄλλο ποτήρι; Θά σοῦ τό πληρώσω.

– Ἀδύνατο! Ὁ μπουφές μᾶς τὰ δίνει μετρημένα. Γλυκό καί ποτήρι...

Μεγάλη ὑπόθεση ἀπό χρηματική ἀποψη. Εἶπα νά κάνω ὑπομονή. Ἡ ταινία τραγουδοῦσε. Πού νά προσέξω! Ὅλα γύρω μου εἶχαν θολώσει. Κ' οἱ διπλανοί μου, γιά νά μεγαλώσουνε τό μαρτύριό μου, μασουλούσανε ἐργολάδους, παστέλια, «τριώροφα» καί ἀρμυρό πασατέμπο. Ἐκλεισα τὰ μάτια μου νά μή βλέπω καθόλου...

Καί τότες ἀναστήθηκε μπροστά μου ἡ συνοικία τῆς παλιάς Ἀθήνας. Κατά τίς δύο ἔρχεται τό νερό. Στή βρύση περιμένουν στή σειρά ἕκατό τενεκέδες καί λαγίγια. Οἱ γειτόνισσες φωνάζουνε, σπρώχνονται, τσακώνονται ἀπό τὰ μαλλιά. Πρέπει νά προλάβουν πρὶν σταματήσει τό νερό. Καί τό νερό τρέχει λίγο-λίγο!... Σ' ἕναν θάλαμο τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» κείτομαι ἀναίσθητος ἀπό τόν τύφο. Καίγομαι ἀπό τόν πυρετό. Νερό δέ μοῦ δίνουν. Κάθε μιά ὥρα ἔρχεται ἡ νοσοκόμα καί μοῦ βάζει στό στόμα ἕνα κομματάκι πάγο ἴσαμε φουντούκι.

– Νά μὴν τό καταπιεῖς. Νά τό λειώσεις σιγά-σιγά στό στόμα...

Ἄξημέρωτα, δίπλα στό θάλαμο, πλένουνε τὰ πιάτα καί τὰ δοχεῖα οἱ νοσοκόμες. Ἀκούω τό νερό νά τρέχει καί νά φουρφουλίξει μέ δύναμη καί χωρὶς σταματημό. Ἄχ! νά μπορούσα νά ἔβαζα τό στόμα μου ἀπό κάτω νά τό πιῶ ὅλο!... Τό Κεφαλάρι τῆς Κηφισοῦς ἦτανε τότες ἀληθινὴ βρυσσομάνα κλεισμένη μέσα στό σιδερένιο κλουβί της... Τό νερό ἀνάβρυζε κ' ἔκαμνε μπρο-

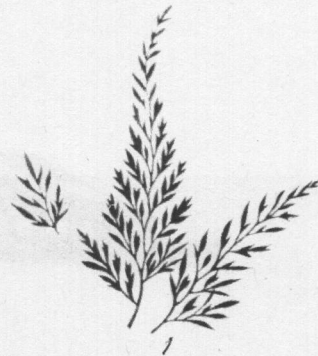
στά μιά λιμνούλα καί παρακάτου ἕνα γάργαρο ρυάκι... Οἱ ἄσπρες πάπιες κολυμπούσανε καμαρωμένες κ' «ιερές» ὅπως οἱ χῆνες τοῦ Καπιτωλίου. Ἐκεῖ μέσα νά χωθῶ ὡς τό λαμό καί νά πιῶ, νά πιῶ ὅσο νά ξεράνω τήν πηγὴ, ὅπως ὁ ἀμέτρητος στρατός τοῦ Ξέρξη, μιά φορά κ' ἕναν καιρό, ἐξέριανε ὅλα τὰ ποτάμια τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ὅπου περνοῦσε...

Ἔστερα ὑψωθήκανε... μέσα μου οἱ θεόρατες ἄλπεις μέ τίς χιονισμένες κορφές, μέ τὰ περήφανα ἔλατα στίς πλαγιές, μέ τίς «πράσινες λίμνες», μέ τούς ἀτέλειωτους καταρράχτες καί μέ τὰ ποτάμια τῶν λειωμένων πάγων, πού κυλᾶνε ὀρηκτικά, θολά καί βαθιά, γεμάτα πέτροφες καί καραβίδες... Οἱ καταρράχτες μέ τὰ ὠραῖα ποιητικά ὀνόματα πέφτουν ἀπὸ μεγάλα ὕψη, χτυπᾶνε στά βράχια, ἀφροκοποῦν, σκορποῦν ἀτέλειωτη βροχὴ ἀπὸ χιονόνερο καί πλάγι τους οἱ γαλάζιες καμπανοῦλες, οἱ ἄγριες φράουλες, οἱ μαῦροι μυρτίλοι, τὰ πράσινα πολυτρίχια τρέμουνε καί χτυπᾶνε τὰ φτερά τους ἀπελπισμένα, ὅπως τὰ δέρνει ἡ βροχὴ κι ὁ ἀέρας πού κάνει τό πέσιμο τοῦ νεροῦ. Ἐκεῖ νά σκύψω σέ μιά γούβα καί νά σβήσω τὰ σπλάχνα μου καί νά τὰ νιώθω νά τσιτσιρίζουν, ὅπως τό κορωμένο σίδερο ὅταν τό βουτάει ὁ γύφτος μέσα στό μαστέλο. Νά πιῶ ἀλογάριαστα, κι ἄς ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νά πιῶ μαζί κι ἀβδέλλες!

Κι ἦρθε ὁ Τάνταλος καί μέ πήρε ἀπὸ τό μπράτσο:

– Ἐγὼ τουλάχιστο πληρώνω τίς ἁμαρτίες μου. Εἶμαι βυθισμένος ὡς τήν ἀμασκάλη μέσα στήν κρύα λίμνη καί μόλις σκύψω νά πιῶ, φεύγει τό νερό... Ἐσένα δέ σέ τιμώρησε κανεὶς. Τί κάθουσαι λοιπόν; Σήκω νά πᾶς σπίτι σου, νά πιεῖς νερό ὅσο θέλεις ἀπὸ τήν παγωνιέρα... Καί τίναξέ μου κ' ἐμένα μιά σταλιά στά καμένα μου χεῖλη...

Κι αὐτό ἔκανα. Ἄλλά ἦπια τόσο, πού μ' ἔπιασε... πυρετός!

Μετά από τή ζωή

ΕΙΠΕΣ: «Τώρα θά κοιμηθῶ ἐν εἰρήνῃ» κ' οἱ ἄλλοι μουρμούρισε λυπητερά: «Πάει, γλύτωσε ἀπό τὰ βάσανα» ὁ παπᾶς σου ἔψαλε: «Αἰωνία ἡ μνήμη» καί κάποιος φύτεψε ἀπάνω στό κεφάλι σου ἕνα σταυρό μέ τ' ὄνομά σου καί μέ τή χρονολογία τοῦ ἱστορικοῦ συμβάντος: «Γιάννης Μαγκούφης. 1884-1943».

Κι ὅμως οὔτε νά κοιμηθεῖς σέ ἀφήνουν, οὔτε τή μνήμη σου νά διαωνισθεῖ, οὔτε τ' ὄνομά σου νά ἀντιμετωπίζει τό χρόνο καί τή φθορά, ὅπως ἡ κορυφή τοῦ Ὀλύμπου, μά οὔτε τήν προσωπικότητά σου νά διασώσεις στόν ἀπάνου καί στόν κάτω κόσμο! Νύχτα μέ βροχή ἢ μέ ἄστρα ἕνας ἴσκιος, ἕνα κομμάτι σκοτάδι, ξεκόβει ἀπό τή μάζα τῆς πίσσας καί γλιστράει μέσα στό κοιμητήρι. Εἶναι ὁ... συλλέκτης.

Πατάει ἀπάνου στό σῶμα σου. Ἀνοίγεις τὰ μάτια σου καί πατᾶς τίς φωνές. Μά τὰ μάτια κ' οἱ φωνές τοῦ κάτω κόσμου δέ βλέπουν καί δέν ἀκοῦνε στόν ἀπάνου. Ὁ συλλέκτης εἶναι λωποδύτης. Ξεριζώνει ἕναν-ἕναν τοὺς σταυρούς ἀπό τοὺς τάφους, ὅσους μπορεῖ νά κουβαλήσει σέ μιά διαδρομή, καί φεύγει. Αὐριο θά τοὺς κάψει στό τζάκι νά βράσει τὰ φασόλια του ἢ θά τοὺς πουλήσει γιά κανσόξυλα.

Σημεῖο τῶν καιρῶν. Ἀφοῦ κόψανε τὰ πεῦκα ἀπό τὰ δάση κ' ἐρημώσανε τήν Ἀττική ἀφοῦ ξεσηκώσανε τοὺς φράχτες τῶν κήπων καί τοὺς πάγκους ἀφοῦ ξεκολλήσανε ἀπό τὰ γαιτιά τίς ξυλωσιές, ἦρθε καί ἡ σειρά τῶν τάφων.

Ἄλλὰ δέν εἶναι μονάχα αὐτό. Ὅπου ὑπῆρχε στό δημόσιο μέρος σιδερένιο κάγκελο ἢ συρματοπλεγμα ἔκανε φτερά. Ἀκόμα καί τὰ ξύλινα γεφυράκια στήν περιφερειακή τάφρο τοῦ Λυκαθητοῦ τά πήρανε στόν ὦμο καί «πᾶν, πᾶν...»

Ὅλ' αὐτά θά ξαναγίνουμε μιά μέρα. Ὅ,τι δέν ξαναβρίσκεται εἶναι ἡ προσωπικότητα πού χάνεται. Γιατί τό ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὅλη του ἡ προσωπικότητα. Κι ὅποιος χάνει τ' ὄνομά του, δέν ξέρει οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε οἱ ἄλλοι ποιός εἶναι. Αὐτό πάθανε οἱ πεθαμένοι πού τοὺς πήρανε τό ὄνομα μαζί μέ τό σταυρό.

Φαντάζεστε τί μέρδεμα θά γίνεται στόν ἄλλο κόσμο μεταξύ τῶν κατοίκων του:

- Αὐτό τό σπίτι εἶναι δικό μου.

- Ὅχι. Εἶναι δικό μου.

- Καί ποιός εἶσαι ἐσύ;

Μιλιά. Δέν ξέρει.

- Ἐσύ ποιός εἶσαι;

Μιλιά κι ὁ ἄλλος. Δέν ξέρει κι αὐτός. Ψάχνουνε νά βροῦνε τήν «ταυτότητά» τους. Μά ἡ ταυτότητα (ὁ σταυρός) δέν ὑπάρχει. Ἡ αἰωνία μνήμη ἔγινε αἰωνία ἀμνησία.

Ἄλλὰ καί στοὺς ζωντανούς συγγενεῖς καί φίλους δέ

θά ὑπάρχει λιγότερο μέρδεμα. Θά πηγαίνει ἡ Μαρία καί θά τραβάει τὰ μαλλιά της στόν τάφο τοῦ Πίπη, ἀντίς τοῦ Κώστα θά πηγαίνει κι ὁ Τάκης νά κλαίει στόν τάφο τῆς Εὐτέρπης ἀντίς τῆς Λόλας. Καί δέν εἶναι ἀπίθανο ὁ Πίπης νά εἶναι ἡ αἰτία πού πέθανε ὁ Κώστας κ' ἡ Λόλα ἡ αἰτία πού πέθανε ἡ Εὐτέρπη. Ἀπό κάτω θ' ἀκοῦνε ἀγνωστες φωνές νά τοὺς μοιρολογᾶνε καί μέ τόν καιρό θά πειθοῦν ὁ καθένας πῶς εἶναι ὁ ... ἄλλος!

Νά τί κακό κάνουνε οἱ λωποδύτες τῶν σταυρῶν. Αὐτοί θά καῖνε τὰ κανσόξυλά τους, θά μαγειρεύουν καί θά ξεσταίνονται μέ τὰ «ὀνόματα» τῶν ἄλλων κ' οἱ πεθαμένοι θά γυρίζουν ἀνάμεσα στοὺς ἴσκιους τοῦ αἰωνίου ἐρέδους ἰνκόγκνιτο, χωρίς προσωπικότητα, χωρίς νά εἶναι «αὐτοί».

Ἔτσι μονολογοῦσε ἀνθρώπος πεισιθάνατος, πού περιμένει ὥρα τήν ὥρα τό τελευταῖο προσκλητήριο γιά νά ἡσυχάσει. Καί τώρα φοβάται... Φοβάται μὴν τοῦ κλέψουν τό «ἐγώ» του.

André Malraux
το φανταστικό μουσεῖο

ΠΛΕΘΡΟΝ | εἰκαστικό

Στο Φανταστικό Μουσείο, ὁ Αντρέ Μαλρώ καταφέρνει νά ανασυντάξει μέσα ἀπό ἕνα καστικό σύμπαν καί μια αδυσώπητη εποχή τῆν τελευταία ἴσως μεγάλη ἐπική ἀφήγηση τῆς τέχνης στη Δύση καί νά δώσει συνοπτικά τῆ ζωντανή σχέση ἀνάμεσα στο παρελθόν, το παρόν καί το μέλλον τῆς.

πρόλογος: Ντένης Ζαχαρόπουλος
μετάφραση: Νίκος Ηλιάδης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΛΕΘΡΟΝ

Μα εἶναι αὐτό τέχνη;

Cynthia Freeland

ΠΛΕΘΡΟΝ

Γραμμένο με ἀπλότητα καί διαύγεια, καταφέρνει νά συναγωνιστεῖ το *Η εἰκόνα καί το βλέμμα* του J. Berger, ὡς μιά ανασκόπηση τῶν κυριότερων θεωριῶν πού συνθέτουν τῆν κριτική τῆς σύγχρονης τέχνης. Ἐνα πολύτιμο βιβλίο γιά ὅσους νιώθουν ἀμηχανία μπροστά στήν ἐρμητική στο ευρύ κοινό θεωρία τῆς σύγχρονης τέχνης.

μετάφραση: Μάντυ Αλμπάνη
επίμετρο: Θανάσης Μουτσόπουλος